

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

ISSN 1303-183X

Ekonomik Durum Tespit Anketi Sonuçları 2012-2

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

Ekonomik Durum Tespit Anketi Sonuçları 2012-2

Şubat 2013

ISSN: 1303-183X

ISBN: 978-605-137-234-1 (Basılı)

ISBN: 978-605-137-235-8 (Elektronik)

Sertifika no: 19176

Baskı, 1.000 Adet

Şubat 2013

İstanbul

İstanbul Sanayi Odası Yayınları No: 2013/3

Araştırma Şubesi

Meşrutiyet Caddesi No:62

Tepebaşı 34430 İstanbul

Tel:(212) 252 29 00 (pbx)

Faks:(212) 245 32 82

www.iso.org.tr

Yapım:

Mürettebat Reklamcılık

Badem 11 Villa 16 Bahçeşehir

34538 İstanbul

Tel: (212) 608 06 08

www.murettebat.com.tr

Basım Yeri:

TOR Ofset San. ve Tic. Ltd. Şti.

Tel: (212) 886 34 74

© Tüm hakları İstanbul Sanayi Odası'na aittir.

Bu yayındaki bilgiler ancak kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

Önsöz	5
Yönetici Özeti	9
1. Anket Kapsamı	19
1.1. Anket Kapsamı	19
2. Anket Bulguları	21
2.1. 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler ve 2013 Yılı İlk Yarı Beklentileri	21
2.2. Endeksler	24
2.2.1. İSO Sanayi Gelişim Endeksi	24
2.2.2. Üretim Endeksi	24
2.2.3. İç Satışlar Endeksi	27
2.2.4. Dış Satışlar Endeksi	30
2.2.5. Yeni Siparişler Endeksi	32
2.2.6. İstihdam Endeksi	34
2.3. Ücretle Çalışanlar Sayısı	37
2.4. İşten Çıkarılmak Zorunda Kalınanlar	38
2.5. Kapasite Kullanım Oranları	39
2.6. İhracat	42
2.6.1. İhracata Yönelme Eğilimi	42
2.6.2. İhracat Yapan İşletmeler	43
2.6.3. İhracatın Ciro İçindeki Ağırlığı	45
2.7. Girdi/Çıktı Oranları	46
2.8. Özkaynak Kullanımı	47
2.9. Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetler	49
2.10. İşletme Karları	50
2.11. Satış Hedefleri	51
2.12. Finansman	52
2.12.1. Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmeler	52
2.12.2. Finansman Sorunları	54
2.12.3. Finans Kaynakları	55
2.12.4. Döviz ya da Döviz Endeksli Krediler	57
2.13. Yatırımlar	58
2.13.1. Sabit Sermaye Yatırımları	58
2.13.2. Yatırım Yapmayı Planlayanlar	60
2.14. İşletme Stokları	62
2.15. İyileşme ve Gelişme Sağlanan Alanlar	63
2.16. Ağırlık Verilmesi Düşünülen Alanlar	64

2.17. Bazı Ekonomik Göstergeler Konusundaki Tahminler	66
2.17.1. GSYİH Büyüme Oranı	66
2.17.2. Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)	67
2.17.3. Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)	67
2.17.4. ABD Doları Kuru	68
2.17.5. Euro Kuru	69
3. Sorunlar	71
3.1. İşletmelerin Rekabet Gücü Açısından Temel Sorunları	71
3.2. Türkiye'nin Temel Ekonomik Sorunları	72

İstanbul Sanayi Odası, 1998 yılından bu yana, altı aylık dönemler itibarıyla yılda iki kez “Ekonomik Durum Tespit Anketi” çalışması gerçekleştirerek, sonuçlarını kamuoyuna duyurmaktadır. “Ekonomik Durum Tespit Anketi Sonuçları 2012-2” başlıklı bu çalışmamız, Türkiye imalat sanayi katma değerinin yaklaşık %40'ını yaratan İstanbul Sanayi Odası üyelerinin, 2012 yılının ikinci yarısındaki ekonomik faaliyetlerini ve 2013 yılı ilk yarıya yönelik beklentilerini içermektedir.

Ekonomik Durum Tespit Anketi Çalışmalarımız kapsamında, işletmelere ait üretim, iç satış, dış satış, istihdam ve yeni siparişler göstergeleri dönemsel olarak izlenmektedir. Bu göstergeler, ekonomideki gelişmelerin işletmelere hangi ölçüde yansındığını ve gelecek döneme ilişkin beklentileri ne yönde şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Aralık 2012 sonu itibarıyla uyguladığımız, 2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketimiz, bir önceki döneme yani 2012 ilk yarıya kıyasla daha olumsuz sonuçlanmış görünmektedir. Zira, 2012 ikinci yarıda, 2012 ilk yarıya göre iç satışlar hariç diğer temel göstergelerde artış bildiren işletmeler oranı azalırken, azalış bildiren işletmeler oranı tüm temel göstergelerde artış göstermiştir.

2012 ilk yarıdan 2012 ikinci yarıya, artış bildiren işletmeler oranı iç satışlarda %48,4'ten %49,1'e yükselirken, üretimde %51,4'ten %50,6'ya, dış satışlarda %47,1'den %44,3'e, yeni siparişlerde %46,3'ten %45,7'ye, istihdamda %41'den %34,6'ya gerilemiştir. Azalış gerçekleştiğini bildiren işletmeler oranı ise, üretimde %22,4'ten %26,4'e, iç satışlarda %22,8'den %26,4'e, dış satışlarda %23,8'den %30'a, yeni siparişlerde %21,1'den %24'e, istihdamda ise %21,7'den %27'ye yükselmiştir. Sonuç olarak, 2012 ikinci yarıda 2012 ilk yarıya göre tüm temel göstergelerde sorun yaşayan işletmeler oranı önemli ölçüde artmıştır. Özellikle dış satışlarda sorun yaşayan işletmeler oranının %30'lara ulaşması, 2012 ikinci yarıda dış satışlardaki yavaşlamanın etkisinin daha fazla hissedildiğini ortaya koymaktadır.

Anketimizde, işletmelerin, bir sonraki altı aya yani, 2013 yılı ilk yarıya yönelik beklentileri ise daha iyimserdir. İşletmeler, 2013 yılı ilk yarısının, tüm göstergelerde 2012 ikinci yarıya göre daha olumlu geçmesini beklemektedirler. 2013 ilk yarıda, üretimlerinde daralma bekleyen işletmelerin oranı %11,9, iç satışlarında daralma bekleyen işletmelerin oranı %12,2, dış satışlarında daralma bekleyen işletmelerin oranı %13,1, yeni siparişlerinde daralma bekleyen işletmelerin oranı da %11,2 ve istihdamlarında daralma bekleyen işletmelerin oranı ise %11,7'dir.

Çalışmamız kapsamında temel göstergelerdeki değişimler endeks değerleri ile ifade edilmekte ve endekslerimiz kapsamında 100'ün üzerindeki değerler olumlu gelişmeyi, altındaki değerler ise olumsuzluğu ifade etmektedir. Buna göre, 2012 ilk yarıda 129 olan üretim endeksi, 2012 ikinci yarıda 124,2'ye gerilemiştir. 2013 ilk yarı için beklenti değeri ise 146,6'dır.

2012 ilk yarıda 125,6 olan iç satışlar endeksi ise 2012 ikinci yarıda 122,7'ye gerilemiştir. İç satışlarda 2013 ilk yarıya yönelik endeks beklenti değeri de 143,9'dur. Dış satışlara gelince, 2012 ilk yarıda 123,3 olan dış satışlar endeksi, 2012 ikinci yarıda 114,3'e gerilemiştir. 2013 ilk yarıya yönelik dış satışlar endeksi beklenti değeri ise 142,2'dir.

Yeni siparişlerde, 2012 ilk yarıda 125,2 olan endeks değeri, 2012 ikinci yarıda 121,7'ye gerilemiştir. 2013 ilk yarıya yönelik beklenti değeri ise 149'dur. İstihdama gelince, 2012 ilk yarıda 119,3 olan istihdam endeksi, 2012 ikinci yarıda 107,6'ya gerilerken, 2013 ilk yarıya yönelik beklenti değeri de 131,5 olmuştur.

Çalışmamızın önemli göstergelerinden biri olan, “İSO Sanayi Gelişim Endeksi” dönemler arası karşılaştırmada kullanılan beş temel göstergeye dayalı olarak hesaplanmaktadır. Çalışmamızın başladığı 1998 yılından bu yana “İSO Sanayi Gelişim Endeksi”nde en düşük değer 60,9 ile kriz yılı 2001'in ilk yarısına ait iken, en yüksek değer 134,2 ile 2011 yılı ilk yarıda elde edilmiştir. 2011 ikinci yarıda 129,8 olan İSO Sanayi Gelişim Endeksi, 2012 ilk yarıda 124,5'e, 2012 ikinci yarıda ise %118,1'e gerilemiştir. Bu gerileme, genel ekonomik göstergelerdeki nispi yavaşlama eğilimi ile örtüşmektedir.

İSO Sanayi Gelişim endeksinde, 2013 ilk yarı için beklenti değeri ise 142,6'dır. Bu değerin, 2012 ikinci yarıdaki 135,9'luk endeks beklenti değerine göre artış göstermesi, 2013 ilk yarıya ilişkin beklentilerde iyileşmeyi işaret etmektedir. Diğer taraftan, çalışmamız kapsamında, 2009 ilk dönemi hariç tüm dönemlerde, gerçekleşme değerleri beklentilerin altında kalmaktadır. Örneğin, 2012 yılı ilk yarı çalışmamızda, İSO Sanayi Gelişim Endeksinde, 2012 ikinci yarı için endeks beklenti değeri 135,9 iken, gerçekleşme 118,1 olmuştur. Geçmiş dönem eğilimleri göz önüne alındığında, 2013 ilk yarı için 142,6'lık beklenti değerininin 121,3 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

İşsizlik Türkiye'nin en önemli sorunlarından biridir. 2001 krizinde %8,4 olan işsizlik oranı, 2008'de %11'e yükselmiş ve 2009 krizi ile de, Türkiye uzun yıllardan sonra ilk kez %14 gibi oldukça yüksek bir işsizlik oranı ile karşılaşmıştır. Ekonomideki toparlanma eğilimi doğrultusunda 2010'da %11,9 olan işsizlik oranı, 2011'de %9,8'e, Ekim 2012 dönemi itibarıyla ise %9,1'e gerilemiştir. Ekim 2012 dönemi itibarıyla toplam istihdam artışı %4,2 iken, sanayi istihdamındaki artış %1,6 olmuştur. Ancak, anketimize göre, toplam işletmelerde ücretle çalışanlar sayısı 2012 yılı ilk yarıda %2,4 oranında artarken, 2012 ikinci yarıda %1,6 oranında düşüş göstermiştir. Aralık 2012 itibarıyla son bir yıllık dönemdeki artış ise %0,8'dir.

2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi'ne katılan işletmelerde tartısız ortalama kapasite kullanım oranı 2012 ilk yarıda %65,2 iken, bu oran 2012 ikinci yarıda %66,4'e yükselmiştir. Kapasite kullanımında nispi bir artış eğilimi söz konusudur.

Anketimizin karlılık ile ilgili göstergelerine gelince, 2012 yılı ikinci yarı sonunda işletmelerin %32,8'i geçen yılın aynı dönemine göre kar oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran, 2012 ilk yarıda %31,8 idi. Görüldüğü üzere, kar oranlarının daha yüksek olduğunu belirtenlerin oranında 1 puanlık bir artış söz konusudur. 2012 ikinci yarıda 2012 ilk yarıya göre karlılıkta düşüş yaşadığını belirtenlerin oranı, %29,3'ten %33,3'e, zarar ettiğini belirtenlerin oranı ise %6,4'ten %7,1'e yükselmiştir. 2012 yılı ikinci yarısında geçen yılın aynı dönemine göre kar oranlarının daha düşük olduğunu veya zarar ettiklerini belirtenlerin toplamı %40,4'tür. Bu oran, 2012 ilk yarıdaki %35,7'ye göre 4,7 puan daha yüksektir. Bu da işletmelerin üçte birinden fazlasının kaynak yaratmakta zorluk çektiğine işaret etmektedir.

Çalışmamızın sonuçları, finansmanla ilgili sorunların da halen yüksek oranlarda devam ettiğini ortaya koymaktadır. 2012 ikinci yarıda finansman sorunu yaşayan işletmelerin oranı %48,4 düzeyindedir. Görüldüğü üzere işletmelerin yarıya yakın bir bölümü finansman sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Finansman sorunları arasında kredi maliyetinin yüksekliği %70 ile ilk sırada yer alırken, bu sorunu %49,3 ile işletme sermayesi ihtiyacının hızlı artışı, %39,3 ile özkaynak yaratamamak takip etmektedir.

Döviz kredilerindeki düşük faiz imkanı ve kur artışlarının enflasyonun altında kalması, son yıllarda işletmelerimizi büyük ölçüde yurtdışından borçlanmaya yönlendirmiştir. 2012 yılında bu eğilim yavaşlansa da devam etmiştir. Döviz ya da dövize endeksli kredi kullandığını belirten işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %51,1 iken, 2012 ikinci yarıda %46,4'e gerilemiştir. Bu gerilemeye rağmen işletmelerin yarıya yakın bir bölümü döviz ya da dövize endeksli kredi kullanmaktadır. Geçmiş çalışmalarda olduğu gibi 2012 ikinci yarı çalışmamızda da döviz ya da dövize endeksli kredi kullanımı ölçek büyüdükçe artmaktadır. Küçük ölçekli işletmelerde %31,6 olan bu oran, orta ölçekli işletmelerde %52,4'e, büyük ölçekli işletmelerde ise %72,1'e çıkmaktadır.

Çalışmamıza katılan işletmelerin %61,7'si 2012 yılı ikinci yarısında yatırım yapmadıklarını belirtmiştir. Yatırım yapmayan işletmeler oranının, 2012 ilk yarıda %58,2 olduğunu hatırlarsak, bu oranda 3,5 puanlık artış söz konusudur. Bunun yanı sıra çalışmamızın sonuçları, işletmelerin %65,4'ünün modernizasyon yatırımı, %38,4'ünün ise yeni yatırım yaptığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, 2012 ikinci yarı için %41,4 olan yurtdışında yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranı, 2013 ilk yarı için %41,6 ile fazla değişmemiştir. Görüldüğü üzere yatırımlar konusundaki olumsuzluk devam etmektedir.

Çalışmamız kapsamında işletmelere temel makro ekonomik göstergelere ilişkin tahminleri de sorulmaktadır. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yılı GSYİH büyüme hızı tahmini %4,7'dir. Bu oran, ekonomik programda öngörülen %4'lük büyüme hedefinin bir miktar üzerindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 ÜFE tahmini ortalaması %6,8, TÜFE tahmini ortalaması %7,3'tür. Görüldüğü gibi işletmelerin TÜFE tahminleri

ÜFE tahminlerinin az da olsa üzerindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yılsonu ABD Doları kur tahmini 1,88 TL, Euro kur tahmini 2,43 TL'dir. İşletmelerin bu tahminleri, 2013 yılı sonunda TL'nin ABD Doları karşısındaki değerinin 2012 yılı başındaki düzeylerinde olacağını ortaya koyarken, Euro'da 2012 yılsonuna göre %3'lük bir artış beklendiğini göstermektedir. Bu tahminler göz önüne alındığında, Euro/ABD Doları paritesinin 1,29 düzeyinde olacağı ortaya çıkmaktadır.

2012 ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketimiz kapsamında, işletmelerden, rekabet gücü açısından karşılaştıkları sorunları ve ülkemizin temel sorunlarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan işletmelerin rekabet açısından karşılaştıkları en önemli sorunlar arasında ilk sırayı %15'lik payla "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı" almaktadır. Bu sorunun ardından ikinci sırada, %11,8 ile "hammadde maliyetlerinin yüksekliği", üçüncü sırada %9,8 ile "enerji maliyetlerinin yüksekliği", dördüncü sırada %8,6 ile "karlılık oranlarının düşmesi" ve beşinci sırada da %8,5 ile "vergi oranlarının yüksekliği" bulunmaktadır. Bu beş sorun %53,7 gibi oldukça büyük bir ağırlığa sahiptir. Bu sorunların dışında "alacakların zamanında tahsil edilememesi", "istihdam üzerindeki yükler" ve "teşviklerin yetersizliği" gibi sorunlar da sıralamada ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin öncelikli sorunlarının arasında ise %18,9 ile "işsizlik" ilk sırada yer alan sorun olmuştur. Bu sorunu %12,4'lük payla "eğitim", %12,2'lik payla "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı", %9,7'lik payla "dolaylı vergilerin yarattığı vergi adaletsizliği", %8,7'lik payla "cari açık" takip ederken, "gelir dağılımdaki dengesizlik" ve "ithalata dayalı büyüme" de ön sıralarda yer almıştır. Gerek rekabet gücü, gerekse Türkiye açısından ön plana çıkan sorunlar, daha önceki çalışmalarımızın sonuçlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

Özet olarak, 2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışmamız, 2012 yılında ekonomideki yavaşlamayı teyit eder şekilde sonuçlanmıştır. Nitekim, GSYİH verileri de bu yönde seyretmiştir. 2010 ve 2011'deki yüksek oranlı büyümelerin ardından, 2012 ilk 9 ayında %2,6'lık büyüme elde edilmiştir. Çalışmamızın sonuçları 2013 ilk yarıda 2012 ikinci yarıya göre az da olsa canlanma beklentisine işaret etmekle birlikte, genel kanaatin ekonomideki yavaşlamanın süreceği yönünde olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde, 2013'de ekonominin seyrinde 2012'ye göre önemli bir değişiklik olmayacağı beklentisinin hakim olduğu söylenebilir.

C. Tanıl KÜÇÜK

İstanbul Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

Son yıllarda ulusal ve uluslararası boyutta yaşanan ekonomik krizler Türk ekonomisinin gelişme sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Buna karşın Türkiye, bu dönemi birçok ülkeye göre ekonomik açıdan başarılı bir biçimde yönetme becerisini göstermiştir. İmalat sanayi esnek üretim yapısı ve uluslararası pazarlardaki atılımı ile Türk ekonomisinin krizlerden çıkışında ve elde ettiği başarıda önemli rol oynamıştır. Krizlerin etkisinin yüksek olduğu 1999, 2001 ve 2009 yıllarında ekonomide sırasıyla %3,4, daha sonra %5,7 ve %4,8 düzeyinde daralma yaşanması ekonomide daha yüksek ortalama büyüme hızlarına erişilmesini engellemiştir. Aynı dönemlerde imalat sanayinde daralma ise 1999 yılında %5,1 olurken, 2001 yılında %7,6 ve 2009 yılında %7,2 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlar kriz dönemlerinde imalat sanayinin diğer sektörlere göre krizden daha yüksek oranda etkilendiğini gösterirken, istihdam sorununun çok yüksek boyutlara erişmesinin nedenini de ortaya koymaktadır.

2009 yılında imalat sanayinde krizle birlikte yaşanan %7,2'lik daralma sonrası, 2010 yılında %13,6'lık büyüme hızı ile 1998 yılından bu yana en yüksek değeri yakalanmıştır. Aynı yıl beklentilerin üzerinde gerçekleşen %9,2'lik GSYİH artışına önemli katkıda bulunmuştur. GSYİH ve imalat sanayinde sağlanan büyüme oranları karşılaştırıldığında, imalat sanayinin krizden çıkışta lokomotif görevi üstlendiği ortaya çıkmaktadır. İmalat sanayi özellikle ilk dokuz ayda olmak üzere, 2011 yılında da yüksek büyüme hızlarını yakalamış ve %9,6 oranında büyümüştür. 2011 yılında %8,5 oranında büyüyen GSYH'ye önemli katkı sağlamıştır.

2012 ilk çeyrekte büyüme hızı yavaşlayarak GSYİH'da %3,4 imalat sanayinde ise %3,2 olmuştur. İkinci çeyrekte GSYİH da %3 düzeyinde büyüme sağlarken, imalat sanayi daha hızlı büyüme başarıları göstermiş ve %3,8 ile GSYİH büyüme hızının hızlı düşüşünü engelleyen sektörlerden birisi olmuştur. Üçüncü çeyrekte ise gerek imalat sanayi ve gerekse GSYİH hızlı bir düşüş göstermiştir. GSYİH bu çeyrekte %1,6 artarken, imalat sanayindeki artış ise %1,3 oranında kalmıştır. İlk dokuz aydaki büyüme GSYİH da %2,6 ve imalat sanayinde %2,8 olmuştur.

Çalışmamızda imalat sanayinin genel durum değerlendirmesi için işletmelerin üretim, iç satış, dış satış, istihdam ve yeni siparişleri izlenmektedir. İşletmelerin göstergeler açısından son iki dönemdeki gerçekleşme ve gelecek döneme ilişkin beklentileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Göstergeler beş

eksende yerleştirilmekte ve oluşturulan beşgenin alanı değerlendirilerek dönemler karşılaştırılmaktadır. Eksenlerde dönem içinde göstergelerde olumsuzluk yaşayan işletmelerin oranları yer almaktadır. Bu nedenle beşgenin alanının daralması dönem içinde işletmelerde olumlu gelişmelerin varlığını, büyümesi ise olumsuz gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

2012 ikinci yarısı sonunda yürütülen bu çalışmanın sonuçları, 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre sorun yaşayan işletmelerin payının tüm göstergelerde önemli ölçüde arttığını ortaya koymaktadır. Çalışmaya katılan işletmelerin %23,8'i dış satışlarında, %22,8'i iç satışlarında 2012 ilk yarısında daralma yaşadıklarını belirtmiştir. 2012 ikinci yarıda söz konusu oranlar önemli ölçüde artmıştır. Dış satışlarda bu oran ilk yarıya göre %26 artarak %30 düzeyine çıkmıştır. İç satışlarda daralma yaşayan işletmelerin oranı ise %26,4 olmuştur. Bu bulgu 2012 ikinci yarısında iç ve dış talepte ilk yarıya göre olumsuz gelişme yaşayan işletmelerin payının arttığını ve ikinci yarıda dış satışlardaki yavaşlamanın etkisinin daha fazla hissedildiğini göstermektedir.

2012 yılı ikinci yarısında ilk yarıya göre üretim, istihdam ve siparişlerinde de sorun yarayan işletmelerin oranı artmıştır. 2012 ilk yarıda işletmelerin %21,1'i yeni siparişlerinde daralma yaşadığını belirtirken, bu oran istihdamda %21,7 ve üretimde %22,4 olmuştur. Söz konusu oranlar 2012 ikinci yarıda yeni siparişlerde %24, istihdamda %27 ve üretimde %26,4 düzeylerine çıkmıştır. Çalışmadan elde edilen bu bulgular 2012 ikinci yarısında ilk yarıya göre işletmelerin daha büyük bir bölümünün söz konusu göstergelerde sorunlar yaşadığını göstermektedir. GSYİH ve imalat sanayi üçüncü çeyrek değerleri de bu eğilimi doğrulamaktadır. 2012 yılı ikinci yarısında tüm ölçeklerde, büyük ölçeklilerde üretim ve orta ölçeklilerde yeni siparişler hariç izlenen göstergeler açısından ilk yarıya göre olumsuzluk yaşayan işletmelerin oranı artmıştır. Bu bulgu büyümede yaşanan yavaşlamanın varlığına işaret ederken, bu yavaşlamanın tüm ölçekleri olumsuz yönde etkilediğini de ortaya koymaktadır.

2013 yılı ilk yarısı için beklentiler 2012 ikinci yarıya göre tüm göstergelerde çok daha iyimserdir. 2013 ilk yarıda bir önceki dönem göre dış satışlarda daralma bekleyen işletmelerin oranı %13,1, yeni siparişlerde daralma bekleyenlerin oranı %11,2, iç satışlarında daralma bekleyenlerin oranı %12,2, üretimde daralma bekleyenlerin oranı %11,9 ve istihdamda daralma bekleyenlerin oranı %11,7

düzeyindedir. Oranlar 2012 ikinci yarıya göre oldukça iyimserdir. Bu olumlu beklentinin, kriz sonrası riskler sürse de dünya ekonomisindeki ve Türkiye'nin önemli dış pazarları arasında yer alan sorunlu ülkelerin siyasi istikrarlarındaki iyileşme eğilimlerinden kaynaklandığını söylemek olasıdır.

“İSO Sanayi Gelişim Endeksi” bu çalışmada izlenen beş temel gösterge baz alınarak hesaplanmakta ve dönemler arası karşılaştırmada kullanılmaktadır. Endeks değerinin yükselmesi bir önceki döneme göre iyimserliği/olumlu gelişmeyi göstermektedir. 1998 yılından bu yana endeks, en yüksek gerçekleşme değeri olan 134,2 düzeyine 2011 yılı ilk yarıda çıkmıştır. En düşük endeks değeri ise 60,9 ile kriz yılı olan 2001 yılı ilk dönemine aittir. Endeks değerleri ekonomide yaşanan krizleri de ortaya koymaktadır. 2008 yılı ikinci döneminde 62,1 olan endeks gerçekleşme değeri, 1998 yılından bu yana en düşük ikinci değer olmuş ve krizin boyutunu açıkça göstermiştir. Krizin devam ettiği 2009 ilk dönemi ise 73,1 ile en düşük üçüncü endeks değeridir. 2010 yılı endeks değerleri, 2008 krizinden çıkışı göstermesi açısından dikkat çekicidir. 2010 ilk yarıda kriz sonrası 125,6 değerine çıkan endeks, bu yükselişini ikinci yarıda da sürdürmüş ve endeks üçüncü yüksek değer olan 129 düzeyine erişmiştir. 2011 yılı ilk döneminde ise kriz sonrası yükseliş devam etmiş ve geçmiş dönemlerden bu yana en yüksek değer olan 134,2 değerine çıkmıştır. 2011 ikinci yarıda ise endeks gerçekleşme değeri 129,8 düzeyine gerilemiştir. Bu eğilim ekonomide bir yavaşlamanın habercisi olmuştur. 2012 ilk yarıda kırılmayla endeks değeri 124,5'e ve daha sonra ikinci yarıda 118,1'e gerilemiştir.

Gerçekleşme değerleri ile beklenti değerleri karşılaştırıldığında İSO Sanayi Gelişim Endeksi'nin güvenilir bir öncü gösterge olduğunu söylemek olasıdır. Beklenti değerleri ile gerçekleşme değerleri arasındaki ilişki düzeyi (korelasyon) yüksektir. Tüm dönemlerde olduğu gibi 2009 ile başlayan dönemde de beklenti ve gerçekleşme değerleri 2012 ikinci yarı hariç aynı yönde hareket etmiştir. 2013 ilk yarı için endeks beklenti değeri bir önceki beklenti değeri olan 135,9'a göre daha yüksek olup 142,6 düzeyindedir. Bu beklenti değerine göre, 2013 ilk yarıda işletmelerin 2012 ikinci yarıya göre daha olumlu bir dönem geçirmeyi beklediklerini ortaya koymaktadır. Endeks beklenti değerleri, gerçekleşme değerlerine göre 2009 ilk dönem hariç tüm dönemlerde daha yüksektir. Geçmiş dönem verileri kullanılarak yapılan öngörü, 2013 ilk yarı için 142,6 olan endeks beklenti değerinin gerçekleşme tahmininin 121,3 olabileceğini göstermektedir. Kısaca, 2013 yılı ilk yarısında “İSO Sanayi Gelişim Endeksi”

gerçekleşme tahmini 121,3 olmaktadır. Bu tahmin, 2012 ikinci yarı gerçekleşme değeri olan 118,1'den az da olsa yüksektir. Gerçekleşme tahmini, 2013 ilk yarıda ekonomideki yavaşlamanın süreceğini, ancak 2012 ikinci yarısına göre az da olsa canlanma olasılığını ortaya koymaktadır. Tüm bulgulara bakıldığında, 2013 yılında 2012 yılına göre ekonomik büyümede önemli bir değişiklik yaşanmayacağını söylemek olasıdır.

Türkiye'nin ekonomik sorunları arasında ilk sıralarda istihdam ve işsizlik sorunu yer almaktadır. 2001 krizinde %8,4 seviyelerinde olan işsizlik oranı, son küresel krizin yaşandığı 2008'de %11'e yükselmiş, 2009'da ise %14 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ekonomideki genel düzelme paralelinde 2010 yılında %11,9'a gerileyen oran, 2011'de de azalmaya devam ederek %9,8 seviyelerine kadar gerilemiştir.

2012 yılında da nispi bir yavaşlama eğilimi gösteren işsizlik oranı, son açıklanan Ekim 2012 dönemi hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre %9,1 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2013-2015 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'da işsizlik oranının 2012 yılı için %9 olması beklenirken, oran 2015 için %8,7 olarak öngörülmüştür. Söz konusu aynı programda istihdam oranının 2012 yılı için %45,2 olarak gerçekleşmesi beklenirken, 2015 için de %45,5 olacağı öngörülmüştür. En son yayımlanan Ekim 2012 dönemi hane halkı işgücü sonuçlarına göre son bir yılda istihdamdaki artış %4,2 olurken, sanayi sektöründeki istihdam artışı %1,6 ile daha düşük düzeylerde kalmıştır. Sanayi sektörünün toplam istihdam içindeki payı da Ekim 2011 döneminde %19 iken, Ekim 2012'de az da olsa azalarak %18,6'ya gerilemiştir. Ekim 2012 döneminde istihdam edilenlerin %70,3'ü erkek, %29,7'si ise kadındır. Tarım hariç diğer sektörlerin toplamında da bu oranlar erkek için %76,3 ve kadın içinde %23,7'dir. İstihdamdaki bu dağılım, Türkiye'nin ortalama kişi başına düşen GSYİH'de AB ülkeleri arasındaki olumsuz durumunda başlıca etkidir. Tüm bu olumsuzluklara karşılık 2009 krizi sonrası ekonomideki iyileşmeye paralel olarak istihdamda da nispi bir iyileşme söz konusu olmuştur. 2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, ankete katılan işletmelerde ücretle çalışanlar sayısı bir önceki döneme göre 2012 yılı ilk yarıda %2,4 oranında artarken, ikinci yarıda %1,6 oranında düşmüştür. 2012 yılının tamamı itibarıyla ücretle çalışanların sayısı yıllık olarak %0,8 oranında artış göstermiştir.

Türkiye'de nüfus artış hızının giderek yavaşlamasına karşılık, çalışma çağındaki nüfusa katılım oldukça yüksektir. TÜİK tarafından son yayımlanan Ekim 2012 dönemi hanehalkı işgücü istatistiklerine göre

son bir yılda çalışma çağındaki nüfusa 1.073.000 kişi katılmıştır. Çalışma çağındaki bu nüfusa iş alanı yaratılması gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'yi OECD ülkeleri ile ayırtıran işgücü oranı da bu nedenle doğmaktadır. OECD ülkelerinde ortalama işgücü oranı %65-70 seviyelerinde iken, Türkiye de bu oran %50 ile daha düşük seviyelerdedir. Buna karşılık resmi verilere göre bu derece düşük işgücü oranının yaklaşık %9'u da işsizdir. Bu derece yüksek işsizlik oranına karşılık, işletmelerin rekabet gücünü etkileyen işgücü maliyetleri açısından önemli sorunları bulunmaktadır. İşletmelerin üretim maliyetleri içinde işgücü maliyetleri oldukça yüksek bir paya sahiptir. Yüksek işgücü maliyetleri nedeniyle istihdamda kayıt dışılık önemli bir paya sahiptir. Ekim 2012 dönemi hanehalkı işgücü anketi sonuçlarına göre 25.509.000 kişilik istihdamın %39,7'si, yani 10.123.000 kişisi kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı istihdamda bir diğer önemli etken de işletmeler üzerindeki kıdem tazminatı yükü olup, bu durum işletmeleri çalışanlarını gönülsüz de olsa işten çıkarmaya zorlamaktadır.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda toplam işletmelerde çalışanların %6,7'si işten çıkarılmak zorunda kalmırken, ikinci yarıda bu oran %7,7'ye yükselmiştir. Ücretler çalışanlar sayısının %0,8 oranında artmasına karşın işten çıkarılmak zorunda kalanlar oranının daha yüksek oranlarda gerçekleşmiş olması, işgücü maliyeti ve kıdem tazminatı sorunlarında yatmaktadır.

2008 yılı ikinci yarısındaki küresel krizle birlikte Türkiye ekonomisi de düşüş eğilimi içine girmiştir. 2007 yılında imalat sanayinde aylık kapasite kullanım oranları %80'ler civarında gerçekleşirken, 2008 Ağustos ayındaki %80'lik orandan sonra düşüşe geçmiştir. 2009 kriz yılında Mart ayındaki %58,7'lik oran ile en düşük seviyesine gerileyen kapasite kullanım oranları, bu aydan sonra %70 sınırına yaklaşmıştır.

2010 yılında ekonomi ve sanayi üretiminde görülen artışlar sonucu kapasite kullanım oranları %70'in üzerine çıkıp, %75 seviyelerini görmüştür. 2011 yılı Ekim ayında ise kapasite kullanım oranı %77'ye ulaşmıştır. 2012 yılında ekonomide ve imalat sanayinde görülen ılımlı yavaşlama, imalat sanayi kapasite kullanım oranları üzerinde de kendini göstermiştir. Yıl boyunca aylık ortalama değeri olarak genellikle %74'ler civarında gerçekleşen kapasite kullanım oranları, Aralık ayında %73,6 ile 2012 yılını tamamlamıştır.

Ankete cevap veren işletmelerin tartışız ortalama kapasite kullanım oranları incelendiğinde, 2012 ikinci yarıda %65,2 olan oranın 1,2 puan artarak

%66,4'e yükselmiş olduğu görülmektedir. Ölçekler itibarıyla incelendiğinde de her üç ölçeğin ortalama kapasite kullanım oranlarının 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre değişen oranlarda arttığı görülmektedir. İSO'nun kapasite kullanım oranları ile TCMB'nin imalat sanayi kapasite kullanım oranları karşılaştırıldığında; İSO'nun kapasite kullanım oranlarının tartışız, TCMB'nin imalat sanayi kapasite kullanım oranlarının ise tartılı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. TCMB'nin kapasite kullanım oranları tartılı olduğundan, İSO'nun kapasite kullanım oranlarından daha yüksektir.

Türkiye ihracatında en büyük paya sahip olan AB ülkelerinin küresel krizle birlikte ekonomilerinde yaşadıkları sorunlar, bu pazarlara yönelik Türkiye'nin ihracat performansı olumsuz etkilemiştir. Küresel kriz öncesi 2007 yılı toplamında AB ülkelerine yapılan ihracat toplam ihracatın %56,3'üne denk gelirken 2008'de bu oran %48 ve takip eden üç yılda da sırayla %46, %46,3 ve %46,2'ye düşmüştür. 2012 yılında ise ilgili oran %38,8 değerine kadar düşüş sergilemiştir. Ülke ihracatında Avrupa üzerinden yaşanan kan kaybı temel olarak Yakın ve Orta Doğu, Asya ve kısmi olarak Afrika bölgelerince karşılanmış ve bu bölgelerdeki ekonomilerin Türkiye ihracatı içindeki payı yakın geçmişte dikkate değer oranlarda artmıştır. Bahse konu olan bölge ekonomilerinin küresel krizden nispi olarak az etkilenmeleri ve son yıllardaki büyüme performansları Türkiye ihracat kompozisyonundaki değişimi doğrulayacak niteliktedir. Bu bulgular, ihracat performansının ihracat yapılan ülke ya da bölgelerdeki ekonomik ve siyasi gelişmeler ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla halen en büyük ihracat pazarlarımız konumunda olan AB ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan gelişmeler yakından takip edilerek, ihracat yönelimi büyüme potansiyeli yüksek ekonomilere geçiş sağlayacak esnekliğe erişmeyi gerektirmektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında Sanayi sektörünün ve İmalat Sanayi'nin toplam ihracat içindeki paylarının sırayla %96 ve %94 civarında bulunması sanayi sektörünün ürün yelpazesinin geliştirilerek yeni pazarlarda alıcı bulmasını sağlayarak ihracatı olumlu yönde tetikleyebilecektir. Bundan dolayı sanayi sektörüne yönelik yapılacak politikaların ve teşviklerin rekabet avantajı yaratabilecek potansiyelde olması Türkiye'nin dış ticaret gelişimi açısından azami öneme sahiptir.

Küresel ekonomik krizinin yarattığı durgunluk çalışmamızın diğer birçok göstergesinde de olduğu gibi ihracata yönelim eğilimini de oldukça olumsuz etkilemiş ve oran 2008 ikinci yarıda %73,2'ye

gerilemiştir. Takip eden ekonomik toparlanma dönemi olan 2011 ve sonrasında ihracata yönelim eğilimi oldukça tatminkardır. Bu dönemlerde ihracat yapan işletmelerin payı %76 düzeylerinde seyretmiştir. Son üç çalışma sonuçlarına da oldukça yakın olarak, 2012 yılı ikinci yarısında çalışmaya katılan işletmelerin %76,6'sı ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çalışmamız sonuçlarına göre ihracat yapan işletmelerin döviz kazançlarının toplam ciroları içindeki payları 2012 ilkyarısında %36,5 iken bu oran 2012 ikinci yarısında %37,3'e çıkmıştır. Yakın geçmişte de olduğu gibi ihracatın toplam ciro içindeki payı 1/3 oranında seyretmeye devam etmektedir.

Küresel krizin etkisiyle Türkiye ekonomisinde 2008 yılı son çeyreğinde görülen düşüş, 2009 son çeyreğinde tekrar artışa geçmiş ve takip eden 12 çeyrekte de büyüme sürdürülmüştür. Ancak 2011 yılı ile birlikte küresel ekonomide yaşanan belirsizlik ve aşağı yönlü riskler, Türkiye ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. 2011 yılı son çeyreğinde %5 oranında büyüyen GSYİH, 2012'de iç talep ve dış talepteki yavaşlama ve durgunluk sonucu 2012 ilk çeyreğinde %3,4, ikinci çeyrekte %3 ve üçüncü çeyrekte %1,6 oranında artış gösterebilmiştir. Görüldüğü gibi 2012 yılında ekonomide ılımlı bir yavaşlama söz konusudur.

Ekonominin ana sektörü olan imalat sanayi sektöründe de benzer bir eğilim yaşanmıştır. 2012 ilk çeyrekte imalat sanayi üretimi %1,8, imalat sanayi katma değeri %3,2 oranında artarken, 2012 ikinci çeyrekte üretim %3,1, katma değer %3,8 oranında artış göstermiştir. 2012 üçüncü çeyrekte ise beklentilerin aksine üretim %2,3 oranında artarken, katma değer artışı %1,3'te kalmıştır. Yani 2012 ilk yarıda imalat sanayi sektöründe katma değer verimliliği artış gösterirken, 2012 üçüncü çeyrekte ise katma değer verimliliğinde düşüş gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle 2012 ilk yarıda imalat sanayi sektöründe girdi/çıktı oranı küçülürken, üçüncü çeyrekte girdi/çıktı oranı küçük de olsa artmıştır. Bu durum, GSYİH büyüme oranının üçüncü çeyrekte beklentilerin altında %1,6 oranında büyümesinde de etkili olmuştur.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda işletmelerin %51,6'sı girdi/çıktı oranının arttığını, %36,7'si aynı kaldığını, %11,7'si de azaldığını belirtmiştir. Bu durum, ankete cevap veren işletmelerde 2012 ilk yarıda girdi/çıktı oranının arttığını belirtenler ile azaldığını belirtenler arasında oldukça büyük bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Yani ekonomi yavaşlarken, girdi ağırlığı artış göstermiştir. Bu durum, sektörün yarattığı katma değer açısından olumsuz bir gelişmeyi işaret etmektedir.

Ekonomik büyüme ve gelişme için verimliliğin artırılması büyük önem taşımaktadır. Verimlilikteki artış, gelişmiş ekonomilere ulaşmada en önemli faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle sanayi sektörü verimliliğindeki artış, imalat sanayinin GSYİH içindeki payının artırılması açısından da oldukça önemlidir.

Türk işletmelerinin yapısal bir sorunu olan özkaynak yetersizliği nedeniyle işletmeler borçlanmaya büyük ölçüde bağımlı bulunmaktadır. İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu kapsamındaki özel kuruluşlarda toplam borç/özkaynak oranı 2009'da %103,8 iken, 2010'da %119,2'ye, 2011'de ise %140,7'ye yükselmiştir. Bu durum, oldukça olumsuz bir gelişmeyi işaret etmekte ve kaynak yapısındaki hızlı bozulmayı ortaya koymaktadır. 2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, özkaynak/toplam kaynak oranı %70 ve daha yüksek olan işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %20,4 iken, 2,1 puanlık bir iyileşme ile 2012 ikinci yarıda %22,5'e yükselmiştir.

Özkaynak/toplam kaynak oranı %30 ve daha düşük olan işletmeler oranı ise 2012 ilk yarıdaki %29,1 değerinden, ikinci yarıda %28,5'e gerilemiş olup, oranda çok küçük bir iyileşme söz konusu olmuştur. Söz konusu oran çok düşük seviyelerde de olsa büyük ölçekli işletmelerde daha da kötüleşirken, küçük ve orta ölçeklilerde az da olsa iyileşmiştir. Oran büyük ölçekli işletmelerde 1,2 puan artarak %25,9'a yükselmiş, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise 1,8 ve 0,3 puanlık düşüşlerle %30,8 ve %27 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda özkaynak/toplam kaynak oranı %30 ve daha düşük olan işletmeler oranında küçük ve orta ölçeklilerde küçük bir iyileşmeye karşılık, büyük ölçeklilerde kötüleşme söz konusu olmuştur.

Karşılıksız çek ve protestolu senet sayısı ve toplam tutarı ile ilgili oranlar tek başına olmasa da ekonomik gelişmelerin eğilimini gösteren önemli ve somut bir gösterge niteliğindedir. 2010 yılı ilk yarısından itibaren ise, karşılıksız çek ve senetle karşılaştığını belirten işletme oranında hızlı bir düşüş yaşanmaya başlanmıştır. Bu oran 2010 yılı ilk yarısında %49,1'e gerilemiş, 2010 yılı ikinci yarısında %43, 2011 yılı ilk yarısında %36, 2011 yılı ikinci yarısında %30,5 olarak gerçekleşmiş, 2012 yılı ilk yarısında %29 ile çalışmamızın başladığı yıl olan 1998 yılından bu yana görülen en düşük orana ulaşılmıştır. 2012 yılı ikinci yarısında ise karşılıksız çek ve protestolu senetlerle karşılaşan işletmelerin oranı büyük bir sıçrama göstererek %42,2 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisi 2008 ve 2009 krizi sonrası oldukça başarılı bir büyüme göstermiş, GSYİH'da 2010'da %9,2 ve 2011'de %8,5'lik artışlar elde etmiştir. Bu

büyüme oranları ile Türkiye, 2010 ve 2011 yıllarında dünyada en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almıştır. 2010 ve 2011 yıllarında TCMB'nin takip ettiği düşük faiz politikası özellikle finansman giderlerinin aşağı çekilmesinde etkili olmuş, bu gelişme sonucu karlılıkta önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak 2011 ikinci yarısı ile birlikte, cari açığındaki çok hızlı artış nedeniyle TCMB'nin takip ettiği yeni politika, kredi faiz oranlarında nispi bir artışa neden olmuştur. Yine 2011 yılı ikinci yarısında kurlarda yaşanan yükseliş, kambiyo zararlarını artırarak finansman giderlerinin yükselmesine neden olmuş ve 2011 yılında üretim ve satışlardaki yüksek oranlı artışlara karşılık, karlılıkta nispi bir yavaşlama görülmüştür. 2012'de ise alınan bu tedbirlerin etkisiyle cari açığındaki hızlı düşüş sonucunda özellikle yılın ikinci yarısında kredi faizlerindeki artış durmuş ve yavaş bir inişe geçilmiştir. Kurlarda da 2011 ikinci yarıdaki olumsuz durum gözükmemiş ve bir durgunluk söz konusu olmuştur. Ekonomide yaşanan bu gelişmelerin karlılık üzerinde yarattığı etkiler, 2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarında da görülmektedir.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, toplam işletmelerin %32,8'i geçen yıl aynı döneme göre karlılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %31,8'in bir miktar üzerindedir. Karlılıklarının arttığını belirten işletmeler oranında çok küçük bir iyileşme söz konusudur. 2012 ikinci yarıda geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının düştüğünü belirten işletmelerin oranı %33,3'tür. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %29,3'e göre daha yüksektir. Burada bir olumsuzluk vardır. Zarar ettiğini belirtenlerin oranı ise 2012 ikinci yarıda %7,1'dir. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %6,4'e göre biraz daha yüksektir. Burada da küçük de olsa bir olumsuzluk söz konusudur.

2012 yılı ikinci yarısında karlılıklarının düştüğünü belirten işletmeler oranı ile zarar ettiğini belirten işletmelerin toplamı %40,4'tür. 2012 ilk yarıda bu oran %35,7 ile daha düşüktür. Karlılıkları düşen veya zarar eden işletmeler oranı, 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre bir miktar artmıştır. Buna karşılık geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının daha yüksek olduğunu belirtenlerin oranında ise küçük bir artış söz konusudur. Bu durum, 2012 yılının ilk ve ikinci yarısında yumuşak inişin devam ettiğini işaret etmektedir.

Satış hedefi gerçekleşme oranı, işletmelerin gerçekleşen satışlarının hedefledikleri satışlara oranı olup değer 100'e yakın olması işletmelerin ekonomideki gelişmelere yakın olarak tutarlı hedef belirleyebildiklerini göstermektedir. Kriz sonrası dönemde ise hem yurtiçi hem de yurtdışı piyasaların canlanması ile toparlanma sürecine giren ülke

ekonomisi sayesinde satış hedef gerçekleştirmeleri artış eğilimi içine girmiş ve 2010 yılı bitimiyle %70 mertebelerine ulaşmıştır. Ekonomik büyümenin de oldukça yüksek olduğu 2011 yılında ise satış hedefi gerçekleşme oranı her iki yarıyı için de alışmanın en yüksek değerleri olan %76 ve %75 seviyelerine ulaşmıştır. 2012 yılında ise özellikle iç talebin soğutulması ile gerçekleştirilen yumuşak iniş olgusunun işletmelerce de yakından takip edilerek hedeflerin bu bağlamda belirlendiği ilgili döneme ait satış hedefi gerçekleşme oranları, 2012 ilk yarıda %72,7 ve ikinci yarıda %73,5 ile oldukça tatminkar düzeylerde olmuştur.

2010 yılında kredilerin hızlı büyüme eğilimine girmesi, Türk lirasının aşırı değer kazanması ve cari dengenin bozulma eğilimine girmesi üzerine TCMB ve diğer yetkili ekonomi otoriteleri, 2010 yılının sonlarından itibaren makro finansal risklerin azaltılması konusuna odaklanmışlardır. TCMB, kredilerin yavaşlatılması konusunda zorunlu karşılık oranları, likidite politikası, aktif risk ağırlıkları, genel provizyonlar ve kredi/değer oranı gibi politika araçları kullanılmıştır. Kredi büyümesinin yavaşlatılması ve Türk lirasındaki aşırı değerlenmenin giderilmesi büyüme kompozisyonunun net ihracat lehine değişmesini sağlamıştır. 2011 yılının ikinci yarısından itibaren yurt içi nihai talep yatay bir seyir izlerken, net ihracatın katkısındaki belirgin artış ile GSYİH büyümeye devam edebilmiştir.

2012 yılının başlarından itibaren küresel risk iştahı kademeli olarak iyileşme eğilimine girerken, ekonomideki dengelenme süreci belirginleşmiştir. TCMB, fiyat istikrarı amacı doğrultusunda yılın ilk yarısında sıkı likidite politikasını sürdürmüş, yılın ikinci yarısında ise enflasyonun kontrol altına alınmasıyla para politikası aşamalı olarak daha destekleyici bir konuma getirilmiştir. Bu kapsamda, yıl ortasından itibaren piyasaya verilen likidite artırılarak kısa vadeli faizlerin koridorun alt sınırına yakın seyretmesi sağlanmıştır.

Son iki yıldır TCMB tarafından kararlılıkla uygulanan para ve kredi politikaları, ekonominin dengelenmesine önemli katkıda bulunarak finansal ve makroekonomik riskleri azaltmıştır. 2012 yılı ikinci yarı çalışmamıza katılan işletmelerin %48,4'ü finansmanla ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtirken, işletmelerin %51,6'sı finansmanla ilgili bir sıkıntılarının olmadığını belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile finansman sıkıntısı yaşadığını belirten işletmelerle sıkıntı yaşamadığını belirten işletmelerin oranları birbirine oldukça yakındır. Bu bulgu TCMB tarafından 2012 yılı ikinci yarısı ile birlikte alınmaya başlayan destekleyici para politikası sayesinde finansman koşullarındaki iyileşmeyi göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Çalışmamız sonuçlarında finansman problemi yaşayan işletmelerin sorunların neler olduğu incelendiğinde, kredi maliyeti yüksekliğinin geçmiş dönem çalışmalarında da olduğu gibi ilk sırayı almış olduğu görülmektedir. Kredi maliyetlerinin yüksek olmasını önemli bir finansman sorunu olarak gören işletmelerin oranı bir önceki döneme göre 5,1 puan azalarak %75,1'den %70'e gerilemiştir. Başka bir ifadeyle ankete katılan her on işletmeden yedisine göre kredi maliyetlerindeki yükseklik, en önemli finansman sorunu olarak ön plana çıkmaktadır. İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı çalışmaya katılan işletmelerin %49,3'ü tarafından önemli bir finansman sorunu olarak görülürken, özkaynak yaratamamak %39,3 ile üçüncü, kredi bulamamak ise %26,3 ile dördüncü sırada yer alan sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni Türk Ticaret Kanunu ile gündeme gelen kredi kullanımında eş muvafakatnamesi istenmesini önemli bir finansman sorunu olduğunu düşünenlerin oranı %14,1 ile diğer sorunlara göre daha düşük bir oranda gerçekleşirken, vadeli kredilerin yenilenmemesi ve kamuya verilen teminat mektuplarının geç çözülmesi nedeniyle teminat mektubu limiti bulamamak gibi sorunlarda listede son sıralarda yer almıştır.

Çalışmaya katılan işletmelerin en yaygın olarak kullandıkları finans kaynağı ticari kredilerdir. Ticari kredi kullandığını belirten işletmelerin payı 2012 yılı ilk yarısında ise %78,1 ile çalışmamızın başladığı 1998 yılından bu yana görülen en yüksek orana ulaşmıştır. 2012 yılı ikinci yarısında ise bir miktar düşerek %77,3'e gerilemiştir. Ticari kredileri, %20,5 ile Eximbank kredileri, %16,8 ile leasing, %12,6 ile faktoring takip etmektedir. Kiralama (leasing), sabit sermaye yatırımlarında özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için oldukça kısa vadeli ve pahalı olmasına rağmen, halen önemli bir seçenek durumundadır.

Yurtiçi faiz oranlarının gelişmiş ülke ekonomilerinde uygulanan faiz oranlarından daha yüksek olması döviz girişlerini büyük ölçüde artırmıştır. Bu gelişmeler sanayi işletmelerimizin de finansman ihtiyaçlarında döviz cinsi kredilere yönelmesine olanak sağlamıştır. Çalışmamızın döviz ya da dövize endeksli kredi kullanım durumlarına yönelik olarak yapılan analizlerinde, çalışmaya katılan işletmelerin %46,4'ünün bu tip yabancı para cinsinden finansman kaynaklarını kullanmış oldukları anlaşılmaktadır. Ankete cevap veren işletmelerin kredi portföylerinde döviz ya da dövize endeksli kredisi olanların payı 2012 yılı ilk yarısında %51,1 iken, 2012 yılı ikinci yarıda bu pay 4,7 puan azalarak %46,4'e gerilemiştir. Bir başka ifade ile ankete katılan her 100 işletmeden yaklaşık 46'sı, kredilerinde değişen oranlarda kur riski taşımaktadır.

Geçmiş dönem anket sonuçlarında da olduğu gibi döviz ya da dövize endeksli kredi kullanım eğilimi, işletme ölçeğinin büyümesine paralel olarak artış göstermeye devam etmiştir. Başka bir ifadeyle ölçek büyüdükçe döviz ya da dövize endeksli kredi kullananlar oranı da büyümektedir. 2012 yılı ikinci yarısında ankete katılan her on küçük ölçekli işletmenin yaklaşık olarak dördü yabancı kaynak kullanımına yönelirken, orta ölçeklilerde her on işletmeden beşi ve büyük ölçeklerde ise her on işletmeden yedisi toplam kredilerinde döviz ya da dövize endeksli kredi kullanmış olduğunu ifade etmiştir. Toplam kredilerinde döviz ya da dövize endeksli kredi oranı %70'den daha fazla olan işletme oranı bir önceki dönemde %53,1 iken, oran bu dönem %52,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgu da ankete katılan her iki işletmeden birinin oldukça yüksek oranda kur riski ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

2013 yılı ekonomik programında, 2012 yılı için gerçekleşme tahmini olarak sabit sermaye yatırımlarının %0,5 oranında küçülmesi öngörülmektedir. Bu küçülmenin gerçekleşebilmesi için kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının %5,4 oranında artması, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının ise %1,7 küçülmesi öngörülmektedir. 2012 yılında sabit sermaye yatırımlarında görülen bu olumsuzluğun, 2013 yılı üretimini de bir ölçüde olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır. 2007-2012 yılları arasında özel sektör sabit sermaye yatırımları ortalama %2,7 oranında artış göstermiştir. Bu oranda sabit sermaye yatırımı büyük oranda cari açık verilerek finanse edilmiştir. Bunun temel nedeni, son dönemde Türkiye'nin iç tasarruf oranındaki küçülmedir. Türkiye'nin sürdürülebilir büyümesindeki en önemli sorun iç tasarrufların yetersizliğidir.

Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, ankete katılan işletmelerin %38,3'ü 2012 ikinci yarıda sabit sermaye yatırımı yaptıklarını belirtirken, yatırım yapmadığını belirten işletmelerin oranı %61,7'dir. 2012 ilk yarıda ise sabit sermaye yatırımı yapanların oranı %41,8 iken, yatırım yapmadığını belirtenlerin oranı %58,2 olmuştur. Dolayısıyla 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre yatırım yapmadığını belirten işletmelerin oranı 3,5 puan artış göstermiştir. Bu durum, TÜİK'in harcamalar yoluyla GSYİH sonuçlarında açıklamış olduğu özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları verileri ile tutarlıdır. TÜİK'e göre özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları 2012 yılı ilk çeyreğinde %1,3 oranında artış gösterirken, ikinci çeyrekte %7,7, üçüncü çeyrekte %11,1 oranında düşüş göstermiştir.

2012 ikinci yarıda sabit sermaye yatırımı yaptığını belirten işletmelerin %65,4'ü modernizasyon yatırımı yaparken, yeni yatırım yaptığını belirtenlerin oranı %38,4, diğer türde yatırım yaptığını belirtenlerin oranı %14,2, yurt dışında yatırım yapanların oranı %5,7, şirket satın alanların oranı %3,3 olmuştur.

2013 yılında GSYİH'nin %4 oranında büyümesi hedeflenmiştir. Bu dönemde ekonomik büyümeye katkının tamamen yurt içi talepten gelmesi, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı beklenmemektedir. 2013 yılında özel kesim tüketim harcamalarının %3,1, kamu tüketim harcamalarının %3,6 oranında artması hedeflenirken, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarının %7,1, kamu sektörü sabit sermaye yatırım harcamalarının %5,4 oranında artması beklenmektedir.

2013 yılında cari fiyatlarla özel sektör tasarruf-yatırım farkının GSYİH'ya oranının -%4,5, kamu kesimi tasarruf-yatırım farkının ise GSYİH'ya oranının -%2,3, dolayısıyla toplam tasarruf-yatırım farkının GSYİH'ya oranının -%6,8 olması öngörülmüştür. Bu durumda %6,8'lik oranın dış tasarruf yani cari açıkla karşılanması hedeflenmiştir.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, çalışmaya katılan işletmelerin %41,6'sı 2013 yılı ilk yarısında yurt içinde yatırım yapmayı planlarken, %9,4'ü yurt dışında yatırım yapmayı düşünmektedir. Bu oranlar, bir önceki çalışmada 2012 yılı ikinci yarısı için yurt içinde %41,4, yurt dışında %9,3 olan yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranına göre fazla değişmemiştir. İki dönem arasında yatırım yapmayı planlayan işletmeler açısından önemli bir değişme söz konusu değildir.

2012 yılı ikinci yarısında stoklarının miktar olarak arttığını belirten işletmelerin oranı %40 iken, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %32,5, azaldığını belirtenlerin oranı ise %27,5'tir. 2012 ikinci yarıda stoklarında miktar olarak artış olduğunu belirten işletmelerin ortalama stok miktar artış oranı %19,8'dir. Azalış bildirenlerde ise bu oran %19,8 ile aynı gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda stok değişiminde bir artış söz konusu iken, 2012 ikinci yarıda önemli bir değişim olmayacağı öngörülmektedir.

2008'de başlayan küresel kriz ile birlikte işletmeler özellikle iç ve dış talepte büyük sıkıntılar yaşamışlar, ayakta kalabilmek ve rekabetçi yapılarını koruyabilmek adına birçok alanda gelişme sağlamaya çalışmışlardır. Bu gelişmeleri takip edebilmek adına

Ekonomik Durum Tespit Anket çalışmamızda sanayi sektöründe gözlenen iyileşme ve gelişmeler irdelenmiştir.

Son dönemlerde olduğu gibi ürün kalitesine yoğunlaşarak bu noktada gelişim sağladığını belirten işletmelerin oranı %48,6 ile en çok gelişme sağlanan alan olmuştur. Ürün kalitesine yoğunlaşarak bu noktada gelişim sağladığını belirten işletmelerin oranı 2012 yılı ilk yarısına göre 1,4 puan düşüş göstermesine rağmen iyileşme ve gelişme sağlanan alanlar arasında yine ilk sırada yer almıştır. İşletmeler için kriz dönemlerinde mali disiplin önem kazanırken, krizden sonraki ılımlı ortamlarda satış ve büyümeyi destekleyecek ürün konsantrasyonu ön plana çıkmaktadır.

İşletmeler ürün kalitesini yükseltmenin ve maliyetlerini düşürmenin yanı sıra, işgücü verimliliğini artırma, yeni ürün geliştirme ve teknoloji yenileme çabalarına da ağırlık vermektedirler. 2012 yılı ikinci yarısında, toplam işletmelerin %37,3'ü işgücü verimliliklerini artırdıklarını, %28,6'sı teknolojilerini yenilediklerini ve geliştirdiklerini, %26,3'ü ise yeni ürün geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Maliyetlerini gözden geçirip düşürebilen işletmelerin oranı %36 düzeyindedir ve en önemli üçüncü gelişim alanıdır. İhracata odaklanıp, ihracata ağırlık veren işletmelerin oranı %23 olurken, yeni dış pazarlara girdiğini belirten işletmelerin oranı ise %19,4'tür. Çalışmaya katılan işletmelerin %21,3'ü insan kaynağını geliştirdiğini, %19,8'i kurumsal yapılanmalarını değiştirdiklerini ifade etmiştir. Ar-Ge çalışmalarına başladıklarını ifade eden firmaların oranı %17,7 olurken, sermaye verimliliğini arttırabilen işletmelerin oranı %8,4 düzeyindedir.

Son yedi çalışmanın sonuçlarına paralel olarak verimliliğin artırılması çalışmamızda en çok ağırlık verilmesi planlanan alan olarak ilk sıraya çıkmaktadır. İşletmeler önceliklerini maliyet kontrolüne vererek etkin üretim seviyelerine ulaşmayı hedeflemektedir. Çalışmamızdaki ilgili soruya yanıt veren işletmelerin %62,6'sı 2013 yılına yönelik olarak verimlilik artırıcı adımlar atacaklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda düşen kar marjları ve soğuyan talep ortamıyla birlikte artan rekabet, işletmelerin ayakta kalmalarında verimlilik artışının temel belirleyici olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Ürün farklılığı müşteri tabanının genişletilmesinde azımsanmaz bir öneme sahiptir. Değişen tüketim eğilimleri, ürünün içeriği, özelliği ve sunumunun en az fiyatı kadar önemli hale gelmesine neden olmuş ve firmaları ürünleri üzerinde değişimci ve geliştirici çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Ürün

geliştirme, son iki buçuk yılda olduğu gibi bu dönemde de ikinci en önemli ağırlık verilecek alan konumunda bulunmaktadır. Oran olarak ise ağırlık verilmesi düşünülen alanlarla ilgili soruya yanıt veren işletmelerin %52,3'ü ürünlerini geliştirici adımlar atacaklarını belirtmişlerdir.

%50,4 ile en fazla ağırlık verilmesi planlanan üçüncü alan ise pazarlama işlevlerinde etkinliğin artırılmasıdır. Bunu %47 ile ürün kalitesini geliştirme takip etmiştir. Çıkan sonuçlardan da görüldüğü üzere verimlilik, ürün geliştirme, pazarlama ve ürün kalitesine yönelik atılacak adımlar neredeyse her iki işletmeden en az birince 2013 yılına yönelik planlanmaktadır. İşletmelerin %33,4'ü teknoloji yenilmeye, %28,1'i AR-GE çalışmalarına ve %21,3'i insan kaynaklarını geliştirme çabalarına ağırlık vereceğini belirtmektedir. Diğer taraftan yenilikçi adımlar ve işletme ölçeğini büyütme gibi alanlar sırayla %18,3 ve %16 değerlerini almışlardır.

Türkiye 2010 yılında GSYİH'sını %9,2 oranında artırma başarısını göstermiştir. Türkiye 2011 yılında da yüksek büyüme hızını yakalayan az sayıdaki ülkelerden birisi olmuştur. 2011 yılında GSYİH'sını %8,5 oranında artırmıştır. Ancak büyüme ile birlikte ithalatta yaşanan hızlı artış, dış ticaret açığının artmasında önemli rol oynamıştır. Dış ticaret açığının artışı cari açık üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Sonuç olarak tasarruf oranları düşük olan ve borçlanma ile büyüyen ekonomide cari açık riskleri önemli düzeylere çıkmıştır. Dönem içinde ortaya çıkan bu yüksek cari açığın da etkisiyle büyüme hızının yavaşlatılmasına yönelik bir dizi önlem alınmıştır. 2012 yılı ilk dokuz ayında %2,6 olan büyüme oranı ise GSYİH artış oranındaki yavaşlamayı göstermektedir. GSYİH ilk çeyrekte %3,4, ikinci çeyrekte %3 ve üçüncü çeyrekte ise %1,6 büyümüştür. Son çeyrekte üçüncü çeyreğe göre yaşanan iyileşme göz önüne alındığında, 2012 GSYİH büyüme oranının %3'ler düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Çalışmaya katılan işletmeler, 2012 yılında %3'ler düzeyinde gerçekleşmesi beklenen GSYİH büyüme oranına göre, 2013 yılı GSYİH büyüme oranı konusunda çok daha iyimserdir. İşletmelerin 2013 yılı GSYİH büyüme oranı tahmini %4,7 düzeyindedir. Bu oran %4 olan program hedefinin üstündedir. Çalışmaya katılan işletmeler 2013 yılında ÜFE'nin tek haneli düzeylerde kalacağını ancak 2012 yılına göre önemli ölçüde artacağını tahmin etmektedir. 2013 ÜFE tahmini ortalaması yıllık %6,8 düzeyindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yıllık TÜFE artış oranı tahmini %7,3 düzeyindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin TÜFE tahminleri ÜFE tahminlerinin az

da olsa üzerindedir. Çalışmaya katılan işletmeler, 2013 yılı sonunda TL'nin ABD Doları karşısındaki değerinin 2012 yılı başındaki düzeylerinde olacağını tahmin etmektedir. İşletmeler 2013 yılsonu ABD Dolar kurunu 1,88 TL olarak tahmin etmiştir. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yılsonu Euro kur tahmini 2,43 TL'dir. Bu bulgu, işletmelerin 2012 yılsonuna göre TL karşısında Euro kurunda %3 artış beklediğini göstermektedir. İşletmelerin 2012 yılsonu döviz kuru tahminleri göz önüne alındığında, Euro/ABD Doları paritesinin 1,29 düzeyinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türk sanayisinin en önemli sorunlarından birisi olan rekabet gücünün artırılması konusunda en öncelikli husus verimlilik artışıdır. Sektördeki verimlilik artışı, teknolojinin yenilenmesi ve girdi maliyetlerinin en azından rekabet halinde olduğumuz ülkelerle eş düzeyde olması ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka ifade ile rekabet gücündeki artış verimlilik artışı ile doğrudan bağlantılı olup, teknolojik yeniliklere uyum ve girdi maliyetlerinin makul seviyelerde olması ise bu husustaki diğer ana faktörlerdir.

Anketimiz kapsamında belirlenmiş olan rekabet gücünü etkileyen 19 faktör arasında, ankete katılan işletmelerin rekabet açısından en önemli sorunlarının %15 ile "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı" ve %11,8 ile de "hammadde maliyetlerinin yüksekliği" olduğu ortaya çıkmıştır. Ankete katılan işletmelerin yarısından fazlası, bu iki seçeneği en önemli rekabet gücü faktörü olarak işaretlemiştir.

İşletmelerin üretiminde önemli bir maliyet kalemi olan "enerji maliyetlerinin yüksekliği" sorununun almış olduğu pay %9,8 ile üçüncü sırada yer alırken, bu faktörü işaretleyen işletmelerin oranı ise %45,5'tir. "Karlılık oranlarının düşmesi" sorunu ise ankete katılanların %46,4'ü tarafından işaretlenmiş olup, bu faktörün ağırlığı %8,6 seviyelerindedir. "Vergi oranlarının yüksekliği" faktörü ise %8,5'lik önem derecesi ile beşinci sırada yer alırken, bu faktörü işaretleyenlerin oranı da %46,3 gibi yüksek bir seviyededir.

Söz konusu ilk beş sorunun 19 sorun arasında almış olduğu toplam ağırlıklı pay ise %53,7 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. 2012 yılı ikinci yarısı için yapılan anket çalışmasında ön plana çıkan ilk beş sorun, 2012 yılı ilk yarısında yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, sıralamaları ve önem dereceleri değişmekle birlikte, aynıdır.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre günümüz Türkiye'sinin en öncelikli sorunlarının başında %18,9 gibi oldukça büyük bir

ağırlık puanıyla, 2012 yılı ilk yarıda yapılan anket sonuçlarında olduğu gibi yine “işsizlik” sorunu gelmektedir. İşletmelerin %67,1’i bu sorunu ilk beş sorun arasında göstermiştir. İşsizlik sorununun durum tespit anketi sonuçlarında da bu derece yüksek oranda önem kazanması ülke gerçekleri ile de paralellik göstermektedir. Zira, 2009 kriz yılından sonra ekonomide birçok göstergede elde edilen göreceli başarıya rağmen, istihdam ve işsizlik konusunda hala istenilen seviyelere gelinememiştir.

2012 yılının sonunda yürütülen bu çalışmada Türkiye'nin öncelikli sorunlarının sıralaması, 2012 yılı ilk yarısında yapılan anket sonuçları ile örtüşmektedir. Ankete katılan işletmelerin Türkiye'nin en öncelikli sorunları arasında görmüş olduğu “eğitim” %12,4, “kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı” %12,2 ve “dolaylı vergilerin yarattığı vergi adaletsizliği” %9,7’lik ağırlık puanlarıyla iki, üç ve dördüncü sıralarda yer almıştır. Bu sorunları %8,7’lik ağırlık puanı ile özellikle uzun vadeli kaynaklarla değil, sıcak parayla finanse edilmesi bakımından ülke ekonomisinin geleceğinde her geçen gün daha da önem kazanan “cari açık” sorunu izlemiştir. Söz konusu bu ilk beş sorunun 14 sorun arasında almış olduğu toplam ağırlıklı pay ise %61,9 gibi oldukça yüksek bir seviyededir.

Anket sonuçlarına göre “iç tasarruf / GSYİH oranının düşük olması”, “bütçe açığı”, “yatırım / GSYİH oranının düşük olması” ve “bürokrasi” gibi sorunlar diğer sorunlara göre daha alt sıralarda yer almıştır. Buna karşın “gelir dağılımdaki dengesizlik” ve “ithalata dayalı büyüme” gibi sorunlar ise önem sıralamasında daha üstlerdedir.

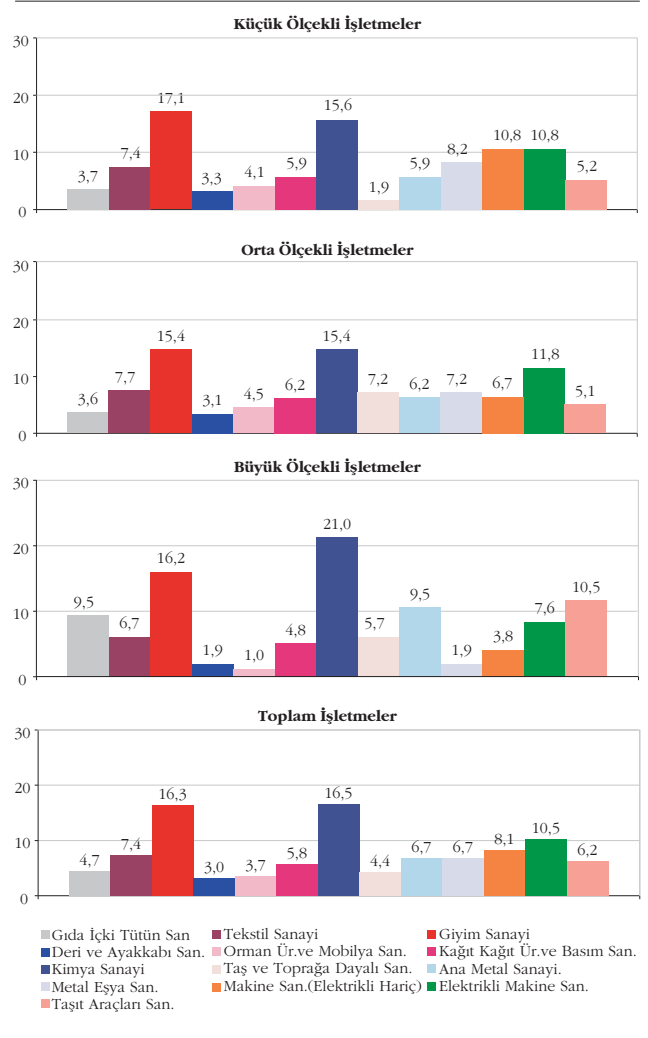
1.1. Anket Kapsamı

İstanbul Sanayi Odası (İSO) 1998 yılından bu yana altı aylık dönemler itibarıyla yılda iki kez "Ekonomik Durum Tespit Anketi"ni üyeleri nezdinde gerçekleştirilmektedir. İSO üyeleri, Türkiye sanayi sektörü üretim ve katma değerinin yaklaşık %40'ına yakınına üretmektedir. Bu oran oldukça uzun bir dönemdir değişmemiştir. Bilindiği gibi İSO üyeleri sadece İstanbul ilinde faaliyet gösterenler değil, merkezleri İstanbul'da olup da, üretim faaliyetlerini diğer illerde yapanları da kapsamaktadır. Bu nedenle İSO üyelerinin Türkiye Sanayi Sektörü içindeki payı, İstanbul ilinin payından daha büyüktür. Türkiye'nin en büyük sanayi odası olan İSO, bu özelliği ile Türkiye Sanayi Sektörü içinde oldukça önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu nedenle durum tespit anketi sonuçlarının, Türkiye sanayi sektörünü temsil etme gücü de oldukça büyüktür.

İSO üyelerinin 2012 yılı ikinci yarısı gerçekleşmeleri ile 2013 yılı ilk yarısı beklentilerini içeren Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışmasının sonuçları bu yayınlarda kamuoyuna sunulmaktadır. Bir eğilim anketi niteliğinde olan Ekonomik Durum Tespit Anketi düzenli olarak her altı ayda bir yayımlanmaktadır. Uygulanan anket, İSO üyelerinin ekonomik faaliyetleri ile ilgili gelişme ve beklentileri içermektedir. Altı aylık dönemler itibarıyla uygulanan ankete her dönem yaklaşık 500-600 arasında İSO üyesi sanayi kuruluşu cevap vermektedir.

Ankete cevap veren İSO üyelerinin, sayısal olarak toplam İSO üyeleri içindeki payı %4'ler civarındadır. Çalışmaya katılan işyeri ve katılım oranı göz önüne

Ankete Katılan İşletmelerin Sektörel Dağılımı (%)

Ankete Katılan İşletmelerin Sayısal Dağılımı (Adet)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	10	7	10	27
Tekstil Sanayi	20	15	7	42
Giyim Sanayi	46	30	17	93
Deri ve Ayakkabı San.	9	6	2	17
Orman Ür. ve Mobilya San.	11	9	1	21
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	16	12	5	33
Kimya Sanayi	42	30	22	94
Taş ve Toprağa Dayalı San.	5	14	6	25
Ana Metal Sanayi	16	12	10	38
Metal Eşya Sanayi	22	14	2	38
Makine San.	29	13	4	46
Elektrikli Makine San.	29	23	8	60
Taşıt Araçları San.	14	10	11	35
İmalat Sanayi	269	195	105	569

alındığında anket çalışmasının ekonomide ve imalat sanayi sektöründe yaşanan gelişme ve eğilimler konusunda önemli ve güvenilir bulgular ortaya koyduğunu söylemek olasıdır. Bunun yanı sıra ankete katılan üyelerin sektörel dağılımı ile toplam üyelerin sektörel dağılımı arasında büyük bir paralellik bulunmaktadır. Bu da, anket çalışmasının temsil ve güvenilirlik derecesini daha da artırmaktadır. Sektörel dağılımdaki bu uygunluk anket sonuçlarının, tüm imalat sanayi sektörü için iyi bir gösterge olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışmasına 2012 yılı ikinci yarısı itibarıyla katılan işyeri sayısı 569 olmuştur. 2012 yılı ilk yarısı ekonomik durum tespit

anketi çalışmasında bu sayısı 545 olmuştu. 2012 yılı ikinci yarıda ankete katılan işletmeler sayısında ilk yarıya göre %4,4'lük bir artış söz konusudur.

2012 yılı ikinci yarıda, ilk yarıya göre çalışmaya katılan işyerlerinin alt sektörler itibarıyla dağılımında ve ilk dört arasında yer alan sektörlerin sıralamasında bir değişiklik olmamıştır. 2012 yılı ikinci yarı çalışmasına katılan işletmelerden en yüksek katılımın olduğu alt sektör %16,5'lik (94 firma) payla Kimya Sanayi olmuştur. İkinci sırada %16,3'lük (93 firma) payla Giyim Sanayi yer alırken, üçüncü sırayı %10,5'lik (60 firma) payla Elektrikli Makine Sanayi, dördüncü sırayı da %8,1'lik (46 firma) payla Makine Sanayi almıştır. 2012 yılı ilk yarısında ankete katılan işyerlerinin ekonomik faaliyetlerine göre dağılımında da sektörlerin sırası değişmemiştir. Sektörlerin ankete katılım oranlarında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Ankete katılan işyerlerinin sektörleri incelendiğinde, altı aylık dönemler itibarıyla sektörlerin paylarında önemli farklılıklar söz konusu olmamıştır. Bu durum Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışmamızın, imalat sanayini temsil bakımından oldukça yeterli olduğunu da teyit eder niteliktedir.

2.1. 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler ve 2013 Yılı İlk Yarı Beklentileri

Son yıllarda ulusal ve uluslararası boyutta yaşanan ekonomik krizler Türk ekonomisinin gelişme sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Buna karşın Türkiye, bu dönemi birçok ülkeye göre ekonomik açıdan başarılı bir biçimde yönetme becerisini göstermiştir. İmalat sanayi esnek üretim yapısı ve uluslararası pazarlardaki atılımı ile Türk ekonomisinin krizlerden çıkışında ve elde ettiği başarıda önemli rol oynamıştır. Krizlerin etkisinin yüksek olduğu 1999, 2001 ve 2009 yıllarında ekonomide sırasıyla %3,4, daha sonra %5,7 ve %4,8 düzeyinde daralma yaşanması ekonomide daha yüksek ortalama büyüme hızlarına erişilmesini engellemiştir. Aynı dönemlerde imalat sanayinde daralma ise 1999 yılında %5,1 olurken, 2001 yılında %7,6 ve 2009 yılında %7,2 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlar kriz dönemlerinde imalat sanayinin diğer sektörlerle göre krizden daha yüksek oranda etkilendiğini gösterirken, istihdam sorununun çok yüksek boyutlara erişmesinin nedenini de ortaya koymaktadır.

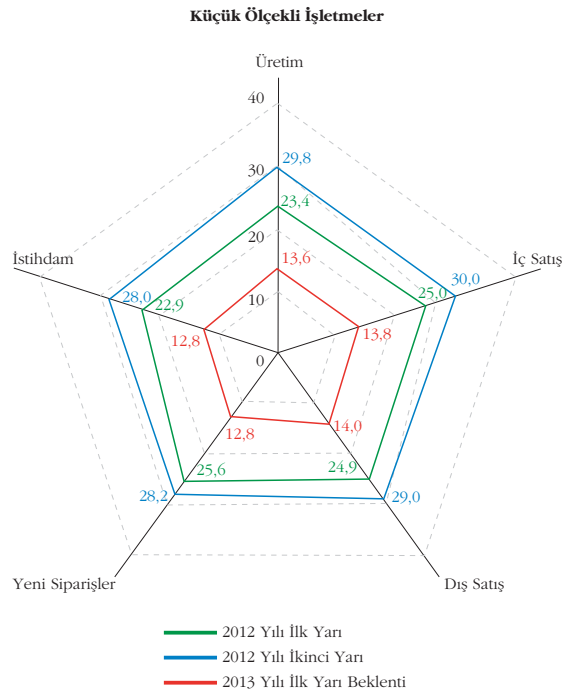
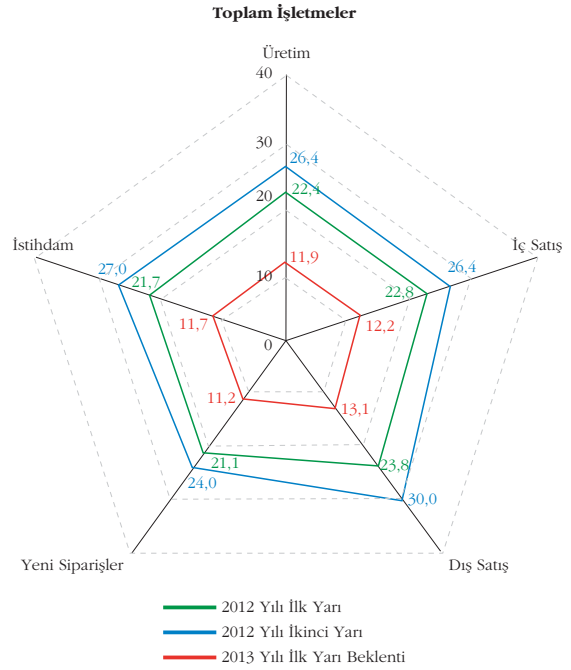
1998-2011 yılları arasında sabit fiyatlarla imalat sanayinin GSYİH içindeki payı %22,3 ile %24,4 arasında değişmiştir. Bu oranlar ilk çeyreklerde %26'lar düzeyine çıkmıştır. 2012 yılının ilk üç çeyreğinde de durum değişmemiş, imalat sanayinin sabit fiyatlarla GSYİH içindeki payı ilk ve ikinci çeyrekte %26,2 ve %26 olurken, üçüncü çeyrekte %21,8'e gerilemiştir. İmalat sanayi GSYH içindeki bu payı ile ekonomik büyümenin de belirleyicisi olan en önemli sektörü olma niteliğini korumuştur.

2009 yılında imalat sanayinde krizle birlikte yaşanan %7,2'lik daralma sonrası, 2010 yılında %13,6'lık büyüme hızı ile 1998 yılından bu yana en yüksek değeri yakalanmıştır. Aynı yıl beklentilerin üzerinde gerçekleşen %9,2'lik GSYİH artışına önemli katkıda bulunmuştur. GSYİH ve imalat sanayinde sağlanan büyüme oranları karşılaştırıldığında, imalat sanayinin krizden çıkışta lokomotif görevi üstlendiği ortaya çıkmaktadır. İmalat sanayi özellikle ilk dokuz ayda olmak üzere, 2011 yılında da yüksek büyüme hızlarını yakalamış ve %9,6 oranında büyümüştür. 2011 yılında %8,5 oranında büyüyen GSYH'ye önemli katkı sağlamıştır.

2012 ilk çeyrekte büyüme hızı yavaşlayarak GSYİH'da %3,4 imalat sanayinde ise %3,2 olmuştur. İkinci çeyrekte GSYİH da %3 düzeyinde büyüme sağlanırken, imalat sanayi daha hızlı büyüme başarıları göstermiş ve %3,8 ile GSYİH büyüme hızının hızlı düşüşünü engelleyen sektörlerden birisi olmuştur. Üçüncü çeyrekte ise gerek imalat sanayi ve gerekse

GSYİH hızlı bir düşüş göstermiştir. GSYİH bu çeyrekte %1,6 artarken, imalat sanayindeki artış ise %1,3 oranında kalmıştır. İlk dokuz aydaki büyüme GSYİH da %2,6 ve imalat sanayinde %2,8 olmuştur.

Temel Göstergelerde Azalış Bildirenler

Çalışmamızda imalat sanayinin genel durum değerlendirmesi için işletmelerin üretim, iç satış, dış satış, istihdam ve yeni siparişleri izlenmektedir. İşletmelerin göstergeler açısından son iki dönemdeki gerçekleşme ve gelecek döneme ilişkin beklentileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Göstergeler beş eksende yerleştirilmekte ve oluşturulan beşgenin alanı değerlendirilerek dönemler karşılaştırılmaktadır. Eksenlerde dönem içinde göstergelerde olumsuzluk yaşayan işletmelerin oranları yer almaktadır. Bu nedenle beşgenin alanının daralması dönem içinde işletmelerde olumlu gelişmelerin varlığını, büyümesi ise olumsuz gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

2012 ikinci yarısı sonunda yürütülen bu çalışmanın sonuçları, 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre sorun yaşayan işletmelerin payının tüm göstergelerde önemli ölçüde arttığını ortaya koymaktadır.

Çalışmaya katılan işletmelerin %23,8'i dış satışlarında, %22,8'i iç satışlarında 2012 ilk yarısında daralma yaşadıklarını belirtmiştir. 2012 ikinci yarıda söz konusu oranlar önemli ölçüde artmıştır. Dış satışlarda bu oran ilk yarıya göre %26 artarak %30 düzeyine çıkmıştır. İç satışlarda daralma yaşayan işletmelerin oranı ise %26,4 olmuştur. Bu bulgu 2012 ikinci yarısında iç ve dış talepte ilk yarıya göre olumsuz gelişme yaşayan işletmelerin payının arttığını ve ikinci yarıda dış satışlardaki yavaşlamanın etkisinin daha fazla hissedildiğini göstermektedir.

2012 yılı ikinci yarısında ilk yarıya göre üretim, istihdam ve siparişlerinde de sorun yarayan işletmelerin oranı artmıştır. 2012 ilk yarıda işletmelerin %21,1'i yeni siparişlerinde daralma yaşadığını belirtirken, bu oran istihdamda %21,7 ve üretimde %22,4 olmuştur. Söz konusu oranlar 2012 ikinci yarıda yeni siparişlerde %24, istihdamda %27 ve üretimde %26,4 düzeylerine çıkmıştır. Çalışmadan elde edilen bu bulgular 2012 ikinci yarısında ilk yarıya göre işletmelerin daha büyük bir bölümünün söz konusu göstergelerde sorunlar yaşadığını göstermektedir. GSYİH ve imalat sanayi üçüncü çeyrek değerleri de bu eğilimi doğrulamaktadır.

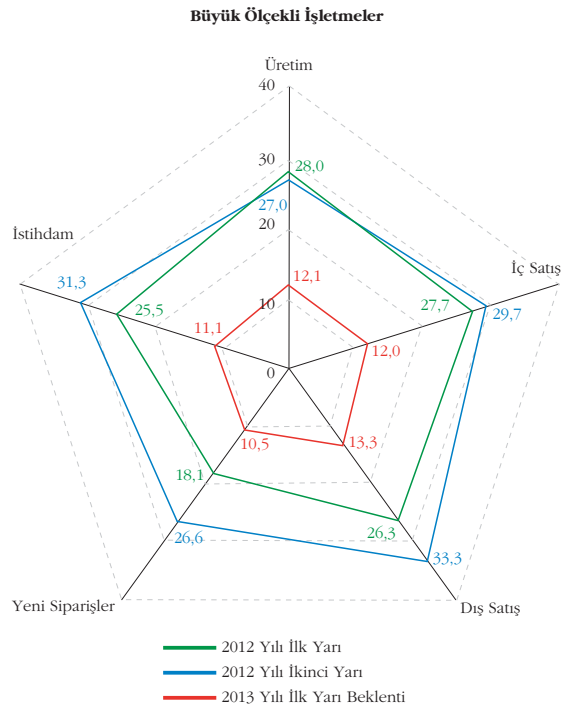
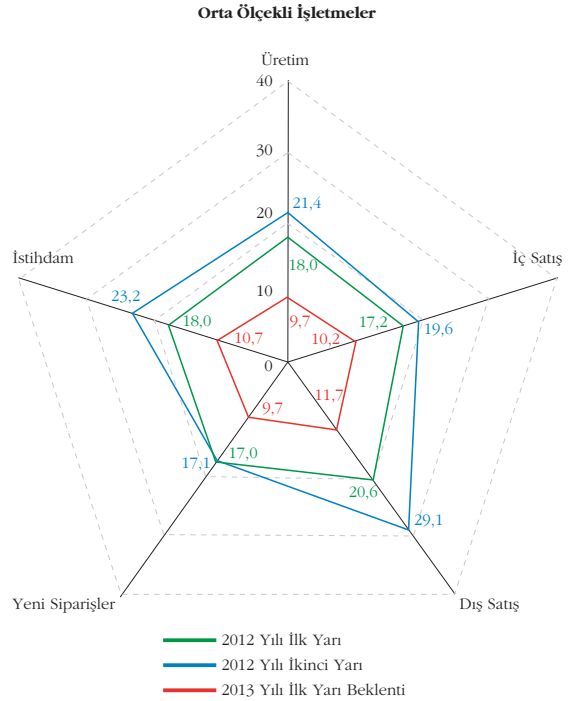
2013 yılı ilk yarısı için beklentiler 2012 ikinci yarıya göre tüm göstergelerde çok daha iyimserdir. 2013 ilk yarıda bir önceki dönem göre dış satışlarda daralma bekleyen işletmelerin oranı %13,1, yeni siparişlerde daralma bekleyenlerin oranı %11,2, iç satışlarında daralma bekleyenlerin oranı %12,2, üretimde daralma bekleyenlerin oranı %11,9 ve istihdamda daralma bekleyenlerin oranı %11,7 düzeyindedir. Oranlar 2012 ikinci yarıya göre oldukça iyimserdir.

Bu olumlu beklentinin, kriz sonrası riskler sürse de dünya ekonomisindeki ve Türkiye'nin önemli dış pazarları arasında yer alan sorunlu ülkelerin siyasi istikrarlarındaki iyileşme eğilimlerinden kaynaklandığını söylemek olasıdır.

Ölçeklere Göre Gelişmeler

2012 yılı ikinci yarısında tüm ölçeklerde, büyük ölçeklilerde üretim ve orta ölçeklilerde yeni siparişler hariç izlenen göstergeler açısından ilk yarıya göre olumsuzluk yaşayan işletmelerin oranı artmıştır. Bu

Temel Göstergelerde Azalış Bildirenler

bulgu büyümede yaşanan yavaşlamanın varlığına işaret ederken, bu yavaşlamanın tüm ölçekleri olumsuz yönde etkilediğini de ortaya koymaktadır.

İç Satışlar

2012 ikinci döneminde, ilk yarıya göre iç satışlarında düşüş yaşayan işletmelerin payında tüm ölçeklerde artış yaşanmıştır. Küçük ölçeklilerde 2012 ilk yarıda %25 olan bu oran, ikinci yarıda %30 düzeyine çıkmıştır. Yaklaşık üç küçük işletmeden birisi ikinci yarıda iç satışlarında daralmadan söz etmiştir. İç satışlarında düşüş yaşadığını belirten orta ve büyük işletmelerin payı da 2012 ilk yarıya göre ikinci yarıda az da olsa artmıştır. İç satışlarında daralma yaşayan işletmelerin payı orta ölçeklilerde 2012 ilk yarıda %17,2'den ikinci yarıda 19,6'ya, büyüklerde ise sırasıyla %27,7'den ve %29,7'ye çıkmıştır. Bulgular, özellikle küçük ölçekli işletmelerin daha büyük bir bölümünde iç satışlar açısından önemli daralma yaşadıklarını göstermektedir.

İç satışlarda 2013 ilk yarıda daralma bekleyen işletmelerin payı ise 2012 yılı gerçekleşmelerine göre daha düşüktür. Bu oranlar küçüklerde %13,8, ortalarında %10,2 ve büyüklerde %12 düzeyindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 ilk yarıdan, 2012 ikinci yarısına göre daha iyimser beklenti içinde oldukları görülmektedir.

Dış Satışlar

İç satışlara göre dış satışlarında daralma yaşayan işletmelerin payı 2012 ikinci yarıda daha yüksek oranda artmıştır. Orta ölçeklilerde dış satışlarında daralma yaşayan işletmelerin payı ilk yarıya göre ikinci yarıda %41 artarak %29,1'e erişmiştir. Küçük ölçeklilerde 2012 ilk yarıda %24,9 olan dış satışlarında daralma yaşayan işletmelerin payı, ikinci yarıda %29'a çıkmıştır. Büyüklerde ise aynı oranlar sırasıyla %26,3 ve %33,3 olmuştur. Büyük ölçekli işletmelerde her üç işletmeden birisinin ilk yarıya göre ikinci yarıda dış satışlarında daralma yaşadığını belirtmesi dikkat çekicidir.

Tüm diğer göstergelerde olduğu gibi işletmeler, dış satışlarda da 2013 ilk yarısında daha olumlu gelişme beklemektedir. 2013 yılı ilk yarısında dış satışlarında düşüş bekleyen işletmelerin oranı küçüklerde %14, ortalarında %11,7 ve büyüklerde %13,3 düzeyindedir. Bu oranlar 2013 yılı ilk yarıda işletmelerin dış pazarlardan daha umutlu olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

Yeni Siparişler

2012 ilk yarıda küçük ölçeklilerde yeni siparişlerinde düşüş yaşadığını belirten işletmelerin payı %25,6 olurken, aynı oran ortalarında %17 ve büyüklerde %18,1 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı ikinci yarıda bu oranlar tüm ölçeklerde artmış ve küçüklerde

%28,2 ortalarında %17,1 ve büyüklerde %26,6 düzeyine erişmiştir.

Yeni siparişlerde yaşanan bu eğilim 2013 ilk yarısında ekonomik büyümede bir yavaşlamanın habercisi niteliğindedir. Ancak 2013 ilk yarısı için yeni siparişler konusunda işletmeler oldukça iyimserdir. 2013 ilk yarısında siparişlerinde daralma bekleyen işletmelerin payı küçüklerde %12,8, ortalarında %9,7 ve büyüklerde ise %10,5 düzeyindedir. Tüm ölçeklerde işletmelerin çok daha büyük bir bölümü yeni siparişlerde, diğer göstergelere göre daha iyimserdir.

Üretim

Üretim diğer göstergelerden farklı bir değişim göstermiştir. Büyük ölçekli işletmelerde üretimlerinde düşüş yaşadığını belirten işletmelerin payı 2012 ikinci yarıda, ilk yarıya göre azalarak %28'den %27 düzeyine düşmüştür. İç satış, dış satış ve yeni siparişlerinde daralma yaşayan büyük ölçekli işletmelerin payı artarken, üretimde düşüş yaşayan büyük işletmelerin payının artması dikkat çekicidir. Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde 2012 ikinci yarıda büyük ölçekli işletmelerde stoka üretimin arttığını söylemek olasıdır. Orta ölçeklilerde üretimde daralma yaşayan işletmelerin payı 2012 ilk yarıda %18 düzeyinden, ikinci yarıda %21,4'e çıkmıştır. Aynı oran küçüklerde %23,4'ten %29,8'e yükselmiştir.

2013 ilk yarısı için üretimlerinde daralma bekleyenlerin oranı tüm ölçeklerde 2012 ikinci yarıya göre daha düşüktür. Bu oranlar küçük ölçeklilerde %13,6, orta ölçeklilerde %9,7 ve büyüklerde %12,1 düzeyindedir.

İstihdam

İstihdam diğer göstergelerdeki eğilimi doğrulayıcı niteliğe sahiptir. Sorunların azaldığı dönemlerde istihdamda iyileşme, arttığı dönemde de daralma yaşanması söz konusudur. 2012 ikinci yarısında diğer göstergelerde olduğu gibi istihdamlarında da bir önceki döneme göre daralma yaşayan işletmelerin oranı, tüm ölçeklerde artmıştır. Küçük ölçeklilerde 2012 ilk yarıda %22,9 olan istihdamlarında daralma yaşadığını belirten işletmelerin payı, ikinci yarıda %28'e yükselmiştir. Bu oran ortalarında 2012 ilk yarıda %18 düzeyinden, ikinci yarıda %23,2'ye çıkmıştır. Büyüklerde ise %25,5'ten %31,3'e yükselmiştir. Tüm ölçeklerde istihdamda daralma yaşadığını belirten işletmelerin oranının iki dönem arasında %20'lerden daha yüksek düzeyde artması dikkat çekicidir.

2013 ilk yarısında büyük ölçekli işletmelerin %11,1'i, orta ölçeklilerin %10,7'si ve küçük ölçeklilerin %12,8'i istihdamlarında daralma beklemektedir. Bu bulgular 2013 ilk yarıda da imalat sanayinde istihdamda olumlu bir gelişme yaşama olasılığının düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2. Endeksler

2.2.1. İSO Sanayi Gelişim Endeksi

“İSO Sanayi Gelişim Endeksi” bu çalışmada izlenen beş temel gösterge baz alınarak hesaplanmakta ve dönemler arası karşılaştırmada kullanılmaktadır. Endeks değerinin yükselmesi bir önceki döneme göre iyimserliği/olumlu gelişmeyi göstermektedir.

1998 yılından bu yana endeks, en yüksek gerçekleşme değeri olan 134,2 düzeyine 2011 yılı ilk yarıda çıkmıştır. En düşük endeks değeri ise 60,9 ile kriz yılı olan 2001 yılı ilk dönemine aittir. Endeks değerleri ekonomide yaşanan krizleri de ortaya koymaktadır. 2008 yılı ikinci döneminde 62,1 olan endeks gerçekleşme değeri, 1998 yılından bu yana en düşük ikinci değer olmuş ve krizin boyutunu açıkça göstermiştir. Krizin devam ettiği 2009 ilk dönemi ise 73,1 ile en düşük üçüncü endeks değeridir. 2010 yılı endeks değerleri, 2008 krizinden çıkışı göstermesi açısından dikkat çekicidir. 2010 ilk yarıda kriz sonrası 125,6 değerine çıkan endeks, bu yükselişini ikinci yarıda da sürdürmüş ve endeks üçüncü yüksek değer olan 129 düzeyine erişmiştir.

2011 yılı ilk döneminde ise kriz sonrası yükseliş devam etmiş ve geçmiş dönemlerden bu yana en yüksek değer olan 134,2 değerine çıkmıştır. 2011 ikinci yarıda ise endeks gerçekleşme değeri 129,8 düzeyine gerilemiştir. Bu eğilim ekonomide bir yavaşlamanın habercisi olmuştur. 2012 ilk yarıda kırılmayla endeks değeri 124,5'e ve daha sonra ikinci yarıda 118,1'e gerilemiştir.

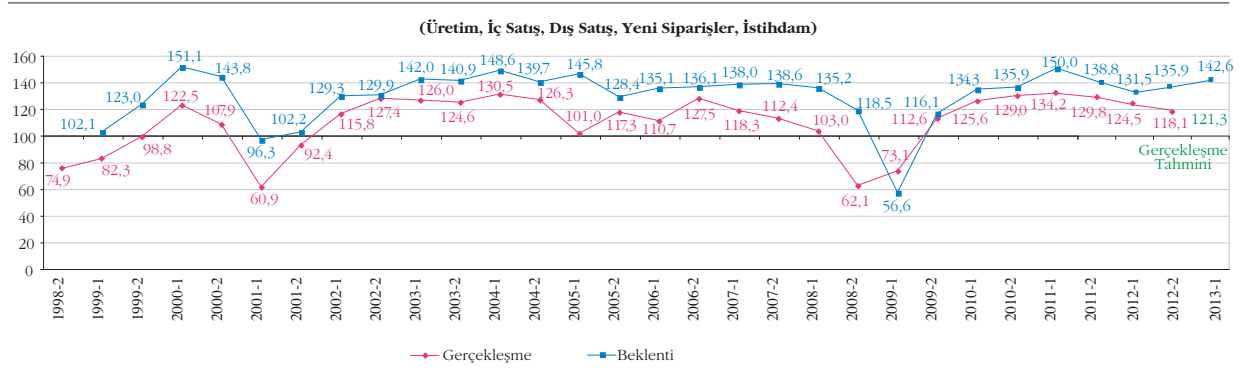
Gerçekleşme değerleri ile beklenti değerleri karşılaştırıldığında İSO Sanayi Gelişim Endeksi'nin güvenilir bir öncü gösterge olduğunu söylemek olasıdır. Beklenti değerleri ile gerçekleşme değerleri arasındaki ilişki düzeyi (korelasyon) yüksektir. Tüm dönemlerde olduğu gibi 2009 ile başlayan dönemde de beklenti ve gerçekleşme değerleri 2012 ikinci yarısı hariç aynı yönde hareket etmiştir.

2013 ilk yarısı için endeks beklenti değeri bir önceki beklenti değeri olan 135,9'a göre daha yüksek olup 142,6 düzeyindedir. Bu beklenti değerine göre, 2013 ilk yarıda işletmelerin 2012 ikinci yarısına göre daha olumlu bir dönem geçirmeyi belediklerini ortaya koymaktadır.

Endeks beklenti değerleri, gerçekleşme değerlerine göre 2009 ilk dönem hariç tüm dönemlerde daha yüksektir. Geçmiş dönem verileri kullanılarak yapılan öngörü, 2013 ilk yarısı için 142,6 olan endeks beklenti değerinin gerçekleşme tahmininin 121,3 olabileceğini göstermektedir. Kısaca, 2013 yılı ilk yarısında “İSO Sanayi Gelişim Endeksi” gerçekleşme tahmini 121,3 olmaktadır. Bu tahmin, 2012 ikinci yarısı gerçekleşme değeri olan 118,1'den az da olsa yüksektir.

Gerçekleşme tahmini, 2013 ilk yarıda ekonomideki yavaşlamanın süreceğini, ancak 2012 ikinci yarısına göre az da olsa canlanma olasılığını ortaya koymaktadır. Tüm bulgulara bakıldığında, 2013 yılında 2012 yılına göre ekonomik büyümede önemli bir değişiklik yaşanmayacağını söylemek olasıdır.

İSO Sanayi Gelişim Endeksi

2.2.2. Üretim Endeksi

İstanbul Sanayi Odası'nın 1998 yılında başlattığı “Ekonomik Durum Tespit Anketi” çalışması, günümüze değin önemli bir veri tabanı oluşturmuştur. Bu verilerden yararlanılarak geliştirilen İSO endeksleri gerçekleşme ve beklenti değerleri, ekonomik gelişmelerle ilgili eğilimler konusunda bilgi paylaşımını amaçlamaktadır. Öncü gösterge niteliğinde olan bu tür endeksler, geleceğe dönük

karar verme süreçlerinde çok önemli rol oynamaktadır. Rasyonel karar verme süreçlerinde belirsizlikleri ve hata oranını azaltmak amacıyla güvenilir öncü göstergelere gereksinim duyulmaktadır. Geçmişten bu yana elde edilen İSO endeks beklenti değerleri ile gerçekleşme değerleri arasındaki korelasyon, farklı düzeylerde de olsa tüm göstergeler için oldukça yüksektir. Kısaca göstergelere ilişkin iki endeks değeri arasında anlamlı bir ilişki söz etmek olasıdır. Bu ilişki düzeyi İSO

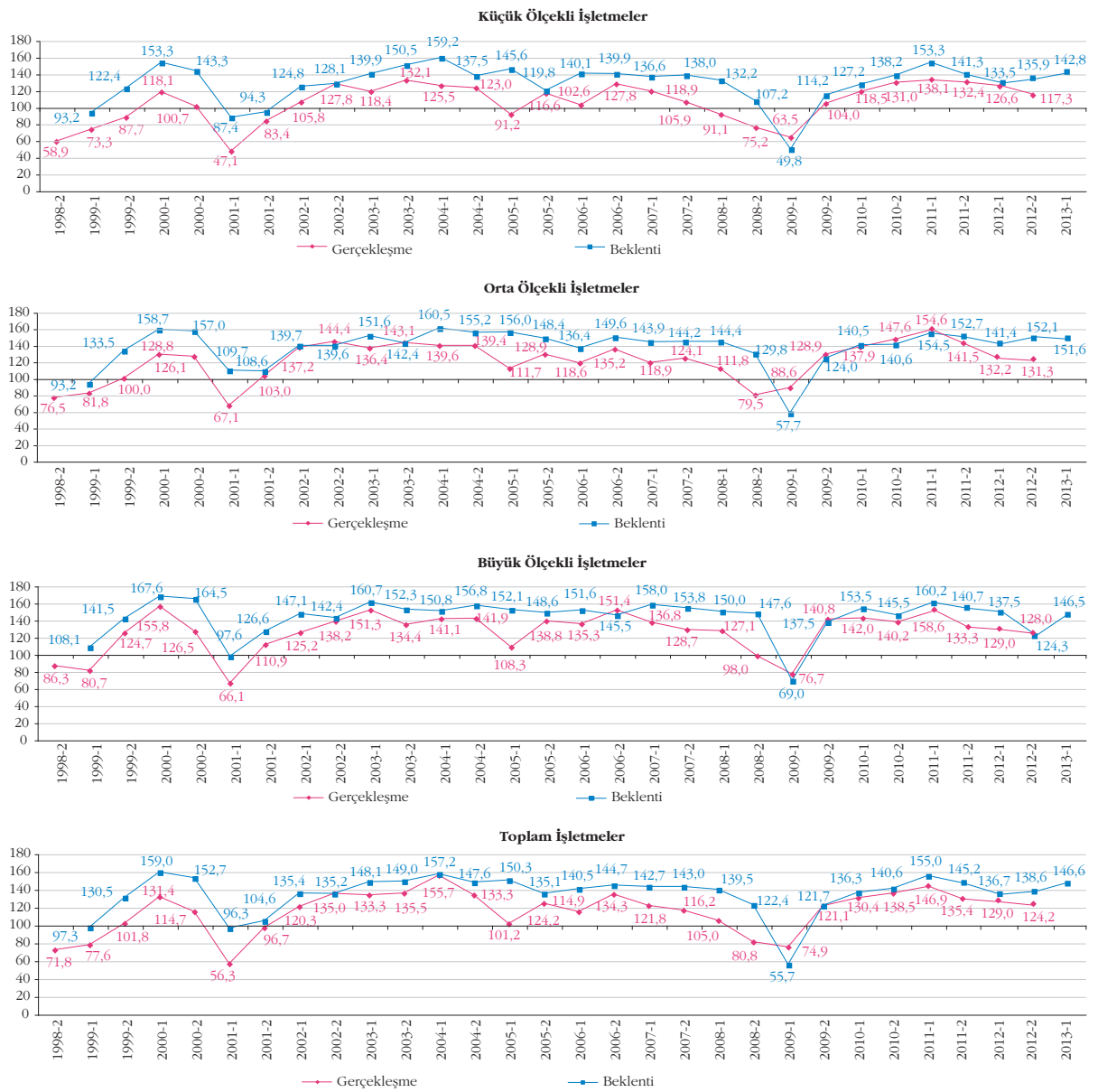
endekslerinin geleceğe yönelik karar süreçlerine önemli katkı sağlayabilecek nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer endeksler gibi İSO Üretim Endeksi değerleri de işletmelerin öngörülerinde kullanabilecekleri göstergelerden birisi konumundadır. Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışmasında endekslere ilişkin geçmiş dönemlerin gerçekleşme ve beklenti değerleri ile bir sonraki dönemin beklenti değerleri verilmektedir. Bir sonraki dönem için verilen endeks beklenti değerleri, gelecek altı aya ışık tutmayı amaçlayan öncü gösterge niteliğindedir.

Başlatıldığı 1998 yılından bu yana yılda iki kez yürütülen çalışmada, İSO Üretim Endeksi beklenti

değerleri ile gerçekleşme değerleri aynı yönde ve birbirine paralel hareket etmiştir. Endeksin sadece 2005 ve 2006 ilk dönemlerinde ve son olarak az da olsa 2012 ikinci yarıda gerçekleşme ve beklenti değerlerinde ters yönlü hareket görülmüştür. 2009 yılından bu yana ise tüm dönemlerde beklenti değerleri ile gerçekleşme değerleri arasındaki sapma çok düşük düzeyde kalmıştır. Kısaca İSO Üretim Endeksi üretimde yaşanacak dalgalanmaların yönünü ve şiddetini önceden belirlemede önemli katkı sağlamıştır. İSO Üretim Endeksi beklenti değeri 2000 yılı ikinci yarıda 152,7 değerinden 2001 yılı birinci dönem için 96,3 düzeyine gerileyerek krizin habercisi olmuş ve endeks gerçekleşme değeri 56,3 ile 1998 yılından bu yana en düşük değeri almıştır.

Üretim Endeksi

Benzer olarak 2007 ikinci yarından itibaren İSO Üretim Endeksi üretimdeki olumsuz gelişmeleri ortaya koymuştur. Üretim endeksi beklenti değerleri 2007 ikinci yarıda 143 değerinden 2009 ilk yarısında 55,7 düzeyine gerilemiş ve elde edilen endeks beklenti değeri, söz konusu dönemde üretimde yaşanan yüksek oranlı daralmaya işaret eden önemli bir öncü gösterge olmuştur. Söz konusu dönemde endeks gerçekleşme değeri ise 74,9 ile 1998 yılından bu yana üçüncü en düşük değerdir.

Endeks beklenti değerleri 121,7'den 155 düzeyine çıkarak 2009 ikinci yarısından 2011 ilk yarısına kadar üretimdeki olumlu gelişmeyi göstermiştir. Gerçekleşme değerleri beklenti değerleriyle çakışmış, gerçekleşme değerleri aynı dönemlerde sırasıyla 121,1 ve 146,9 olmuştur.

2011 yılı ikinci yarı endeks beklenti değeri 145,2'ye ve daha sonra 2012 ilk yarıda 136,7'ye gerilemiştir. Gerçekleşmelerde de bu kırılma eğilimi görülmüş ve aynı dönemlerde endeks gerçekleşme değerleri sırasıyla 135,4 ve 129 düzeyine düşmüştür.

2012 yılı ikinci yarısı için 138,6 olan endeks beklenti değerine karşılık, gerçekleşme değerindeki düşüş devam etmiş ve endeks gerçekleşme değeri 124,2 düzeyine gerilemiştir. 2013 ilk yarı endeks beklenti değeri 146,6 düzeyindedir. Bu değer önceki dönem beklenti ve gerçekleşme değerlerinin üzerindedir. Bu veriler 2013 yılında imalat sanayi üretiminde 2012 ikinci yarıya göre bir artış beklentisini ortaya koymaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde 2012 ikinci yarı endeks beklenti değeri önceki dönemden daha yüksek olmuştur. Ancak beklentiler ile gerçekleşmeler farklı bir eğilim göstermiş ve küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretim endeks değerleri bir önceki dönemin altında kalmıştır. Küçük ölçekli işletmelerin 2012 ikinci yarı beklenti değeri 135,9, gerçekleşme değeri 117,3 olmuştur. Orta ölçeklilerde aynı dönemde endeks beklenti değeri 152,1, gerçekleşme değeri ise 131,3 düzeyindedir. Büyüklerde 2012 ikinci yarıda

124,3 olan endeks beklenti değeri ilk yarıya göre düşüktür. Buna karşın büyüklerde endeks gerçekleşme değeri 128 ile beklenti değerinin üzerine çıkmıştır.

Küçük ölçeklilerde 2013 ilk yarı üretim endeks beklenti değeri 142,8 ile son üç beklenti değerinin üzerindedir. Son üç dönemin gerçekleşme değerlerinin ise oldukça üzerindedir. Ancak diğer ölçeklerin endeks beklenti değerinden daha düşüktür. Orta ölçeklilerin 2013 ilk yarı endeks beklenti değeri 151,6 olmuştur. Bu değer 2012 endeks beklenti değerinden az da olsa düşük olmasına karşın, diğer ölçeklere göre yüksektir. 2013 ilk yarısından büyük ölçekli işletmeler de olumlu beklenti içindedir. Büyük ölçekli işletmelerin 2013 ilk yarısı için üretim endeksi beklenti değeri 146,5 olmuştur.

2012 ilk yarısında işletmelerin %22,4'ü üretimlerinde daralma olduğunu belirtirken, 2012 ikinci yarıda bu oran %26,4 düzeyine çıkmıştır. 2012 ikinci yarısında Taşıt Araçları Sanayi %38,2 ile üretimlerinde düşüş yaşayan işletmelerin payının en yüksek olduğu sektördür. Üretimlerinde daralma yaşayan işletmelerin payı %30'ların üzerinde olan diğer sektörler ise Tekstil Sanayi (%35,9), Giyim Sanayi (%33) ve Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayidir (%36,7). Üretimde daralma yaşayan işletmelerin oranı açısından ilk dört sırada ihracatın lokomotif konumundaki üç sektörün yer alması dikkat çekicidir. Aynı dönemde üretimlerinde daralma yaşadığını belirten işletmelerin payının en düşük olduğu sektör ise %10,7 ile Elektrikli Makine Sanayidir.

2013 ilk yarı beklentileri, 2012 ikinci yarı gerçekleşmelere göre daha iyimserdir. Üretimlerinde artış bekleyen işletmelerin oranı %58,5 düzeyindedir ve önceki döneme göre daha yüksektir. İşletmelerin %11,9'u 2013 ilk yarıda bir önceki döneme göre üretimlerinde düşüş beklemektedir. İşletmelerin %29,5'i ise üretimlerinde değişim beklememektedir. Bulgular işletmelerin daha büyük bir bölümünün bir önceki döneme göre 2013 yılının ilk yarısında üretimlerinde artış beklendiklerini göstermektedir.

Üretimde 2012 Yılı İlk Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	33,3	44,4	22,2	42,9	42,9	14,3	80,0	0,0	20,0	53,8	26,9	19,2
Tekstil Sanayi	58,8	5,9	35,3	50,0	21,4	28,6	28,6	42,9	28,6	50,0	18,4	31,6
Giyim Sanayi	46,3	24,4	29,3	44,8	34,5	20,7	47,1	11,8	41,2	46,0	25,3	28,7
Deri ve Ayakabı San.	33,3	33,3	33,3	60,0	20,0	20,0	50,0	0,0	50,0	43,8	25,0	31,3
Orman Ür. ve Mobilya San.	60,0	10,0	30,0	55,6	44,4	0,0	100,0	0,0	0,0	60,0	25,0	15,0
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	60,0	26,7	13,3	36,4	54,5	9,1	100,0	0,0	0,0	58,1	32,3	9,7
Kimya Sanayi	56,4	25,6	17,9	61,5	26,9	11,5	52,6	15,8	31,6	57,1	23,8	19,0
Taş ve Toprağa Dayalı San.	50,0	0,0	50,0	53,8	30,8	15,4	50,0	16,7	33,3	52,2	21,7	26,1
Ana Metal Sanayi	68,8	18,8	12,5	41,7	25,0	33,3	50,0	20,0	30,0	55,3	21,1	23,7
Metal Eşya Sanayi	45,0	20,0	35,0	53,8	15,4	30,8	50,0	0,0	50,0	48,6	17,1	34,3
Makine San.	51,9	33,3	14,8	63,6	18,2	18,2	50,0	50,0	0,0	54,8	31,0	14,3
Elektrikli Makine San.	35,7	46,4	17,9	47,8	34,8	17,4	100,0	0,0	0,0	47,4	36,8	15,8
Taşıt Araçları San.	46,2	30,8	23,1	40,0	50,0	10,0	45,5	18,2	36,4	44,1	32,4	23,5
İmalat Sanayi	50,0	26,6	23,4	50,3	31,7	18,0	57,0	15,0	28,0	51,4	26,2	22,4

Üretimde 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	33,3	11,1	55,6	71,4	14,3	14,3	80,0	10,0	10,0	61,5	11,5	26,9
Tekstil Sanayi	50,0	16,7	33,3	42,9	35,7	21,4	0,0	28,6	71,4	38,5	25,6	35,9
Giyim Sanayi	42,9	23,8	33,3	55,2	17,2	27,6	47,1	11,8	41,2	47,7	19,3	33,0
Deri ve Ayakabı San.	55,6	22,2	22,2	40,0	40,0	20,0	50,0	50,0	0,0	50,0	31,3	18,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	30,0	30,0	40,0	33,3	55,6	11,1	100,0	0,0	0,0	35,0	40,0	25,0
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	35,7	14,3	50,0	36,4	36,4	27,3	40,0	40,0	20,0	36,7	26,7	36,7
Kimya Sanayi	50,0	21,1	28,9	57,7	26,9	15,4	68,4	10,5	21,1	56,6	20,5	22,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	50,0	0,0	50,0	61,5	23,1	15,4	50,0	33,3	16,7	56,5	21,7	21,7
Ana Metal Sanayi	50,0	43,8	6,3	33,3	33,3	33,3	70,0	10,0	20,0	50,0	31,6	18,4
Metal Eşya Sanayi	35,0	25,0	40,0	84,6	0,0	15,4	100,0	0,0	0,0	57,1	14,3	28,6
Makine San.	59,3	11,1	29,6	63,6	9,1	27,3	50,0	50,0	0,0	59,5	14,3	26,2
Elektrikli Makine San.	60,7	28,6	10,7	50,0	36,4	13,6	100,0	0,0	0,0	60,7	28,6	10,7
Taşıt Araçları San.	38,5	38,5	23,1	40,0	20,0	40,0	18,2	27,3	54,5	32,4	29,4	38,2
İmalat Sanayi	47,2	23,0	29,8	52,7	25,8	21,4	55,0	18,0	27,0	50,6	23,0	26,4

Üretimde 2013 Yılı İlk Yarısındaki Beklentiler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak
Gıda, İçki, Tütün San.	44,4	44,4	11,1	42,9	28,6	28,6	90,0	0,0	10,0	61,5	23,1	15,4
Tekstil Sanayi	70,6	5,9	23,5	35,7	50,0	14,3	28,6	57,1	14,3	50,0	31,6	18,4
Giyim Sanayi	50,0	31,0	19,0	62,1	20,7	17,2	64,7	11,8	23,5	56,8	23,9	19,3
Deri ve Ayakabı San.	62,5	12,5	25,0	20,0	60,0	20,0	0,0	100,0	0,0	42,9	35,7	21,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	44,4	44,4	11,1	55,6	44,4	0,0	100,0	0,0	0,0	52,6	42,1	5,3
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	53,3	40,0	6,7	72,7	18,2	9,1	80,0	20,0	0,0	64,5	29,0	6,5
Kimya Sanayi	68,4	28,9	2,6	70,4	18,5	11,1	65,0	25,0	10,0	68,2	24,7	7,1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	75,0	25,0	64,3	35,7	0,0	66,7	33,3	0,0	54,2	41,7	4,2
Ana Metal Sanayi	66,7	26,7	6,7	66,7	33,3	0,0	60,0	30,0	10,0	64,9	29,7	5,4
Metal Eşya Sanayi	47,4	36,8	15,8	76,9	15,4	7,7	50,0	50,0	0,0	58,8	29,4	11,8
Makine San.	66,7	14,8	18,5	69,2	23,1	7,7	25,0	75,0	0,0	63,6	22,7	13,6
Elektrikli Makine San.	50,0	39,3	10,7	68,2	27,3	4,5	33,3	66,7	0,0	55,4	37,5	7,1
Taşıt Araçları San.	50,0	33,3	16,7	40,0	50,0	10,0	40,0	30,0	30,0	43,8	37,5	18,8
İmalat Sanayi	56,4	30,0	13,6	61,3	29,0	9,7	58,6	29,3	12,1	58,5	29,5	11,9

2.2.3. İç Satışlar Endeksi

İç satışlar endeksi yurtiçi talebin eğilimini yansıtan önemli göstergelerden birisidir. İSO İç Satışlar Endeksi'nin en düşük gerçekleşme değeri 40,4 ile kriz dönemi olan 2001 yılı ilk yarısında, en yüksek değer ise 140,4 ile 2011 ilk döneminde gerçekleşmiştir. 2009 birinci dönemde krizin etkisiyle 73,2'ye gerileyen iç satışlar endeksi gerçekleşme değeri, hızlı bir yükselişle ikinci dönemde 114,6 düzeyine çıkmıştır. İSO İç Satışlar Endeksi'ndeki artış eğilimi 2009 ikinci yarısından sonra da devam etmiş ve 2011 yılı ilk yarıda 1998 yılından bu yana en yüksek değer olan 140,4 düzeyine erişmiştir. Endeks değeri 2011 ilk yarıda işletmelerin iç satışlarda iyi bir dönem yaşadıklarını göstermektedir.

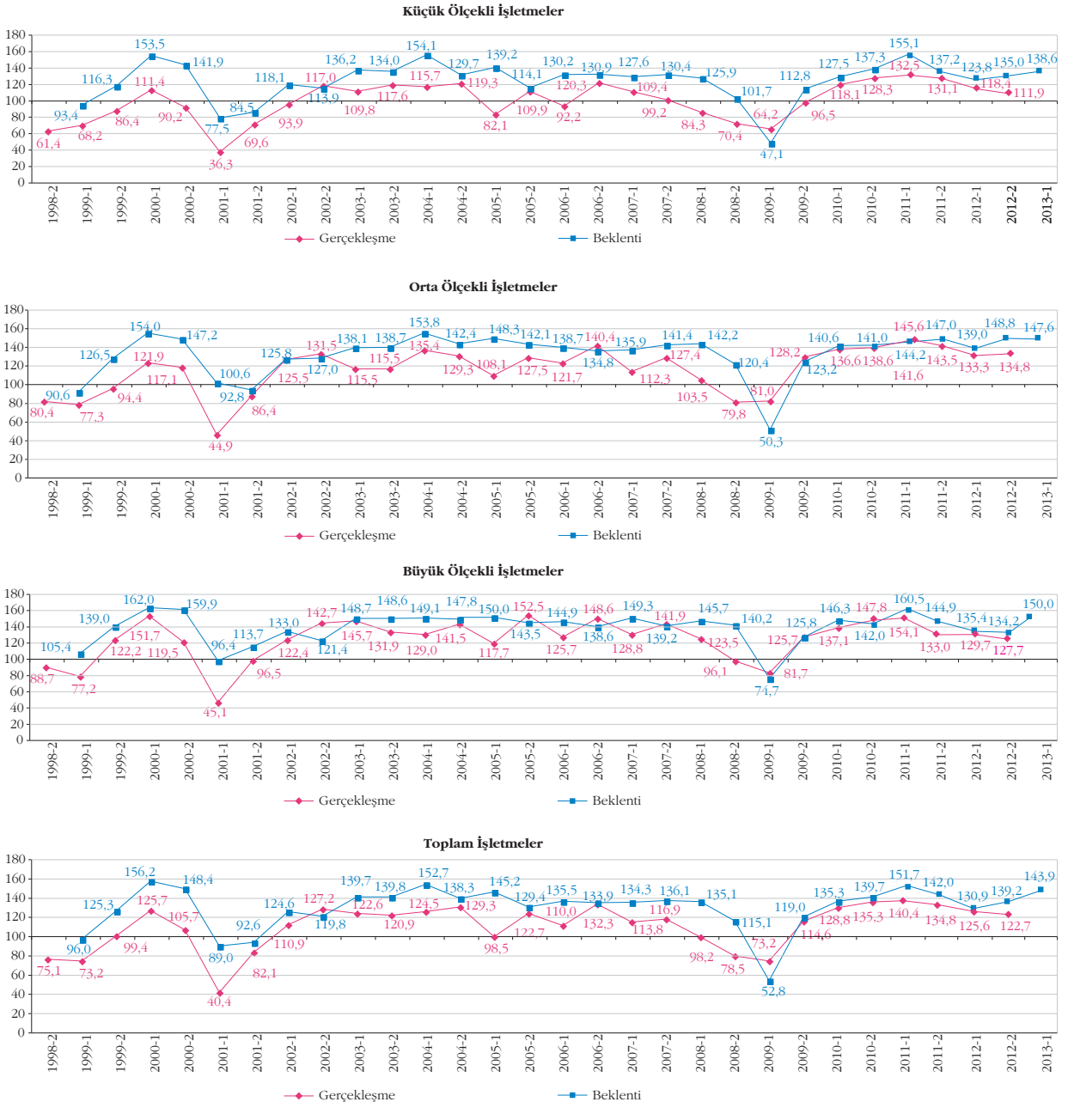
2011 ikinci yarı endeks gerçekleşme değeri ise bir önceki döneme göre gerileyerek 134,8 olmuştur. Aynı dönemin beklenti değeri 142 düzeyindedir. Bu değerler 2011 ikinci yarıda iç satışlarda yavaşlama

eğilimini ortaya koymaktadır. 2012 ilk yarı 130,9 olan İSO İç Satışlar Endeksi beklenti değerine karşın gerçekleşme değeri 125,6 düzeyinde kalmıştır. 2012 ikinci yarıda bir önceki döneme göre iç satış endeksi beklenti değeri yükselerek 139,2 düzeyine çıkmıştır. Buna karşın gerçekleşme değerinde ters yönlü bir hareketle, bir önceki döneme göre düşüş yaşanmış ve 2012 ikinci yarıda iç satışlar endeksi gerçekleşme değeri 122,7'ye gerilemiştir. Bu eğilimi üçüncü çeyrek büyüme rakamları da doğrulamaktadır.

2013 yılı ilk yarı için 143,9 olan işletmelerin tahminlerine dayalı İSO İç Satışlar Endeksi beklenti değeri, önceki dönem beklenti ve gerçekleşme değerinden daha yüksektir. Söz konusu beklenti değeri işletmelerin daha küçük bir bölümünün ilk yarıya göre ikinci yarıda iç satışlarında düşüş beklediğini ortaya koymaktadır.

2012 ikinci yarıda iç satışlar endeksi gerçekleşme değeri büyüklerde 127,7, ortalarda 134,8 ve

İç Satışlar Endeksi

küçüklerde 111,9 olmuştur. Endeks değerinde en hızlı gerilemenin küçük ölçekli işletmelerde görülmesi, diğer ölçeklere göre küçüklerin daha büyük bir bölümünün iç satışlarında sorun yaşadıklarını göstermektedir.

2013 yılı ilk yarı için iç satış endeksi beklenti değerleri küçüklerde 138,6, ortalarda 147,6 ve büyüklerde 150 düzeyindedir. Bu değerler 2013 ilk yarısından, büyük ölçekli işletmelerin diğer ölçeklere göre iç talep açısından daha iyimser olduklarını ortaya koymaktadır.

2012 ilk yarısında işletmelerin %22,8'i iç satışlarında daralma olduğunu belirtirken, 2012 ikinci yarıda bu oran %26,4 düzeyine çıkmıştır. 2012 ikinci yarısında iç satışlarında düşüş yaşadığını belirten işletmelerin payının en yüksek olduğu sektörler %38,1 ile Tekstil Sanayi ve %37,8 ile Metal Eşya Sanayidir.

2013 ilk yarısında işletmelerin %12,2'si önceki döneme göre iç satışlarında düşüş beklemektedir. İç satışlarında ilk yarıya göre değişim beklemeyen işletmelerin oranı %31,7 ve artış bekleyenlerin oranı ise %56,1 düzeyindedir. Bu bulgular, 2013 ilk yarıda

İç satışlarda bir önceki döneme göre çok daha olumlu bir eğilim beklentisini göstermektedir. İç satışlarında 2013 ilk yarıda düşüş bekleyen

işletmelerin oranı Deri ve Ayakkabı Sanayinde %26,7 düzeylerine erişmektedir. En düşük oran ise %4,2 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayine aittir.

İç Satışlarda 2012 Yılı İlk Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	40,0	40,0	20,0	71,4	14,3	14,3	90,0	0,0	10,0	66,7	18,5	14,8
Tekstil Sanayi	50,0	15,0	35,0	40,0	33,3	26,7	14,3	28,6	57,1	40,5	23,8	35,7
Giyim Sanayi	39,0	36,6	24,4	51,9	25,9	22,2	42,9	28,6	28,6	43,9	31,7	24,4
Deri ve Ayakkabı San.	22,2	44,4	33,3	66,7	16,7	16,7	100,0	0,0	0,0	47,1	29,4	23,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	50,0	20,0	30,0	62,5	37,5	0,0	100,0	0,0	0,0	57,9	26,3	15,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	60,0	20,0	20,0	41,7	50,0	8,3	100,0	0,0	0,0	59,4	28,1	12,5
Kimya Sanayi	45,0	32,5	22,5	57,1	28,6	14,3	52,4	14,3	33,3	50,6	27,0	22,5
Taş ve Toprağa Dayalı San.	40,0	20,0	40,0	57,1	35,7	7,1	50,0	0,0	50,0	52,0	24,0	24,0
Ana Metal Sanayi	53,3	33,3	13,3	41,7	33,3	25,0	50,0	20,0	30,0	48,6	29,7	21,6
Metal Eşya Sanayi	42,9	23,8	33,3	57,1	14,3	28,6	50,0	0,0	50,0	48,6	18,9	32,4
Makine San.	44,8	34,5	20,7	45,5	45,5	9,1	50,0	50,0	0,0	45,5	38,6	15,9
Elektrikli Makine San.	37,0	40,7	22,2	39,1	34,8	26,1	75,0	12,5	12,5	43,1	34,5	22,4
Taşıt Araçları San.	35,7	35,7	28,6	44,4	55,6	0,0	54,5	9,1	36,4	44,1	32,4	23,5
İmalat Sanayi	43,4	31,6	25,0	50,5	32,3	17,2	57,4	14,9	27,7	48,4	28,7	22,8

İç Satışlarda 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	40,0	20,0	40,0	71,4	14,3	14,3	80,0	0,0	20,0	63,0	11,1	25,9
Tekstil Sanayi	40,0	15,0	45,0	46,7	40,0	13,3	14,3	14,3	71,4	38,1	23,8	38,1
Giyim Sanayi	39,0	31,7	29,3	66,7	14,8	18,5	35,7	21,4	42,9	47,6	24,4	28,0
Deri ve Ayakkabı San.	66,7	11,1	22,2	16,7	50,0	33,3	100,0	0,0	0,0	52,9	23,5	23,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	30,0	30,0	40,0	25,0	50,0	25,0	100,0	0,0	0,0	31,6	36,8	31,6
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	42,9	14,3	42,9	50,0	33,3	16,7	60,0	0,0	40,0	48,4	19,4	32,3
Kimya Sanayi	45,0	32,5	22,5	57,1	21,4	21,4	71,4	4,8	23,8	55,1	22,5	22,5
Taş ve Toprağa Dayalı San.	25,0	25,0	50,0	61,5	30,8	7,7	83,3	16,7	0,0	60,9	26,1	13,0
Ana Metal Sanayi	56,3	31,3	12,5	41,7	33,3	25,0	60,0	10,0	30,0	52,6	26,3	21,1
Metal Eşya Sanayi	23,8	23,8	52,4	71,4	7,1	21,4	100,0	0,0	0,0	45,9	16,2	37,8
Makine San.	50,0	25,0	25,0	54,5	27,3	18,2	50,0	50,0	0,0	51,2	27,9	20,9
Elektrikli Makine San.	46,2	34,6	19,2	59,1	22,7	18,2	62,5	12,5	25,0	53,6	26,8	19,6
Taşıt Araçları San.	28,6	50,0	21,4	33,3	33,3	33,3	27,3	27,3	45,5	29,4	38,2	32,4
İmalat Sanayi	41,9	28,1	30,0	54,3	26,1	19,6	57,4	12,9	29,7	49,1	24,5	26,4

İç Satışlarda 2013 Yılı İlk Yarısındaki Beklentiler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak
Gıda, İçki, Tütün San.	50,0	40,0	10,0	57,1	28,6	14,3	80,0	10,0	10,0	63,0	25,9	11,1
Tekstil Sanayi	64,7	11,8	23,5	35,7	50,0	14,3	28,6	57,1	14,3	47,4	34,2	18,4
Giyim Sanayi	34,1	51,2	14,6	51,9	22,2	25,9	71,4	21,4	7,1	46,3	36,6	17,1
Deri ve Ayakkabı San.	62,5	12,5	25,0	33,3	50,0	16,7	0,0	0,0	100,0	46,7	26,7	26,7
Orman Ür. ve Mobilya San.	55,6	33,3	11,1	50,0	37,5	12,5	100,0	0,0	0,0	55,6	33,3	11,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	64,3	28,6	7,1	58,3	25,0	16,7	60,0	40,0	0,0	61,3	29,0	9,7
Kimya Sanayi	65,0	30,0	5,0	69,0	24,1	6,9	77,3	4,5	18,2	69,2	22,0	8,8
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	75,0	25,0	57,1	42,9	0,0	66,7	33,3	0,0	50,0	45,8	4,2
Ana Metal Sanayi	60,0	26,7	13,3	66,7	33,3	0,0	70,0	30,0	0,0	64,9	29,7	5,4
Metal Eşya Sanayi	52,6	26,3	21,1	71,4	21,4	7,1	0,0	100,0	0,0	57,1	28,6	14,3
Makine San.	62,1	20,7	17,2	61,5	23,1	15,4	50,0	50,0	0,0	60,9	23,9	15,2
Elektrikli Makine San.	48,1	40,7	11,1	59,1	40,9	0,0	62,5	37,5	0,0	54,4	40,4	5,3
Taşıt Araçları San.	30,8	53,8	15,4	55,6	44,4	0,0	30,0	30,0	40,0	37,5	43,8	18,8
İmalat Sanayi	52,4	33,7	13,8	57,8	32,1	10,2	62,0	26,0	12,0	56,1	31,7	12,2

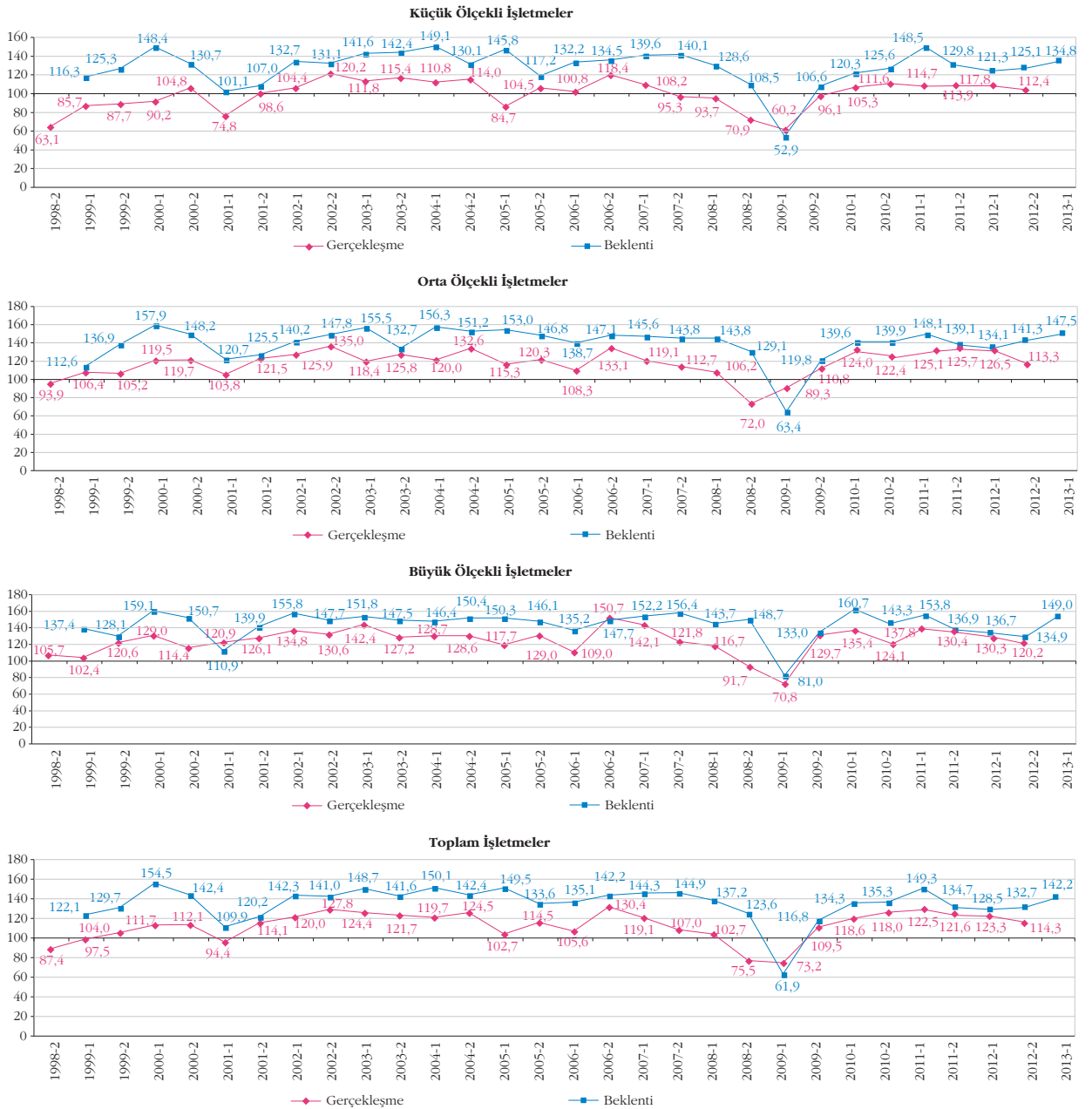
2.2.4. Dış Satışlar Endeksi

İSO Dış Satışlar Endeksi, ihracatta ve ekonomide yaşanan gelişmelerin izlenmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Örneğin, dış satış endeks değerleri iç satış endeks değerleriyle karşılaştırıldığında, 2001 krizi ile 2009 krizinin farklı karakterde olduğu açıkça görülmektedir. 2001 yılında İSO İç Satışlar Endeksi en düşük değere gerilerken (40,4) İSO Dış Satışlar Endeksi daha yumuşak bir düşüşle 94,4'e inmiştir. Endekslerdeki bu farklı değişim, 2001 yılında döviz kuru ve dış pazarlardaki olumlu eğilim sonucu hızla artan ihracatın krizden çıkışta önemli rol oynadığını

açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşın 2008 yılında başlayan krizde İSO Dış Satışlar Endeksi, 2008 ikinci dönemde 75,5 ve 2009 ilk dönemde tüm dönemlerin en düşük değeri olan 73,2 düzeyine gerilemiştir. İç satış endeksi yanında dış satış endeksinde de yaşanan bu olumsuz eğilimin, 2009 yılında krizin boyutlarını daha da ağırlaştırdığını göstermektedir.

Kriz sonrası 2009 ikinci yarıda hızlı bir yükselişle 109,5 düzeyine erişen ve 2010 ilk yarıda 118,6'ya çıkan İSO Dış Satışlar Endeksi gerçekleşme değerleri, 2012 ilk yarıya kadar 118 ile 123,3 aralığında kalmıştır. Ancak endekste bu eğilim 2012 ikinci yarıda 114,3 ile düşüşe geçmiştir. Kısaca endeks gerçekleşme

Dış Satışlar Endeksi

değerinde 2012 ikinci yarıda bir kırılma yaşanmıştır. Bu değer 2012 ikinci yarısı için 132,7 olan endeks beklenti değerinin de oldukça altındadır. Ancak son dönemlerde yaşanan krizler yanında, yakın coğrafyada yaşanan karmaşa ve savaşlara karşın ihracat yavaşlaşsa da büyüme sürmüştür.

2013 yılı ilk yarı İSO Dış Satışlar Endeksi beklenti değeri ise 142,2 düzeyindedir. Bu değer son dört beklenti değerinin üstündedir. Bu bulgu işletmelerin 2013 yılı ilk yarıda ihracattan oldukça umutlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Tüm ölçeklerde 2012 ikinci yarı dış satış endeksi gerçekleşme değeri önceki döneme göre düşmüştür. Bu değerler söz konusu dönemde küçüklerde 112,4 olurken, ortalarda 113,3 ve büyüklerde ise 120,2 olmuştur. Gerçekleşme değerlerinin aynı dönem beklenti değerlerinden oldukça düşük ve ters yönlü olması, işletmelerin 2012 ikinci yarısı için dış satışlarda beklentilerini karşılayamadıklarını göstermektedir.

2013 ilk yarı beklentileri tüm ölçeklerde bir önceki dönem beklentilerine göre daha olumludur. 2013 ilk yarı için İSO Dış Satışlar Endeksi beklenti değerleri küçüklerde 134,8, ortalarda 147,5 ve büyüklerde 149

olmuştur. Tüm ölçeklerde dış satışlara yönelik beklentilerinde önceki döneme göre olumlu yönde bir kırılmadan söz etmek olasıdır.

İşletmelerin %23,8'i 2012 ilk yarısında dış satışlarında daralma olduğunu belirtirken, ikinci yarıda bu oran artarak %30 düzeyine çıkmıştır. 2012 ikinci yarısında dış satışlarında düşüş olduğunu belirten işletmelerin oranı Gıda, İçki, Tütün Sanayinde %46,7 ve Taşıt Araçları Sanayinde %45,7 ile yüksek değerlere çıkmaktadır. Bu sektörleri yine ihracat odaklı Tekstil ve Giyim Sanayi izlemektedir. Sektörlerin büyük çoğunluğunda dış satışlarında daralma yaşadığını belirten işletmelerin payı %25'in üzerindedir.

Dış satışlarda 2013 ilk yarı beklentileri 2012 ikinci yarı sonuçlarından çok daha iyimserdir. İşletmelerin %13,1 önceki döneme göre dış satışlarında gerileme beklemektedir. Dış satışlarının aynı düzeyde kalacağını tahmin edenlerin oranı %31,7 ve dış satışlarında artış bekleyenlerin oranı ise %55,2 düzeyindedir. 2013 ilk yarıda büyük ölçekli işletmelerde dış satışlarında artış bekleyen işletmelerin oranının %62,2 olması, bu ölçekteki işletmelerin 2013 yılına ihracat açısından daha iyimser baktıklarını göstermektedir.

Dış Satışlarda 2012 Yılı İlk Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	25,0	50,0	25,0	0,0	50,0	50,0	75,0	12,5	12,5	50,0	28,6	21,4
Tekstil Sanayi	42,9	35,7	21,4	40,0	30,0	30,0	33,3	33,3	33,3	40,0	33,3	26,7
Giyim Sanayi	42,1	23,7	34,2	50,0	17,9	32,1	50,0	12,5	37,5	46,3	19,5	34,1
Deri ve Ayakabı San.	14,3	28,6	57,1	0,0	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	18,2	27,3	54,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	28,6	71,4	0,0	37,5	37,5	25,0	100,0	0,0	0,0	37,5	50,0	12,5
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	40,0	30,0	30,0	40,0	40,0	20,0	80,0	20,0	0,0	48,0	32,0	20,0
Kimya Sanayi	51,4	37,8	10,8	60,0	32,0	8,0	52,4	9,5	38,1	54,2	28,9	16,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	50,0	25,0	25,0	57,1	28,6	14,3	40,0	20,0	40,0	50,0	25,0	25,0
Ana Metal Sanayi	53,8	23,1	23,1	44,4	44,4	11,1	60,0	20,0	20,0	53,1	28,1	18,8
Metal Eşya Sanayi	38,9	33,3	27,8	50,0	21,4	28,6	50,0	0,0	50,0	44,1	26,5	29,4
Makine San.	59,1	27,3	13,6	33,3	44,4	22,2	0,0	75,0	25,0	45,7	37,1	17,1
Elektrikli Makine San.	32,0	32,0	36,0	52,4	38,1	9,5	100,0	0,0	0,0	50,0	29,6	20,4
Taşıt Araçları San.	35,7	35,7	28,6	40,0	50,0	10,0	54,5	18,2	27,3	42,9	34,3	22,9
İmalat Sanayi	42,7	32,4	24,9	47,1	32,3	20,6	56,6	17,2	26,3	47,1	29,1	23,8

Dış Satışlarda 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	25,0	25,0	50,0	0,0	33,3	66,7	50,0	12,5	37,5	33,3	20,0	46,7
Tekstil Sanayi	35,7	28,6	35,7	45,5	18,2	36,4	33,3	0,0	66,7	38,7	19,4	41,9
Giyim Sanayi	43,6	17,9	38,5	42,9	21,4	35,7	50,0	6,3	43,8	44,6	16,9	38,6
Deri ve Ayakabı San.	28,6	28,6	42,9	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	54,5	18,2	27,3
Orman Ür. ve Mobilya San.	14,3	57,1	28,6	50,0	37,5	12,5	100,0	0,0	0,0	37,5	43,8	18,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	11,1	44,4	44,4	30,0	20,0	50,0	80,0	20,0	0,0	33,3	29,2	37,5
Kimya Sanayi	50,0	30,6	19,4	40,0	28,0	32,0	61,9	9,5	28,6	50,0	24,4	25,6
Taş ve Toprağa Dayalı San.	66,7	33,3	0,0	71,4	28,6	0,0	40,0	20,0	40,0	60,0	26,7	13,3
Ana Metal Sanayi	41,7	41,7	16,7	20,0	40,0	40,0	60,0	20,0	20,0	40,6	34,4	25,0
Metal Eşya Sanayi	33,3	33,3	33,3	64,3	14,3	21,4	100,0	0,0	0,0	50,0	23,5	26,5
Makine San.	59,1	22,7	18,2	33,3	44,4	22,2	25,0	50,0	25,0	48,6	31,4	20,0
Elektrikli Makine San.	36,0	36,0	28,0	47,6	42,9	9,5	87,5	0,0	12,5	48,1	33,3	18,5
Taşıt Araçları San.	50,0	21,4	28,6	20,0	30,0	50,0	9,1	27,3	63,6	28,6	25,7	45,7
İmalat Sanayi	41,4	29,5	29,0	42,4	28,5	29,1	53,5	13,1	33,3	44,3	25,7	30,0

Dış Satışlarda 2013 Yılı İlk Yarısındaki Beklentiler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak
Gıda, İçki, Tütün San.	0,0	66,7	33,3	33,3	33,3	33,3	62,5	25,0	12,5	42,9	35,7	21,4
Tekstil Sanayi	61,5	23,1	15,4	36,4	45,5	18,2	33,3	66,7	0,0	46,7	40,0	13,3
Giyim Sanayi	43,6	28,2	28,2	64,3	14,3	21,4	68,8	12,5	18,8	55,4	20,5	24,1
Deri ve Ayakabı San.	33,3	16,7	50,0	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0	100,0	33,3	22,2	44,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	33,3	50,0	16,7	37,5	62,5	0,0	100,0	0,0	0,0	40,0	53,3	6,7
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	30,0	70,0	0,0	40,0	40,0	20,0	100,0	0,0	0,0	48,0	44,0	8,0
Kimya Sanayi	63,9	33,3	2,8	69,2	19,2	11,5	86,4	9,1	4,5	71,4	22,6	6,0
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	100,0	0,0	71,4	28,6	0,0	60,0	0,0	40,0	53,3	33,3	13,3
Ana Metal Sanayi	64,3	28,6	7,1	45,5	54,5	0,0	50,0	40,0	10,0	54,3	40,0	5,7
Metal Eşya Sanayi	43,8	37,5	18,8	64,3	28,6	7,1	50,0	50,0	0,0	53,1	34,4	12,5
Makine San.	60,9	26,1	13,0	81,8	9,1	9,1	50,0	50,0	0,0	65,8	23,7	10,5
Elektrikli Makine San.	40,0	48,0	12,0	61,9	33,3	4,8	50,0	37,5	12,5	50,0	40,7	9,3
Taşıt Araçları San.	46,2	53,8	0,0	60,0	20,0	20,0	30,0	40,0	30,0	45,5	39,4	15,2
İmalat Sanayi	48,8	37,2	14,0	59,3	29,0	11,7	62,2	24,5	13,3	55,2	31,7	13,1

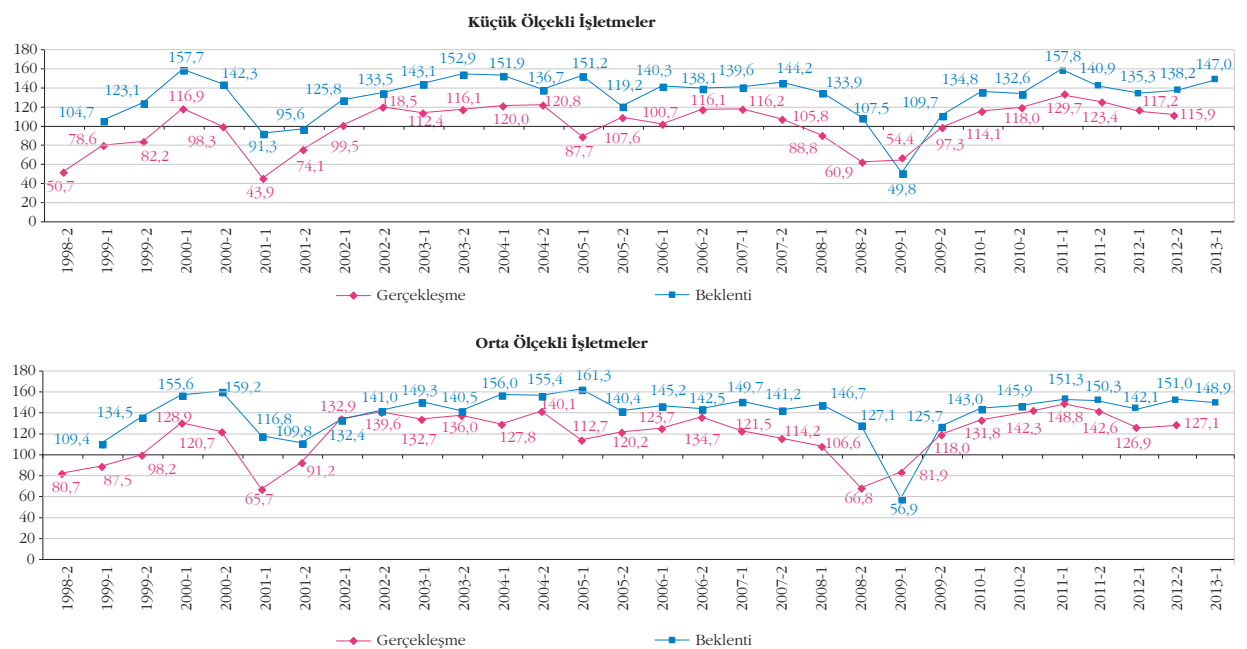
2.2.5. Yeni Siparişler Endeksi

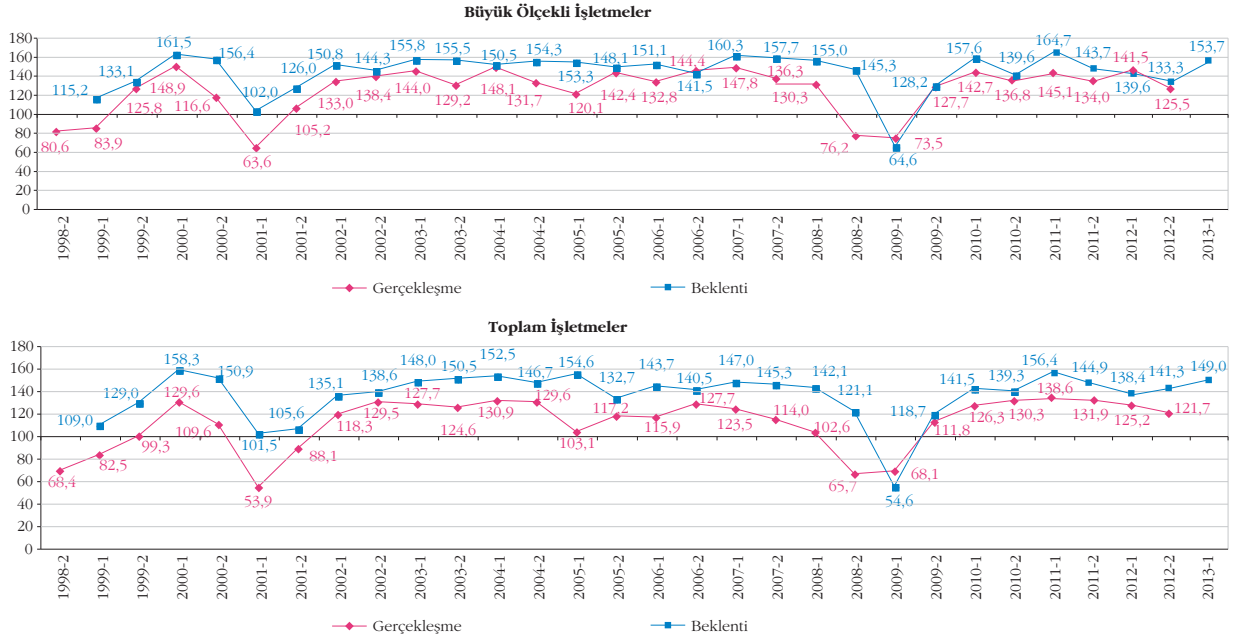
Yeni siparişler ekonomideki gelişmelerin yönünü göstermesi ve gelecek döneme ışık tutması açısından önemli öncü göstergelerden birisidir. İSO Yeni Siparişler Endeksi'nin de diğer endekslerde olduğu gibi gerçekleşme ile beklenti değerleri arasında korelasyon yüksektir. 2012 ilk yarı yeni siparişler endeksi gerçekleşme değeri, önceki döneme göre düşmüş 125,2 düzeyine gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda da endeks gerçekleşme değerinde düşüş devam etmiş ve endeks gerçekleşme değeri 121,7 olmuştur. 2013 ilk yarısı için yeni siparişler endeksi beklenti değeri ise 149 düzeyindedir. Bu değer son üç dönemin beklenti değerlerinden yüksek, 2011 ilk yarı beklenti değerinden düşüktür. Söz konusu

endeks beklenti değeri yeni siparişlerde 2013 ilk yarıda önemli bir değişim beklendiğini ortaya koymaktadır.

Küçük ölçekli işletmelerde 2012 ilk yarıda 117,2 olan Yeni Siparişler Endeksi gerçekleşme değeri, ikinci yarıda 115,9'a düşmüştür. Orta ölçeklilerde aynı değer sırasıyla 126,9 ve 127,1 olmuştur. Ortalarda yeni siparişler açısından az da olsa endekste olumlu bir gelişme yaşanmıştır. Büyüklerde ise endeks gerçekleşme değeri önemli ölçüde düşerek 141,5 düzeyinden 125,5'e gerilemiştir. Bulgular yeni siparişler açısından 2012 ikinci yarıda bir önceki döneme özellikle büyüklerin, diğer ölçeklere göre daha büyük bölümünün sorun yaşadığını ortaya koymaktadır.

Yeni Siparişler Endeksi

Büyük ölçekli işletmelerde 2013 yılı ilk yarı için İSO Yeni Siparişler Endeksi beklenti değeri 153,7 olmuştur. Büyükler diğer ölçeklere göre yeni siparişlerde gelecek dönem konusunda daha iyimserdir. 2013 yılı ilk yarı endeks beklenti değeri ortalarında 148,9 ve küçüklerde 147 düzeyindedir.

2012 ilk yarıda işletmelerin %21,1'i yeni siparişlerinde düşüş, %46,3'ü yeni siparişlerinde artış ve %32,5'i bir değişiklik yaşamamıştır. 2012 ikinci yarıda ise yeni siparişlerinde düşüş yaşayanlar %24, artış yaşayanlar %45,7 ve değişiklik yaşamayanlar %30,4 olmuştur. Bu bulgular 2012 ikinci dönemde işletmelerin daha büyük bir bölümünün yeni sipariş

konusunda ilk yarıya göre daha sorunlu bir dönem yaşadıklarını ortaya koymaktadır. 2012 ikinci yarıda ihracatta ilk sırada yer alan Taşıt Araçları Sanayi işletmelerinin %40'ının yeni siparişlerinin azaldığını belirtmesi dikkat çekicidir.

Yeni siparişlerinde 2013 ilk yarıda düşüş bekleyen işletmelerin oranı %11,2 olurken, artış bekleyenlerin oranı %60,2 düzeyindedir. Yeni siparişlerinde değişiklik beklemeyenlerin payı ise %28,6 olmuştur. Yeni siparişlerinde 2013 ilk yarıda düşüş bekleyen işletmelerin oranı en yüksek olan sektör %30,8 ile Deri ve Ayakkabı Sanayidir.

Yeni Siparişlerde 2012 Yılı İlk Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	50,0	16,7	33,3	50,0	25,0	25,0	87,5	12,5	0,0	66,7	16,7	16,7
Tekstil Sanayi	50,0	31,3	18,8	42,9	35,7	21,4	16,7	66,7	16,7	41,7	38,9	19,4
Giyim Sanayi	33,3	27,8	38,9	38,5	50,0	11,5	40,0	26,7	33,3	36,4	35,1	28,6
Deri ve Ayakkabı San.	28,6	14,3	57,1	60,0	20,0	20,0	0,0	100,0	0,0	38,5	23,1	38,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	55,6	22,2	22,2	62,5	37,5	0,0	100,0	0,0	0,0	61,1	27,8	11,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	53,3	26,7	20,0	27,3	63,6	9,1	100,0	0,0	0,0	50,0	36,7	13,3
Kimya Sanayi	47,1	41,2	11,8	50,0	34,6	15,4	73,7	5,3	21,1	54,4	30,4	15,2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	66,7	33,3	0,0	45,5	36,4	18,2	50,0	16,7	33,3	50,0	30,0	20,0
Ana Metal Sanayi	46,7	46,7	6,7	33,3	41,7	25,0	50,0	30,0	20,0	43,2	40,5	16,2
Metal Eşya Sanayi	35,0	20,0	45,0	57,1	14,3	28,6	50,0	0,0	50,0	44,4	16,7	38,9
Makine San.	55,2	34,5	10,3	50,0	40,0	10,0	50,0	50,0	0,0	53,5	37,2	9,3
Elektrikli Makine San.	30,4	39,1	30,4	42,9	33,3	23,8	100,0	0,0	0,0	45,1	31,4	23,5
Taşıt Araçları San.	28,6	28,6	42,9	22,2	66,7	11,1	45,5	36,4	18,2	32,4	41,2	26,5
İmalat Sanayi	42,7	31,7	25,6	43,9	39,2	17,0	59,6	22,3	18,1	46,3	32,5	21,1

Yeni Siparişlerde 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	33,3	16,7	50,0	66,7	0,0	33,3	87,5	0,0	12,5	64,7	5,9	29,4
Tekstil Sanayi	46,7	26,7	26,7	42,9	35,7	21,4	0,0	33,3	66,7	37,1	31,4	31,4
Giyim Sanayi	40,5	24,3	35,1	42,3	38,5	19,2	33,3	20,0	46,7	39,7	28,2	32,1
Deri ve Ayakkabı San.	28,6	28,6	42,9	40,0	40,0	20,0	100,0	0,0	0,0	38,5	30,8	30,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	22,2	44,4	33,3	25,0	62,5	12,5	100,0	0,0	0,0	27,8	50,0	22,2
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	46,2	23,1	30,8	40,0	40,0	20,0	25,0	50,0	25,0	40,7	33,3	25,9
Kimya Sanayi	41,9	38,7	19,4	34,6	53,8	11,5	68,4	21,1	10,5	46,1	39,5	14,5
Taş ve Toprağa Dayalı San.	33,3	33,3	33,3	50,0	30,0	20,0	50,0	33,3	16,7	47,4	31,6	21,1
Ana Metal Sanayi	53,3	46,7	0,0	25,0	41,7	33,3	60,0	20,0	20,0	45,9	37,8	16,2
Metal Eşya Sanayi	36,8	10,5	52,6	78,6	14,3	7,1	100,0	0,0	0,0	57,1	11,4	31,4
Makine San.	61,5	15,4	23,1	36,4	45,5	18,2	50,0	50,0	0,0	53,7	26,8	19,5
Elektrikli Makine San.	56,0	24,0	20,0	57,1	38,1	4,8	100,0	0,0	0,0	62,3	26,4	11,3
Taşıt Araçları San.	28,6	42,9	28,6	40,0	30,0	30,0	9,1	27,3	63,6	25,7	34,3	40,0
İmalat Sanayi	44,1	27,7	28,2	44,1	38,8	17,1	52,1	21,3	26,6	45,7	30,4	24,0

Yeni Siparişlerde 2013 Yılı İlk Yarısındaki Beklentiler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak
Gıda, İçki, Tütün San.	83,3	0,0	16,7	50,0	25,0	25,0	100,0	0,0	0,0	83,3	5,6	11,1
Tekstil Sanayi	71,4	7,1	21,4	35,7	50,0	14,3	33,3	50,0	16,7	50,0	32,4	17,6
Giyim Sanayi	48,6	35,1	16,2	61,5	26,9	11,5	73,3	6,7	20,0	57,7	26,9	15,4
Deri ve Ayakkabı San.	28,6	28,6	42,9	20,0	60,0	20,0	0,0	100,0	0,0	23,1	46,2	30,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	62,5	25,0	12,5	62,5	37,5	0,0	100,0	0,0	0,0	64,7	29,4	5,9
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	57,1	35,7	7,1	45,5	27,3	27,3	75,0	25,0	0,0	55,2	31,0	13,8
Kimya Sanayi	73,5	23,5	2,9	70,4	18,5	11,1	85,7	4,8	9,5	75,6	17,1	7,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	100,0	0,0	41,7	50,0	8,3	66,7	33,3	0,0	42,9	52,4	4,8
Ana Metal Sanayi	71,4	14,3	14,3	75,0	25,0	0,0	60,0	40,0	0,0	69,4	25,0	5,6
Metal Eşya Sanayi	50,0	33,3	16,7	71,4	21,4	7,1	50,0	50,0	0,0	58,8	29,4	11,8
Makine San.	59,3	22,2	18,5	66,7	25,0	8,3	50,0	50,0	0,0	60,5	25,6	14,0
Elektrikli Makine San.	62,5	29,2	8,3	66,7	33,3	0,0	42,9	42,9	14,3	61,5	32,7	5,8
Taşıt Araçları San.	61,5	38,5	0,0	40,0	50,0	10,0	20,0	50,0	30,0	42,4	45,5	12,1
İmalat Sanayi	59,8	27,4	12,8	58,5	31,8	9,7	64,2	25,3	10,5	60,2	28,6	11,2

2.2.6. İstihdam Endeksi

İSO İstihdam Endeksi gerçekleşme değeri son dönemlerde fazla değişim göstermemiştir. Ancak 2011 ikinci yarıda 125,2 olan endeks değeri, 2012 ilk yarıda kırılarak 119,3 düzeyine inmiştir. Bu düşüş eğilimi 2012 ikinci yarıda da sürmüştü ve endeks değeri 107,6 olmuştur. Endeks, kriz dönemiyle çok yüksek düzeylere çıkan ve daha sonra olumlu gelişme sağlanan istihdam sorununun, yeniden artış eğilimini ortaya koymaktadır.

İSO İstihdam Endeksi gerçekleşme değeri ile beklenti değerleri 2011 ikinci dönemde olduğu gibi yeniden ters yönlü bir eğilim göstermiştir. Endeks beklenti değeri (127,5) 2012 ikinci yarıda ilk yarı beklenti değerinden (123,3) yüksek olmasına karşın, gerçekleşme değeri (107,6) ilk yarıya (119,3) göre düşüktür. Bu eğilim farklı boyutta olsa da tüm ölçekler için geçerlidir. Ölçeklere göre bakıldığında küçüklerde istihdam endeks değerinin 2012 ikinci yarıda 97,9'a düşmesi önemli bir tehdit niteliğindedir.

Benzer durum endeks değeri 112,1 olan büyük ölçekli işletmeler ve 118,1 olan orta ölçekliler içinde geçerlidir. Bu veriler istihdam konusunda sorunların büyüme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

2013 ilk yarı için istihdam endeksi beklenti değerleri küçüklerde 127,8, ortalarda 136 ve büyüklerde 132,3 düzeyindedir. Bu beklenti değerleri 2012 ikinci yarıya göre daha iyimserdir.

2012 ilk yarısında istihdamlarında düşüş olduğunu belirten işletmelerin oranı %21,7 olmuştur. İkinci yarıda ise bu oran artarak %27 düzeyine kadar çıkmıştır. Aynı dönemler arasında istihdamlarında artış sağlayan işletmelerin payının da gerilemesi, istihdamdaki yavaşlamayı işaret etmektedir. İstihdamda artış sağlayanların payı 2012 ilk yarıda %41 düzeyinden ikinci yarıda %34,6'ya gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda Taşıt Araçları Sanayi %37,1, Deri ve Ayakkabı Sanayi %35,7 ve Tekstil Sanayi %34,2 ile istihdamda daralma yaşadığını belirten işletmelerin payının en yüksek olduğu sektörlerdir. Bu sektörleri %31,3 ile Giyim Sanayi takip etmiştir.

İstihdam Endeksi

2013 ilk yarıda işletmelerin %11,7'si önceki döneme göre istihdamlarında daralma beklemektedir. İstihdamlarında artış bekleyenlerin oranı ise %43,2 ve değişiklik beklemeyenlerin oranı ise %45 düzeyindedir. İstihdamlarında değişim öngörmeyen işletmelerin payının yüksek olması, ikinci yarıda

istihdamda çok önemli bir değişim beklenmediğini göstermektedir. 2013 ilk yarıda istihdamlarında düşüş bekleyen işletmelerin payı en yüksek olan sektörler %30,8 ile Deri ve Ayakkabı Sanayi ve %19 ile Makine Sanayidir.

İstihdamda 2012 Yılı İlk Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	12,5	50,0	37,5	40,0	40,0	20,0	75,0	25,0	0,0	42,9	38,1	19,0
Tekstil Sanayi	46,7	20,0	33,3	53,3	26,7	20,0	28,6	57,1	14,3	45,9	29,7	24,3
Giyim Sanayi	34,2	47,4	18,4	37,9	34,5	27,6	56,3	18,8	25,0	39,8	37,3	22,9
Deri ve Ayakabı San.	25,0	50,0	25,0	75,0	25,0	0,0	0,0	50,0	50,0	35,7	42,9	21,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	30,0	40,0	30,0	62,5	37,5	0,0	100,0	0,0	0,0	47,4	36,8	15,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	38,5	46,2	15,4	58,3	41,7	0,0	66,7	0,0	33,3	50,0	39,3	10,7
Kimya Sanayi	27,0	62,2	10,8	48,1	29,6	22,2	47,6	19,0	33,3	38,8	41,2	20,0
Taş ve Toprağa Dayalı San.	25,0	75,0	0,0	63,6	18,2	18,2	50,0	16,7	33,3	52,4	28,6	19,0
Ana Metal Sanayi	26,7	53,3	20,0	50,0	41,7	8,3	50,0	20,0	30,0	40,5	40,5	18,9
Metal Eşya Sanayi	33,3	28,6	38,1	69,2	23,1	7,7	50,0	0,0	50,0	47,2	25,0	27,8
Makine San.	34,6	50,0	15,4	63,6	27,3	9,1	50,0	50,0	0,0	43,9	43,9	12,2
Elektrikli Makine San.	14,8	48,1	37,0	42,9	28,6	28,6	50,0	12,5	37,5	30,4	35,7	33,9
Taşıt Araçları San.	14,3	64,3	21,4	40,0	30,0	30,0	60,0	20,0	20,0	35,3	41,2	23,5
İmalat Sanayi	28,8	48,3	22,9	51,1	30,9	18,0	52,0	22,4	25,5	41,0	37,3	21,7

İstihdamda 2012 Yılı İkinci Yarısındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	22,2	33,3	44,4	40,0	20,0	40,0	55,6	33,3	11,1	39,1	30,4	30,4
Tekstil Sanayi	35,3	29,4	35,3	40,0	33,3	26,7	16,7	33,3	50,0	34,2	31,6	34,2
Giyim Sanayi	26,3	39,5	34,2	41,4	37,9	20,7	25,0	31,3	43,8	31,3	37,3	31,3
Deri ve Ayakabı San.	25,0	37,5	37,5	25,0	50,0	25,0	50,0	0,0	50,0	28,6	35,7	35,7
Orman Ür. ve Mobilya San.	10,0	60,0	30,0	37,5	62,5	0,0	100,0	0,0	0,0	26,3	57,9	15,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	25,0	50,0	25,0	41,7	25,0	33,3	66,7	33,3	0,0	37,0	37,0	25,9
Kimya Sanayi	21,1	57,9	21,1	37,0	40,7	22,2	52,4	19,0	28,6	33,7	43,0	23,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	100,0	0,0	60,0	10,0	30,0	33,3	33,3	33,3	40,0	35,0	25,0
Ana Metal Sanayi	43,8	56,3	0,0	33,3	50,0	16,7	60,0	20,0	20,0	44,7	44,7	10,5
Metal Eşya Sanayi	19,0	38,1	42,9	61,5	23,1	15,4	100,0	0,0	0,0	38,9	30,6	30,6
Makine San.	28,0	40,0	32,0	45,5	36,4	18,2	50,0	50,0	0,0	35,0	40,0	25,0
Elektrikli Makine San.	25,9	44,4	29,6	38,1	38,1	23,8	62,5	12,5	25,0	35,7	37,5	26,8
Taşıt Araçları San.	35,7	50,0	14,3	30,0	30,0	40,0	9,1	27,3	63,6	25,7	37,1	37,1
İmalat Sanayi	25,9	46,0	28,0	41,2	35,6	23,2	43,4	25,3	31,3	34,6	38,4	27,0

İstihdamda 2013 Yılı İlk Yarısındaki Beklentiler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak	Artacak	Aynı	Azalacak
Gıda, İçki, Tütün San.	55,6	33,3	11,1	25,0	50,0	25,0	22,2	77,8	0,0	36,4	54,5	9,1
Tekstil Sanayi	52,9	35,3	11,8	7,1	78,6	14,3	33,3	50,0	16,7	32,4	54,1	13,5
Giyim Sanayi	30,8	59,0	10,3	48,3	41,4	10,3	56,3	31,3	12,5	41,7	47,6	10,7
Deri ve Ayakabı San.	42,9	14,3	42,9	0,0	75,0	25,0	0,0	100,0	0,0	23,1	46,2	30,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	33,3	44,4	22,2	50,0	50,0	0,0	100,0	0,0	0,0	44,4	44,4	11,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	46,2	46,2	7,7	50,0	25,0	25,0	66,7	33,3	0,0	50,0	35,7	14,3
Kimya Sanayi	51,4	45,9	2,7	53,6	39,3	7,1	50,0	27,3	22,7	51,7	39,1	9,2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	100,0	0,0	50,0	33,3	16,7	50,0	50,0	0,0	40,9	50,0	9,1
Ana Metal Sanayi	26,7	66,7	6,7	54,5	36,4	9,1	60,0	30,0	10,0	44,4	47,2	8,3
Metal Eşya Sanayi	42,1	36,8	21,1	61,5	38,5	0,0	0,0	100,0	0,0	47,1	41,2	11,8
Makine San.	38,5	34,6	26,9	50,0	41,7	8,3	25,0	75,0	0,0	40,5	40,5	19,0
Elektrikli Makine San.	38,5	53,8	7,7	66,7	28,6	4,8	50,0	37,5	12,5	50,9	41,8	7,3
Taşıt Araçları San.	46,2	38,5	15,4	20,0	60,0	20,0	20,0	70,0	10,0	30,3	54,5	15,2
İmalat Sanayi	40,6	46,6	12,8	46,6	42,7	10,7	43,4	45,5	11,1	43,2	45,0	11,7

2.3. Ücretle Çalışanlar Sayısı

Türkiye'nin ekonomik sorunları arasında ilk sıralarda istihdam ve işsizlik sorunu yer almaktadır. 2001 krizinde %8,4 seviyelerinde olan işsizlik oranı, son küresel krizin yaşandığı 2008'de %11'e yükselmiş, 2009'da ise %14 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ekonomideki genel düzelmeye paralelinde 2010 yılında %11,9'a gerileyen oran, 2011'de de azalmaya devam ederek %9,8 seviyelerine kadar gerilemiştir.

2012 yılında da nispi bir yavaşlama eğilimi gösteren işsizlik oranı, son açıklanan Ekim 2012 dönemi hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre %9,1 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2013-2015 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'da işsizlik oranının 2012 yılı için %9 olması beklenirken, oran 2015 için %8,7 olarak öngörülmüştür. Söz konusu aynı programda istihdam oranının 2012 yılı için %45,2 olarak gerçekleşmesi beklenirken, 2015 için de %45,5 olacağı öngörülmüştür.

Nüfus artış oranında çok küçük düşüş olsa da, içinde bulunduğumuz OECD ülkeleri dikkate alındığında Türkiye'nin istihdam açısından kendine özgü bir yapısının olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde işgücü oranı ortalama %65-70 seviyelerinde iken,

Türkiye'de bu oran %50 seviyelerini aşmamaktadır. Ayrıca tarım sektörünün GSYİH'deki payı %8'ler civarına gerilemişken, istihdamda bu sektörün payı hala son yıllarda %25 oranına takılıp kalmıştır. OECD ülkeleri arasında bu oranlara sahip başka bir ülke bulunmamaktadır.

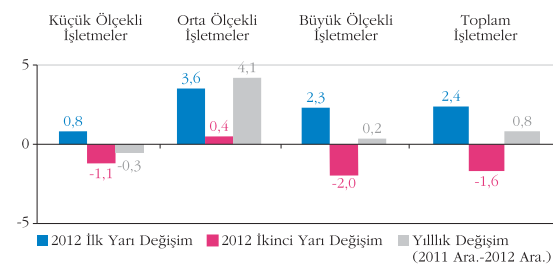
En son yayımlanan Ekim 2012 dönemi hane halkı işgücü sonuçlarına göre son bir yılda istihdamdaki artış %4,2 olurken, sanayi sektöründeki istihdam artışı %1,6 ile daha düşük düzeylerde kalmıştır. Sanayi sektörünün toplam istihdam içindeki payı da Ekim 2011 döneminde %19 iken, Ekim 2012'de az da olsa azalarak %18,6'ya gerilemiştir.

Ekim 2012 döneminde istihdam edilenlerin %70,3'ü erkek, %29,7'si ise kadındır. Tarım hariç diğer sektörlerin toplamında da bu oranlar erkek için %76,3 ve kadın içinde %23,7'dir. İstihdamdaki bu dağılım, Türkiye'nin ortalama kişi başına düşen GSYİH'de AB ülkeleri arasındaki olumsuz durumunda başlıca etkendir. Tüm bu olumsuzluklara karşılık 2009 krizi sonrası ekonomideki iyileşmeye paralel olarak istihdamda da nispi bir iyileşme söz konusu olmuştur.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, ankete katılan işletmelerde ücretle çalışanlar sayısı bir önceki döneme göre 2012 yılı ilk yarıda %2,4 oranında artarken, ikinci yarıda %1,6 oranında düşmüştür. 2012 yılının tamamı itibarıyla ücretle çalışanların sayısı yıllık olarak %0,8 oranında artış göstermiştir.

Küçük ölçekli işletmelerde ücretle çalışanların sayısı 2012 yılı ilk yarıda %0,8 oranında artış gösterirken, 2012 yılı ikinci yarıda %1,4 oranında düşüş göstermiştir. Yıllık olarak ise küçük ölçeklilerde çalışan sayısı %0,7 oranında azalmıştır. Orta ölçekli işletmelerde ise 2012 ilk ve ikinci yarılarında ücretle

Ücretle Çalışanlar Sayısındaki Değişimler (%)

Ücretle Çalışanlar Sayısı (Kişi)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	2011 Aralık Sonu	2012 Haziran Sonu	2012 Aralık Sonu	2011 Aralık Sonu	2012 Haziran Sonu	2012 Aralık Sonu	2011 Aralık Sonu	2012 Haziran Sonu	2012 Aralık Sonu	2011 Aralık Sonu	2012 Haziran Sonu	2012 Aralık Sonu
Gıda, İçki, Tütün San.	288	261	270	574	604	607	6.802	7.033	6.633	7.664	7.898	7.510
Tekstil Sanayi	514	496	481	1.561	1.567	1.593	6.533	6.547	6.251	8.608	8.610	8.325
Giyim Sanayi	1.439	1.405	1.379	3.433	3.611	3.775	12.567	12.933	12.734	17.439	17.949	17.888
Deri ve Ayakabı San.	236	278	273	502	563	530	2.356	2.204	2.311	3.094	3.045	3.114
Orman Ür. ve Mobilya San.	251	256	251	905	952	978	1.703	1.978	2.029	2.859	3.186	3.258
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	441	468	469	1.477	1.494	1.518	1.884	1.985	2.064	3.802	3.947	4.051
Kimya Sanayi	1.211	1.275	1.238	3.465	3.627	3.598	17.713	17.784	17.259	22.389	22.686	22.095
Taş ve Toprağa Dayalı San.	186	181	163	1.762	1.865	1.983	22.110	23.056	22.203	24.058	25.102	24.349
Ana Metal Sanayi	521	542	600	1.042	1.091	1.055	5.568	5.918	6.095	7.131	7.551	7.750
Metal Eşya Sanayi	738	748	693	1.516	1.575	1.624	957	1.017	1.064	3.211	3.340	3.381
Makine San.	823	830	830	1.362	1.433	1.371	2.678	2.653	2.651	4.863	4.916	4.852
Elektrikli Makine San.	826	813	821	2.910	2.865	2.854	5.819	5.918	6.013	9.555	9.596	9.688
Taşıt Araçları San.	499	480	479	1.242	1.294	1.147	22.186	22.326	21.814	23.927	24.100	23.440
İmalat Sanayi	7.973	8.033	7.947	21.751	22.541	22.633	108.876	111.352	109.121	138.600	141.926	139.701

çalışanlar sayısı %3,6 ve %0,4 oranında artarken, yıllık ortalama artış %4,1 ile daha yüksek olmuştur. Büyük ölçekli işletmelerde 2012 yılı ilk yarısında ücretle çalışanlar sayısı %2,3 artarken, ikinci yarıda %2 azalmış, bu gelişmelerin sonucunda da ücretle çalışanlar sayısı yıllık olarak %0,2 oranında artmıştır. Bu sonuçlar, TÜİK tarafından açıklanan 2012 yılı üçüncü dönem sanayi işgücü girdi endeksinde de benzer bir eğilim ortaya koymaktadır.

Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım ve Ana Metal Sanayileri %2,6'şarlık artış oranları ile 2012 ikinci yarısında ücretle çalışanlar sayılarının en yüksek oranda artmış olduğu alt sektörler olmuştur. Bu iki alt sektörü %2,3'lük artış oranı Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi izlemektedir. 2012 yılı ikinci yarıda ücretle çalışanlar sayısının en yüksek oranda azaldığı alt

sektör ise %4,9 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi olmuştur.

Ücretle çalışanlar sayısındaki değişimler yıllık olarak incelendiğinde, 2012 yılında çalışan sayısının en hızlı arttığı alt sektörlerin %14 ile Orman Ürünleri ve Mobilya, %8,7 ile Ana Metal ve %6,5 ile de Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayilerinin olduğu görülmektedir.

Yıllık bazda ücretle çalışan sayısının en yüksek oranda azaldığı alt sektör %3,3 ile Tekstil Sanayi olmuştur. Bu sektörü %2 azalış oranları ile Gıda, İçki ve Tütün ve Taşıt Araçları Sanayileri izlemiştir. Bu bulgular 2012 yılında ekonominin genelindeki yumuşak inişin, istihdam üzerindeki etkisini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Ücretle Çalışanlar Sayısındaki Değişimler (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	2012 İlk Yarı Değişim	2012 İkinci Yarı Değişim	Yıllık Değişim (2011 Ara. - 2012 Ara.)	2012 İlk Yarı Değişim	2012 İkinci Yarı Değişim	Yıllık Değişim (2011 Ara. - 2012 Ara.)	2012 İlk Yarı Değişim	2012 İkinci Yarı Değişim	Yıllık Değişim (2011 Ara. - 2012 Ara.)	2012 İlk Yarı Değişim	2012 İkinci Yarı Değişim	Yıllık Değişim (2011 Ara. - 2012 Ara.)
Gıda, İçki, Tütün San.	-9,4	3,4	-6,3	5,2	0,5	5,7	3,4	-5,7	-2,5	3,1	-4,9	-2,0
Tekstil Sanayi	-3,5	-3,0	-6,4	0,4	1,7	2,0	0,2	-4,5	-4,3	0,0	-3,3	-3,3
Giyim Sanayi	-2,4	-1,9	-4,2	5,2	4,5	10,0	2,9	-1,5	1,3	2,9	-0,3	2,6
Deri ve Ayakabı San.	17,8	-1,8	15,7	12,2	-5,9	5,6	-6,5	4,9	-1,9	-1,6	2,3	0,6
Orman Ü. ve Mobilya San.	2,0	-2,0	0,0	5,2	2,7	8,1	16,1	2,6	19,1	11,4	2,3	14,0
Kağıt, Kağıt Ü. ve Basım San.	6,1	0,2	6,3	1,2	1,6	2,8	5,4	4,0	9,6	3,8	2,6	6,5
Kimya Sanayi	5,3	-2,9	2,2	4,7	-0,8	3,8	0,4	-3,0	-2,6	1,3	-2,6	-1,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	-2,7	-9,9	-12,4	5,8	6,3	12,5	4,3	-3,7	0,4	4,3	-3,0	1,2
Ana Metal Sanayi	4,0	10,7	15,2	4,7	-3,3	1,2	6,3	3,0	9,5	5,9	2,6	8,7
Metal Eşya Sanayi	1,4	-7,4	-6,1	3,9	3,1	7,1	6,3	4,6	11,2	4,0	1,2	5,3
Makine San.	0,9	0,0	0,9	5,2	-4,3	0,7	-0,9	-0,1	-1,0	1,1	-1,3	-0,2
Elektrikli Makine San.	-1,6	1,0	-0,6	-1,5	-0,4	-1,9	1,7	1,6	3,3	0,4	1,0	1,4
Taşıt Araçları San.	-3,8	-0,2	-4,0	4,2	-11,4	-7,6	0,6	-2,3	-1,7	0,7	-2,7	-2,0
İmalat Sanayi	0,8	-1,1	-0,3	3,6	0,4	4,1	2,3	-2,0	0,2	2,4	-1,6	0,8

2.4. İşten Çıkarılmak Zorunda Kalınanlar

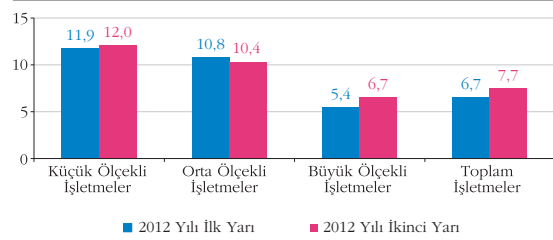
Türkiye'de nüfus artış hızının giderek yavaşlamasına karşılık, çalışma çağındaki nüfusa katılım oldukça yüksektir. TÜİK tarafından son yayımlanan Ekim 2012 dönemi hanehalkı işgücü istatistiklerine göre son bir yılda çalışma çağındaki nüfusa 1.073.000 kişi katılmıştır. Çalışma çağındaki bu nüfusa iş alanı yaratılması gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'yi OECD ülkeleri ile ayırıştıran işgücü oranı da bu nedenle doğmaktadır. OECD ülkelerinde ortalama işgücü oranı %65-70 seviyelerinde iken, Türkiye de bu oran %50 ile daha düşük seviyelerdedir.

Buna karşılık resmi verilere göre bu derece düşük işgücü oranının yaklaşık %9'u da işsizdir. En son yayımlanan Ekim 2012 dönemi hanehalkı işgücü anketi sonuçları incelendiğinde; iş aramayıp da çalışmaya hazır nüfus sayısının 1.924.000 kişi, mevsimlik çalışan sayısının ise 40.000 kişi olduğu görülmektedir. TÜİK tarafından açıklanan 2.541.000

kişilik resmi işsiz sayısına eklendiğinde toplam işsiz sayısının 4.505.000 kişiyi bulduğu ve işsizlik oranının ise %15'lere yükselmiş olduğu görülmektedir.

Bu derece yüksek işsizlik oranına karşılık, işletmelerin rekabet gücünü etkileyen işgücü maliyetleri açısından önemli sorunları bulunmaktadır. İşletmelerin üretim maliyetleri içinde işgücü maliyetleri oldukça yüksek bir paya sahiptir. Yüksek işgücü maliyetleri nedeniyle istihdamda kayıt dışılık önemli bir paya sahiptir. Ekim

İşten Çıkarılmak Zorunda Kalınanların Toplam Çalışanlara Oranı (%)

2012 dönemi hanehalkı işgücü anketi sonuçlarına göre 25.509.000 kişilik istihdamın %39,7'si, yani 10.123.000 kişisi kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı istihdamda bir diğer önemli etken de işletmeler üzerindeki kıdem tazminatı yükü olup, bu durum işletmeleri çalışanlarını gönülsüz de olsa işten çıkarmaya zorlamaktadır.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda toplam işletmelerde çalışanların %6,7'si işten çıkarılmak zorunda kalınırken, ikinci yarıda bu oran %7,7'ye yükselmiştir. Ücretler çalışanlar sayısının %0,8 oranında artmasına karşın işten çıkarılmak zorunda kalanlar oranının daha yüksek oranlarda gerçekleşmiş olması, işgücü maliyeti ve kıdem tazminatı sorunlarında yatmaktadır.

2012 yılı ikinci yarısında işten çıkarılmak zorunda kalanlar oranının en yüksek olduğu alt sektör %18,3 ile Deri ve Ayakkabı Sanayi olurken, bu sektörü ikinci sırada %16 ile Tekstil Sanayi ve üçüncü sırada da %10 ile Kimya Sanayi takip etmektedir.

İşten çıkarılmak zorunda kalanlar oranları ölçekler bazında incelendiğinde; 2012 yılı ikinci yarısında en yüksek oranın %12,1 ile küçük ölçekli işletmelere ait olduğu, bu grubu %10,4 ile orta ölçekli ve %6,7 ile de büyük ölçekli işletmelerin izlediği görülmektedir. Söz konusu oranlar 2012 ilk yarıda küçük ölçekli işletmelerde %11,9, orta ölçeklilerde %10,8 ve büyüklerde de %5,4 düzeyindedir. Bu bulgu, KOBİ'lerde sorunun daha şiddetli olarak hissedildiğini göstermektedir.

İşten çıkarılmak zorunda kalanlar oranları ölçekler itibarıyla incelendiğinde, 2012 yılı ikinci yarısında küçük ölçekli işletmelerde en yüksek orana sahip alt sektörün %28,2 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi olduğu görülmektedir. Bu sektörü %19,9 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi ve %17,9 ile de Deri ve Ayakkabı Sanayi izlemiştir.

Orta ölçekli işletmelerde Taşıt Araçları Sanayi %22,6 ile oranın en yüksek olduğu sektör olurken, bu sektörü %13 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi ikinci, %12,1 ile de Deri ve Ayakkabı Sanayi üçüncü sırada takip etmiştir.

Deri ve Ayakkabı Sanayi büyük ölçekli işletmelerde %19,6'lık işten çıkarılmak zorunda kalanlar oranı ile ilk sırayı alırken, %17,9 ile Tekstil Sanayi ikinci sırayı, %9,6 ile de Kimya Sanayi üçüncü sırayı almıştır.

2.5. Kapasite Kullanım Oranları

2008 yılı ikinci yarısındaki küresel krizle birlikte Türkiye ekonomisi de düşüş eğilimi içine girmiştir. 2007 yılında imalat sanayinde aylık kapasite kullanım

İşten Çıkarılmak Zorunda Kalınanların Toplam Çalışanlara Oranı (%)

Sektörler	2012 Yılı İlk Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	22,6	14,3	10,6	11,3
Tekstil Sanayi	16,1	7,4	13,4	12,5
Giyim Sanayi	17,0	11,6	8,6	10,0
Deri ve Ayakkabı San.	10,0	14,6	20,8	18,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	10,8	3,0	1,8	2,9
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	11,0	6,9	3,0	5,5
Kimya Sanayi	9,3	12,8	5,4	6,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	20,3	13,2	0,9	2,1
Ana Metal Sanayi	7,5	8,9	2,7	4,0
Metal Eşya Sanayi	7,8	12,9	6,7	10,0
Makine San.	7,2	4,7	2,4	3,9
Elektrikli Makine San.	11,1	8,6	5,9	7,2
Taşıt Araçları San.	9,8	18,2	3,2	4,3
İmalat Sanayi	11,9	10,8	5,4	6,7

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	19,9	13,0	7,3	8,3
Tekstil Sanayi	16,2	7,7	17,9	16,0
Giyim Sanayi	13,7	10,1	9,3	9,9
Deri ve Ayakkabı San.	16,3	12,1	19,6	18,2
Orman Ür. ve Mobilya San.	14,0	1,7	1,4	2,6
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	12,3	7,0	2,1	5,3
Kimya Sanayi	10,3	11,5	9,6	10,0
Taş ve Toprağa Dayalı San.	28,2	11,6	3,8	4,7
Ana Metal Sanayi	6,7	10,1	3,0	4,3
Metal Eşya Sanayi	8,2	11,3	7,6	9,6
Makine San.	9,8	4,0	4,8	5,5
Elektrikli Makine San.	9,4	10,4	8,0	8,8
Taşıt Araçları San.	11,3	22,6	1,9	3,3
İmalat Sanayi	12,0	10,4	6,7	7,7

oranları %80'ler civarında gerçekleşirken, 2008 Ağustos ayındaki %80'lik orandan sonra düşüşe geçmiştir. 2009 kriz yılında Mart ayındaki %58,7'lik oran ile en düşük seviyesine gerileyen kapasite kullanım oranları, bu aydan sonra %70 sınırına yaklaşmıştır.

2010 yılında ekonomi ve sanayi üretiminde görülen artışlar sonucu kapasite kullanım oranları %70'in üzerine çıkıp, %75 seviyelerini görmüştür. 2011 yılı Ekim ayında ise kapasite kullanım oranı %77'ye ulaşmıştır. 2012 yılında ekonomide ve imalat sanayinde görülen ılımlı yavaşlama, imalat sanayi kapasite kullanım oranları üzerinde de kendini göstermiştir. Yıl boyunca aylık ortalama değeri olarak genellikle %74'ler civarında gerçekleşen kapasite kullanım oranları, Aralık ayında %73,6 ile 2012 yılını tamamlamıştır.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, toplam işletmelerde %50'nin altında kapasite kullanım oranı ile çalışan işletmelerin oranı %19,5'tir. 2012 ilk yarıdaki %20,4'lük orana göre 0,9

puanlık bir düşüş söz konusudur. Büyük ölçekli işletmelerde %50'nin altında kapasite kullanım oranı ile çalışan işletmelerin payı her iki yarıyıl için de %7 seviyelerinde gerçekleşmiş olup, değişmemiştir.

Küçük ölçekli işletmelerde 2012 ilk yarıda %28,3 seviyelerinde olan %50'nin altında kapasite kullanım oranı ile çalışan işletmeler oranı, 2012 ikinci yarıda 1,2 puan azalarak %27,1'e gerilerken, orta ölçekli işletmelerde de bir puan azalarak %17,4'ten %16,4'e gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre %50'nin altında kapasite kullanım oranı ile çalışan işletmelerin oranı büyük ölçeklilerde değişmezken, küçük ve orta ölçeklilerin oranında düşüş söz konusudur.

%70 ve üzerinde kapasite kullanım oranı ile çalışan işletmeler oranı, toplam işletmelerde 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre 2 puan artarak %50,5'e yükselmiştir. Ölçekler itibarıyla incelendiğinde ise oranın orta ölçekli işletmelerde 0,2 puan ile çok az da olsa azalarak %53'e gerilediği; buna karşın küçük ölçekli işletmelerde %38,1'den %41,3'e ve büyük ölçekli işletmelerde ise %65,4'ten %68,3'e yükselmiş olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi küçük ve büyük ölçekli işletmelerde %70 ve üzerinde kapasite kullanım oranı ile çalışanların oranında 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre değişen oranlarda artışlar söz konusu olurken, orta ölçeklilerin oranı neredeyse değişmemiştir.

Ankete cevap veren işletmelerin tartışız ortalama kapasite kullanım oranları incelendiğinde, 2012

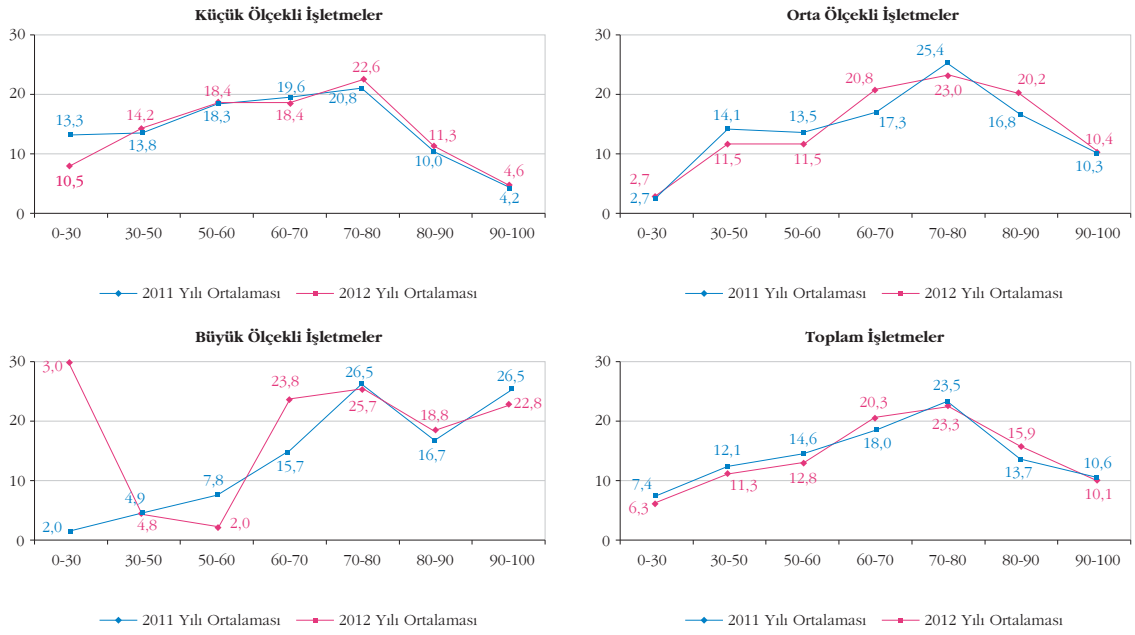
ikinci yarıda %65,2 olan oranın 1,2 puan artarak %66,4'e yükselmiş olduğu görülmektedir. Ölçekler itibarıyla incelendiğinde de her üç ölçeğin ortalama kapasite kullanım oranlarının 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre değişen oranlarda arttığı görülmektedir.

Ortalama kapasite kullanım oranları küçük ölçeklilerde %59,5'ten %61,1'e, orta ölçeklilerde %67,3'ten %68,2'ye ve büyük ölçeklilerde de %75,4'ten %75,9'a yükselmiştir. Tüm ölçeklerde 2012 ikinci yarıda kapasite kullanım oranında, 2012 ilk yarıya göre çok küçük de olsa bir artış görülmektedir.

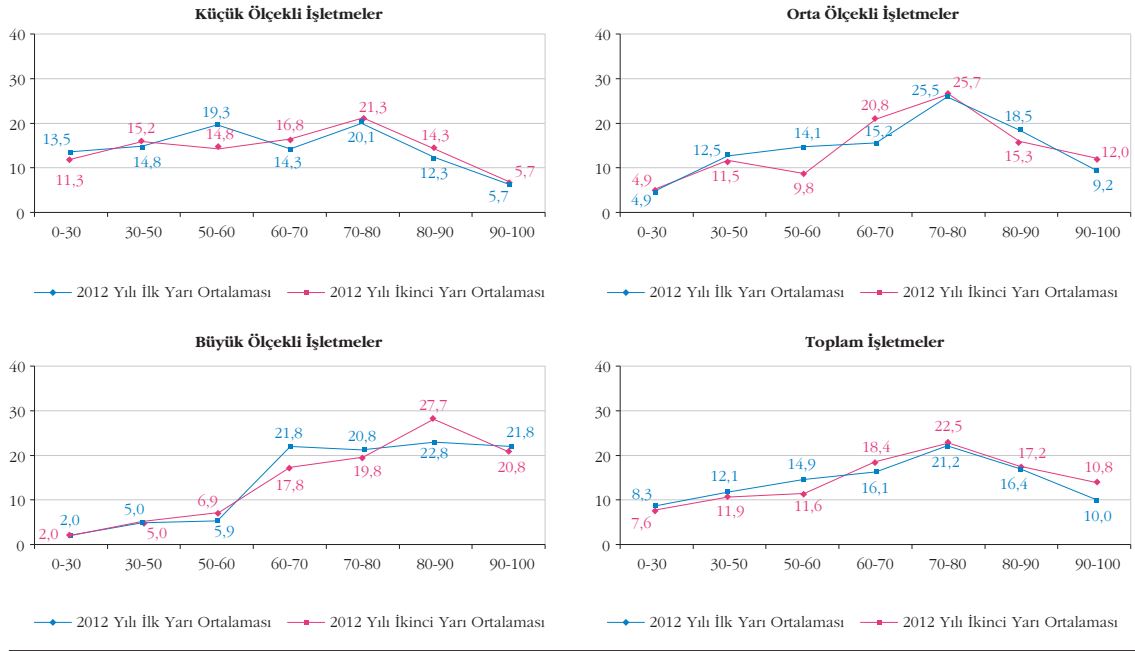
2012 ikinci yarıda toplam işletmelerde en yüksek kapasite kullanım oranı ile çalışan alt sektör %75,5 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi olurken, ikinci sırada %72 ile Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi ve üçüncü sırada da %70,3 ile Ana Metal Sanayi bulunmaktadır. 2012 ikinci yarıda en düşük kapasite kullanım oranı ile çalışan alt sektör ise %60,2 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi olmuştur.

İSO'nun kapasite kullanım oranları ile TCMB'nin imalat sanayi kapasite kullanım oranları karşılaştırıldığında; İSO'nun kapasite kullanım oranlarının tartışız, TCMB'nin imalat sanayi kapasite kullanım oranlarının ise tartılı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. TCMB'nin kapasite kullanım oranları tartılı olduğundan, İSO'nun kapasite kullanım oranlarından daha yüksektir.

Kapasite Kullanım Oranlarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%) (Yıllık)

Kapasite Kullanım Oranlarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%) (6 Aylık)

Kapasite Kullanım Oranlarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

2012 Yılı İkinci Yarı

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler							Orta Ölçekli İşletmeler						
	0-30	30-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100	0-30	30-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
Gıda, İçki, Tütün San.	12,5	25,0	0,0	0,0	25,0	37,5	0,0	50,0	16,7	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekstil Sanayi	5,0	20,0	25,0	25,0	15,0	5,0	5,0	0,0	13,3	0,0	26,7	26,7	20,0	13,3
Giyim Sanayi	20,9	18,6	9,3	9,3	20,9	7,0	14,0	3,6	10,7	7,1	32,1	17,9	14,3	14,3
Deri ve Ayakabı San.	0,0	25,0	37,5	12,5	12,5	12,5	0,0	16,7	0,0	16,7	16,7	0,0	0,0	50,0
Orman Ür. ve Mobilya San.	10,0	10,0	10,0	30,0	10,0	20,0	10,0	0,0	12,5	12,5	12,5	25,0	25,0	12,5
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	0,0	14,3	7,1	21,4	35,7	7,1	14,3	0,0	9,1	9,1	9,1	27,3	36,4	9,1
Kimya Sanayi	15,8	7,9	18,4	18,4	26,3	10,5	2,6	0,0	10,7	10,7	21,4	35,7	14,3	7,1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	0,0	33,3	33,3	0,0	33,3	0,0	7,7	0,0	0,0	23,1	30,8	7,7	30,8
Ana Metal Sanayi	7,7	15,4	0,0	15,4	38,5	23,1	0,0	0,0	27,3	18,2	9,1	27,3	0,0	18,2
Metal Eşya Sanayi	5,3	15,8	15,8	31,6	15,8	10,5	5,3	0,0	15,4	0,0	30,8	46,2	0,0	7,7
Makine San.	7,4	11,1	18,5	18,5	14,8	29,6	0,0	7,7	0,0	15,4	30,8	15,4	23,1	7,7
Elektrikli Makine San.	17,9	21,4	14,3	3,6	21,4	14,3	7,1	4,8	23,8	9,5	4,8	23,8	28,6	4,8
Taşıt Araçları San.	15,4	7,7	15,4	23,1	23,1	15,4	0,0	10,0	0,0	20,0	30,0	30,0	10,0	0,0
İmalat Sanayi	11,9	15,2	14,8	16,8	21,3	14,3	5,7	4,9	11,5	9,8	20,8	25,7	15,3	12,0

Sektörler	Büyük Ölçekli İşletmeler							Toplam İşletmeler						
	0-30	30-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100	0-30	30-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
Gıda, İçki, Tütün San.	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	40,0	20,0	20,8	16,7	8,3	4,2	12,5	29,2	8,3
Tekstil Sanayi	0,0	0,0	0,0	42,9	0,0	57,1	0,0	2,4	14,3	11,9	28,6	16,7	19,0	7,1
Giyim Sanayi	0,0	0,0	11,8	11,8	23,5	35,3	17,6	11,4	12,5	9,1	17,0	20,5	14,8	14,8
Deri ve Ayakabı San.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	12,5	37,5	12,5	6,3	6,3	18,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	5,3	10,5	10,5	21,1	15,8	21,1	15,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	0,0	20,0	0,0	40,0	0,0	0,0	40,0	0,0	13,3	6,7	20,0	26,7	16,7	16,7
Kimya Sanayi	0,0	5,0	15,0	10,0	20,0	25,0	25,0	7,0	8,1	15,1	17,4	27,9	15,1	9,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	16,7	0,0	16,7	0,0	16,7	50,0	4,5	4,5	4,5	22,7	18,2	13,6	31,8
Ana Metal Sanayi	0,0	0,0	0,0	10,0	30,0	40,0	20,0	2,9	14,7	5,9	11,8	32,4	20,6	11,8
Metal Eşya Sanayi	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	50,0	0,0	2,9	14,7	8,8	29,4	29,4	8,8	5,9
Makine San.	0,0	0,0	0,0	0,0	66,7	0,0	33,3	7,0	7,0	16,3	20,9	18,6	25,6	4,7
Elektrikli Makine San.	0,0	14,3	0,0	0,0	28,6	28,6	28,6	10,7	21,4	10,7	3,6	23,2	21,4	8,9
Taşıt Araçları San.	9,1	0,0	0,0	54,5	27,3	9,1	0,0	11,8	2,9	11,8	35,3	26,5	11,8	0,0
İmalat Sanayi	2,0	5,0	6,9	17,8	19,8	27,7	20,8	7,6	11,9	11,6	18,4	22,5	17,2	10,8

Ortalama Kapasite Kullanım Oranı (%)

	2011 Yılı				2012 Yılı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	60,6	40,0	73,0	60,6	65,6	35,8	69,0	59,6
Tekstil Sanayi	59,5	69,3	85,0	67,3	61,3	73,0	77,9	68,2
Giyim Sanayi	55,5	67,4	77,4	63,7	57,3	70,4	78,5	65,8
Deri ve Ayakabı San.	62,5	69,2	47,5	63,1	57,5	72,5	55,0	62,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	61,0	75,0	95,0	68,7	62,5	73,1	95,0	68,7
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	73,1	77,5	70,0	74,3	73,8	75,5	72,0	74,1
Kimya Sanayi	58,2	68,8	78,0	66,4	58,9	70,7	77,3	67,1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	71,7	76,2	80,8	76,8	68,3	74,6	79,2	75,0
Ana Metal Sanayi	60,4	62,3	81,0	66,9	63,9	66,8	81,0	69,7
Metal Eşya Sanayi	62,2	63,8	80,0	63,9	62,9	67,3	75,0	65,3
Makine San.	58,9	73,5	80,0	65,1	61,2	72,7	81,7	66,3
Elektrikli Makine San.	53,4	63,6	71,4	59,5	57,1	64,3	78,6	62,5
Taşıt Araçları San.	57,3	66,0	67,3	63,1	60,0	68,0	66,4	64,4
İmalat Sanayi	59,1	67,9	76,0	65,4	60,8	69,2	75,6	66,6

	2012 Yılı İlk Yarı				2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	67,5	32,5	70,0	59,8	63,1	35,0	73,0	60,2
Tekstil Sanayi	57,8	71,7	83,6	67,0	59,3	72,3	76,4	66,8
Giyim Sanayi	55,9	67,6	79,1	64,2	57,7	68,9	78,5	65,3
Deri ve Ayakabı San.	56,3	72,5	47,5	61,3	58,8	70,8	55,0	62,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	64,0	73,1	95,0	69,5	65,0	71,9	95,0	69,5
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	71,8	74,5	75,0	73,3	70,0	74,5	72,0	72,0
Kimya Sanayi	56,2	70,9	75,3	65,4	59,6	69,8	76,8	66,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	71,7	70,4	79,2	73,0	68,3	75,4	79,2	75,5
Ana Metal Sanayi	63,1	64,1	80,0	68,4	66,2	64,5	82,0	70,3
Metal Eşya Sanayi	63,7	63,5	75,0	64,3	62,4	68,1	80,0	65,6
Makine San.	62,0	71,2	78,3	65,9	64,4	68,5	81,7	66,9
Elektrikli Makine San.	52,5	62,9	75,7	59,3	57,3	65,5	78,6	63,0
Taşıt Araçları San.	61,2	63,5	66,4	63,5	60,0	63,5	65,5	62,8
İmalat Sanayi	59,5	67,3	75,4	65,2	61,1	68,2	75,9	66,4

2.6. İhracat

2.6.1. İhracata Yönelme Eğilimi

İhracat gelişimi, ülke ekonomilerinin gelişimi adına önemli faktörlerden biri olmakla beraber Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ve istikrarlı ekonomik büyüme modeline geçişi için can alıcı bir öneme sahiptir. Büyüme kompozisyonunun sadece iç taleple şekillenmesi değil yurtiçinde üretilen/sağlanan mal ve hizmetlerin yurtdışı pazarlarda alıcı bularak ve bu dinamik yapının kalıcı bir forma sokularak ihracat kanalı ile desteklenmesi Türkiye ekonomisi için kritik bir ekonomik meseledir. Bununla beraber Türkiye ihracatının yapıldığı ülke ve bölgeler ile bu alanda yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmeler ihracatın sürdürülebilirliği hususunda büyük önem taşımaktadır.

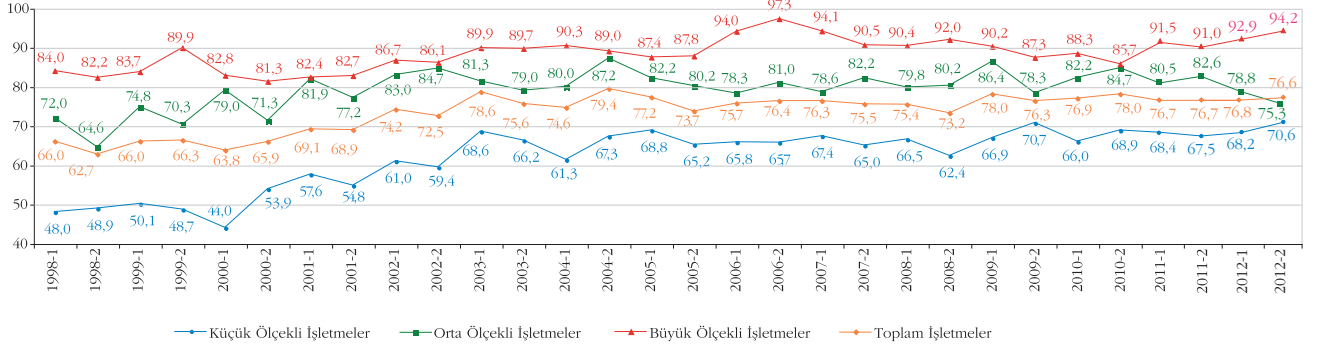
Türkiye ihracatında en büyük paya sahip olan AB ülkelerinin küresel krizle birlikte ekonomilerinde

yaşadıkları sorunlar, bu pazarlara yönelik Türkiye'nin ihracat performansı olumsuz etkilemiştir. Küresel kriz öncesi 2007 yılı toplamında AB ülkelerine yapılan ihracat toplam ihracatın %56,3'üne denk gelirken 2008'de bu oran %48 ve takip eden üç yılda da sırayla %46, %46,3 ve %46,2'ye düşmüştür. 2012 yılında ise ilgili oran %38,8 değerine kadar düşüş sergilemiştir.

Ülke ihracatında Avrupa üzerinden yaşanan kan kaybı temel olarak Yakın ve Orta Doğu, Asya ve kısmi olarak Afrika bölgelerince karşılanmış ve bu bölgelerdeki ekonomilerin Türkiye ihracatı içindeki payı yakın geçmişte dikkate değer oranlarda artmıştır. Bahse konu olan bölge ekonomilerinin küresel krizden nispi olarak az etkilenmeleri ve son yıllardaki büyüme performansları Türkiye ihracat kompozisyonundaki değişimi doğrulayacak niteliktedir.

Bu bulgular, ihracat performansının ihracat yapılan ülke ya da bölgelerdeki ekonomik ve siyasi gelişmeler

İhracat Yapan İşletmeler Oranı (%)

ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla halen en büyük ihracat pazarlarımız konumunda olan AB ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan gelişmeler yakından takip edilerek, ihracat yönelimi büyüme potansiyeli yüksek ekonomilere geçiş sağlayacak esnekliğe erişmeyi gerektirmektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında Sanayi sektörünün ve İmalat Sanayi'nin toplam ihracat içindeki paylarının sırayla %96 ve %94 civarında bulunması sanayi sektörünün ürün yelpazesinin geliştirilerek yeni pazarlarda alıcı bulmasını sağlayarak ihracatı olumlu yönde tetikleyebilecektir. Bundan dolayı sanayi sektörüne yönelik yapılacak politikaların ve teşviklerin rekabet avantajı yaratabilecek potansiyelde olması Türkiye'nin dış ticaret gelişimi açısından azami öneme sahiptir.

Çalışma kapsamında işletmelerin dış pazarlara açılma oranı 1998 yılından bu yana altı aylık dönemler itibarıyla tespit edilmeye çalışılmaktadır. İhracat yapan işletme oranları serisinde temel değişim 2001 yılı ile gerçekleşmiştir. Öncesinde ekonomideki yüksek faiz kaynaklı belirsizliğin temel olarak dış pazarlara açılım konusunda engel oluşturduğu görülmektedir. 1998-2001 yılları arasında ihracat yapabilen işletmelerin toplam işletmeler içindeki payı %63-%69 bandında hareket etmiştir. Krizden çıkışın devalüasyonla gerçekleşmesi ve böylelikle ihracatın artmasına paralel olarak ihracat yapan işletme oranı da artış göstermiştir. Ayrıca aynı dönemlerde denk gelen küreselleşme olgusu hem finansal hem de ekonomik entegrasyonu beraberinde getirmiş ve tüm dünyada dış ticaret gelişimine çok hızlı bir ivme kazandırmıştır. Bu durumun bir getirisi olarak 2002-2007 yılları arasında ihracata yönelen işletmelerin payı ortalama %75'ler düzeylerinde olmuştur.

Küresel ekonomik krizinin yarattığı durgunluk çalışmamızın diğer birçok göstergesinde de olduğu gibi ihracata yönelim eğilimini de oldukça olumsuz etkilemiş ve oran 2008 ikinci yarıda %73,2'ye gerilemiştir. Takip eden ekonomik toparlanma

dönemi olan 2011 ve sonrasında ihracata yönelim eğilimi oldukça tatminkardır. Bu dönemlerde ihracat yapan işletmelerin payı %76 düzeylerinde seyretmiştir.

2002 yılından bu yana çalışmaya katılan ortalama her dört işletmeden üçünün ürünleri için dış pazarlarda alıcı bulabildikleri görülmektedir.

Ölçek bazında irdelendiğinde ise beklenildiği üzere ölçek büyüklüğü ile ihracata yönelim eğilimi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Büyük ölçekli işletmelerin geniş finansman imkanları ve kurumsal avantajları ile ihracata yönelme konusunda daha yüksek bir yüzdeye sahip oldukları görülmekte iken son birkaç yılda orta ölçekli işletmelerin ihracata yönelimindeki düşüşü buna karşın küçük ölçekli işletmelerin ihracat yönelimindeki artışı dikkat çekmektedir.

2.6.2. İhracat Yapan İşletmeler

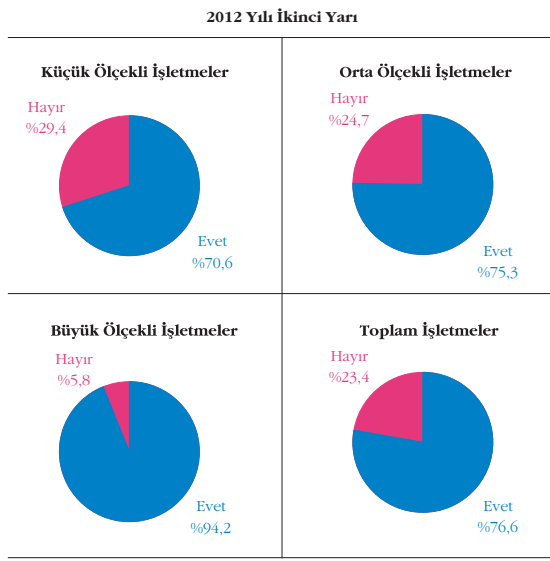
Son üç çalışma sonuçlarına da oldukça yakın olarak, 2012 yılı ikinci yarısında çalışmaya katılan işletmelerin %76,6'sı ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir.

İhracat yapan işletmeler ölçekler bazında incelendiğinde, 2012 ikinci yarısında küçük ölçekli işletmelerin %70,6'sının ihracat yaptığı ve bu oranın ilk yarıda %68,2 olduğu görülmektedir. Aynı oran bir yıl önce aynı dönemde ise %67,6 olmuştur.

Orta ölçekli işletmelerde ise geçen yılın ikinci yarısında %82,6 olarak hesaplanan ihracat yapanların oranı, takip eden dönemde %78,8'e ve 2012 ikinci yarıda ise %75,3'e kadar gerilemiştir.

Büyük ölçekli işletmelerde ise orta ölçekli işletmelerdeki seyrin tam tersi olarak ihracat yapan işletmelerin oranı 2011 yılı ikinci yarısında %91 iken takip eden dönemde %92,9'a ve son olarak 2012 yılı ikinci yarısında ise %94,2 seviyelerine kadar çıkmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin neredeyse tamamı kendi ürünleri için dış pazarlarda talep yaratabilmektedirler.

İhracat Yapan İşletmeler Oranı (%)

Görüldüğü gibi son bir yıllık süre zarfında küçük ve büyük ölçekli işletmelerde ihracat yapan işletmeler oranı artarken, orta ölçekli işletmelerde düşüş söz konusudur. Bu durum, orta ölçekli işletmelerin dış pazar bulmakta küçük ölçekliler kadar esnek olmadıkları ve büyükler kadar da kurumsal ve finansal olarak kuvvetli olmadıklarından dolayı zorlandıklarını göstermesi bakımında önemlidir.

2012 ikinci yarısında ihracat yapan işletmeler oranının en yüksek olduğu sektörler, %88,8 ile Kimya Sanayi, %88 ile Giyim Sanayi ve %86,8 ile Ana Metal Sanayidir. Bu sektörler, küçük ölçekli işletmelerde de İhracat yapan işletmeler oranının en yüksek olduğu sektörler olurken, orta ölçekli işletmelerde Taşıt Araçları, Metal Eşya ve Giyim Sanayi en yüksek ihracat yapan işletme oranına sahip sektörler olmuştur. Büyük ölçekli işletmelerde ise toplam on üç sektörün yedisinde ankete katılan tüm işletmeler ihracat yaptıklarını bildirmişlerdir.

İhracat Yapan İşletmeler Oranı (%)

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı							
	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	30,0	70,0	28,6	71,4	80,0	20,0	48,1	51,9
Tekstil Sanayi	50,0	50,0	73,3	26,7	85,7	14,3	64,3	35,7
Giyim Sanayi	86,7	13,3	86,7	13,3	94,1	5,9	88,0	12,0
Deri ve Ayakabı San.	77,8	22,2	33,3	66,7	100,0	0,0	64,7	35,3
Orman Ür. ve Mobilya San.	40,0	60,0	75,0	25,0	100,0	0,0	57,9	42,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	40,0	60,0	75,0	25,0	80,0	20,0	59,4	40,6
Kimya Sanayi	89,5	10,5	80,0	20,0	100,0	0,0	88,8	11,2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	60,0	40,0	28,6	71,4	83,3	16,7	48,0	52,0
Ana Metal Sanayi	81,3	18,8	83,3	16,7	100,0	0,0	86,8	13,2
Metal Eşya Sanayi	63,6	36,4	92,9	7,1	100,0	0,0	76,3	23,7
Makine San.	79,3	20,7	76,9	23,1	100,0	0,0	80,4	19,6
Elektrikli Makine San.	69,0	31,0	82,6	17,4	100,0	0,0	78,3	21,7
Taşıt Araçları San.	64,3	35,7	100,0	0,0	100,0	0,0	85,7	14,3
İmalat Sanayi	70,6	29,4	75,3	24,7	94,2	5,8	76,6	23,4

2.6.3. İhracatın Ciro İçindeki Ağırlığı

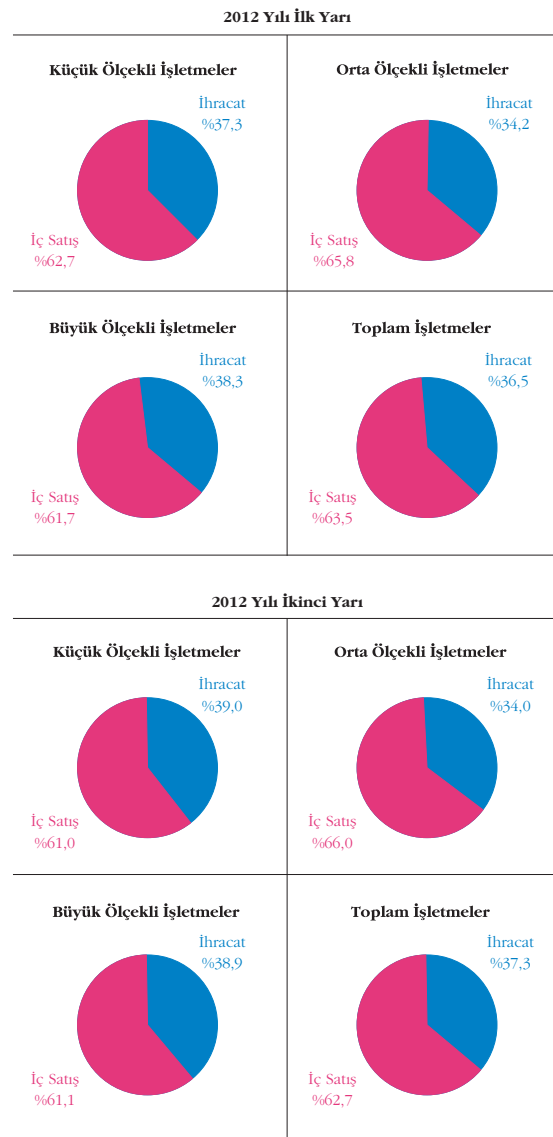
Çalışmamız sonuçlarına göre ihracat yapan işletmelerin döviz kazançlarının toplam ciroları içindeki payları 2012 ilkyarısında %36,5 iken bu oran 2012 ikinci yarısında %37,3'e çıkmıştır. Yakın geçmişte de olduğu gibi ihracatın toplam ciro içindeki payı 1/3 oranında seyretmeye devam etmektedir. Bu oran işletmelerin toplam cirolarının hangi oranda yabancı para cinsine bağlı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

İhracat gelirlerinin toplam ciro içindeki payları ölçekler bazında irdelendiğinde ise 2012 ilk yarısından farklı olarak 2012 ikinci yarısında en yüksek oran %39 ile küçük ölçekli işletmelerde bulunmaktadır. Büyük ölçekli işletmelerde bu oran %38,9 ve orta ölçekli işletmelerde %34 olarak tespit edilmiştir. Bir önceki dönemde ise bu oranlar küçük ölçekli işletmelerde %37,3, ortalarında %34,2 ve büyük ölçeklilerde %38,3 olmuştur. Bu bulgular ışığında toplam işletmelerdeki ihracatın ciro içindeki pay artışı genel olarak küçük ölçekli işletmelerin ihracat kaynaklı ciro artışlarından meydana gelmektedir.

İhracatın toplam ciro içindeki payına sektörler itibarıyla bakıldığında, geçmiş dönemlerde de olduğu gibi ülkemiz ihracatında önemli yer tutan sektörlerden Giyim Sanayi ve Taşıt Araçları Sanayinin en yüksek oranlara sahip oldukları görülmektedir. 2012 ikinci yarısında %61,5 ile Giyim Sanayi ilk sırada yer alırken, Taşıt Araçları sanayi %53,1 ile ikinci sıradadır. En düşük ihracat/ciro oranına sahip sektör ise %10,2 ile Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayidir.

Sektörlere ölçekler bazında inildiğinde ise Giyim Sanayi'nin tüm ölçeklerde en yüksek ihracat/ciro oranına sahip olduğu görülmektedir. Taşıt Araçları Sanayi ise hem küçük hem de orta ölçekli işletmelerde ikinci sırada bulunurken büyük ölçekliler için ikinci sırayı Metal Eşya Sanayi almıştır.

İhracatın Toplam Ciro İçindeki Payı (%)

İhracatın Toplam Ciro İçindeki Payı (%)

	2012 Yılı İlk Yarı				2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	45,5	3,5	9,0	14,2	50,0	7,5	7,7	14,7
Tekstil Sanayi	43,2	27,1	40,0	36,0	51,1	27,5	41,5	39,8
Giyim Sanayi	64,1	62,6	61,8	63,1	65,0	56,6	61,8	61,5
Deri ve Ayakabı San.	39,4	3,0	24,0	30,0	33,6	12,0	28,0	28,6
Orman Ür. ve Mobilya San.	43,8	19,2	15,5	27,8	47,0	23,0	19,3	32,2
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	13,7	8,5	17,2	11,7	11,0	7,9	14,3	10,2
Kimya Sanayi	37,2	23,0	27,0	29,8	36,8	22,5	29,5	30,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	35,5	48,7	46,6	45,0	44,5	43,4	31,8	37,8
Ana Metal Sanayi	25,7	25,5	44,1	31,2	33,6	26,7	46,7	35,6
Metal Eşya Sanayi	23,8	28,1	56,5	28,1	24,9	32,5	57,0	30,7
Makine San.	15,7	18,8	18,1	16,8	18,2	19,6	27,9	19,7
Elektrikli Makine San.	26,0	47,2	37,0	36,2	27,2	44,2	40,7	36,4
Taşıt Araçları San.	53,4	49,3	54,2	52,3	54,3	51,3	53,8	53,1
İmalat Sanayi	37,3	34,2	38,3	36,5	39,0	34,0	38,9	37,3

2.7. Girdi/Çıktı Oranları

Küresel krizin etkisiyle Türkiye ekonomisinde 2008 yılı son çeyreğinde görülen düşüş, 2009 son çeyreğinde tekrar artışa geçmiş ve takip eden 12 çeyrekte de büyüme sürdürülmüştür. Ancak 2011 yılı ile birlikte küresel ekonomide yaşanan belirsizlik ve aşağı yönlü riskler, Türkiye ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. 2011 yılı son çeyreğinde %5 oranında büyüyen GSYİH, 2012'de iç talep ve dış talepteki yavaşlama ve durgunluk sonucu 2012 ilk çeyreğinde %3,4, ikinci çeyrekte %3 ve üçüncü çeyrekte %1,6 oranında artış gösterebilmiştir. Görüldüğü gibi 2012 yılında ekonomide ılımlı bir yavaşlama söz konusudur.

Ekonominin ana sektörü olan imalat sanayi sektöründe de benzer bir eğilim yaşanmıştır. 2012 ilk çeyrekte imalat sanayi üretimi %1,8, imalat sanayi katma değeri %3,2 oranında artarken, 2012 ikinci çeyrekte üretim %3,1, katma değer %3,8 oranında artış göstermiştir. 2012 üçüncü çeyrekte ise beklentilerin aksine üretim %2,3 oranında artarken, katma değer artışı %1,3'te kalmıştır. Yani 2012 ilk yarıda imalat sanayi sektöründe

katma değer verimliliği artış gösterirken, 2012 üçüncü çeyrekte ise katma değer verimliliğinde düşüş gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle 2012 ilk yarıda imalat sanayi sektöründe girdi/çıktı oranı küçülürken, üçüncü çeyrekte girdi/çıktı oranı küçük de olsa artmıştır. Bu durum, GSYİH büyüme oranının üçüncü çeyrekte beklentilerin altında %1,6 oranında büyümesinde de etkili olmuştur.

2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda işletmelerin %51,6'sı girdi/çıktı oranının arttığını, %36,7'si aynı kaldığını, %11,7'si de azaldığını belirtmiştir. Bu durum, ankete cevap veren işletmelerde 2012 ilk yarıda girdi/çıktı oranının arttığını belirtenler ile azaldığını belirtenler arasında oldukça büyük bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Yani ekonomi yavaşlarken, girdi ağırlığı artış göstermiştir. Bu durum, sektörün yarattığı katma değer açısından olumsuz bir gelişmeyi işaret etmektedir.

Girdi/çıktı oranı ile ilgili verilere ölçekler itibarıyla bakıldığında, 2012 ilk yarıda küçük ölçekli işletmelerde

Girdi/Çıktı Oranlarındaki Gelişmeler (%)

Sektörler	2012 Yılı İlk Yarı											
	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	66,7	33,3	0,0	40,0	20,0	40,0	80,0	10,0	10,0	66,7	20,8	12,5
Tekstil Sanayi	44,4	38,9	16,7	53,3	33,3	13,3	40,0	40,0	20,0	47,4	36,8	15,8
Giyim Sanayi	39,0	46,3	14,6	48,3	37,9	13,8	62,5	31,3	6,3	46,5	40,7	12,8
Deri ve Ayakabı San.	33,3	44,4	22,2	20,0	80,0	0,0	50,0	50,0	0,0	31,3	56,3	12,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	20,0	60,0	20,0	57,1	42,9	0,0	100,0	0,0	0,0	38,9	50,0	11,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	46,2	38,5	15,4	90,9	9,1	0,0	100,0	0,0	0,0	72,4	20,7	6,9
Kimya Sanayi	52,6	34,2	13,2	46,4	53,6	0,0	57,1	23,8	19,0	51,7	37,9	10,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	75,0	25,0	0,0	50,0	28,6	21,4	66,7	16,7	16,7	58,3	25,0	16,7
Ana Metal Sanayi	50,0	43,8	6,3	45,5	45,5	9,1	44,4	55,6	0,0	47,2	47,2	5,6
Metal Eşya Sanayi	77,8	11,1	11,1	61,5	30,8	7,7	100,0	0,0	0,0	72,7	18,2	9,1
Makine San.	51,7	41,4	6,9	66,7	16,7	16,7	75,0	25,0	0,0	57,8	33,3	8,9
Elektrikli Makine San.	46,4	39,3	14,3	36,4	50,0	13,6	62,5	25,0	12,5	44,8	41,4	13,8
Taşıt Araçları San.	50,0	21,4	28,6	20,0	70,0	10,0	45,5	45,5	9,1	40,0	42,9	17,1
İmalat Sanayi	49,0	37,7	13,4	49,5	40,1	10,4	62,0	28,0	10,0	51,6	36,7	11,7

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı											
	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	55,6	11,1	33,3	60,0	0,0	40,0	80,0	10,0	10,0	66,7	8,3	25,0
Tekstil Sanayi	44,4	33,3	22,2	46,7	40,0	13,3	40,0	40,0	20,0	44,7	36,8	18,4
Giyim Sanayi	39,0	36,6	24,4	51,7	27,6	20,7	62,5	31,3	6,3	47,7	32,6	19,8
Deri ve Ayakabı San.	44,4	11,1	44,4	40,0	60,0	0,0	100,0	0,0	0,0	50,0	25,0	25,0
Orman Ür. ve Mobilya San.	20,0	40,0	40,0	71,4	14,3	14,3	100,0	0,0	0,0	44,4	27,8	27,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	53,8	23,1	23,1	72,7	18,2	9,1	100,0	0,0	0,0	69,0	17,2	13,8
Kimya Sanayi	55,3	34,2	10,5	46,4	53,6	0,0	52,4	19,0	28,6	51,7	36,8	11,5
Taş ve Toprağa Dayalı San.	75,0	25,0	0,0	42,9	35,7	21,4	66,7	16,7	16,7	54,2	29,2	16,7
Ana Metal Sanayi	43,8	31,3	25,0	45,5	45,5	9,1	55,6	44,4	0,0	47,2	38,9	13,9
Metal Eşya Sanayi	55,6	22,2	22,2	53,8	23,1	23,1	100,0	0,0	0,0	57,6	21,2	21,2
Makine San.	48,3	37,9	13,8	58,3	33,3	8,3	75,0	25,0	0,0	53,3	35,6	11,1
Elektrikli Makine San.	64,3	21,4	14,3	45,5	31,8	22,7	37,5	50,0	12,5	53,4	29,3	17,2
Taşıt Araçları San.	21,4	35,7	42,9	0,0	90,0	10,0	36,4	45,5	18,2	20,0	54,3	25,7
İmalat Sanayi	47,8	30,4	21,9	48,4	37,4	14,3	60,0	27,0	13,0	50,3	32,1	17,6

girdi/çıkıtı oranının arttığını belirten işletmeler oranı %49 iken, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %37,7, azaldığını belirtenlerin oranı ise %13,4'tür. Orta ölçeklilerde girdi/çıkıtı oranının arttığını belirten işletmelerin oranı %49,5, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %40,1 ve azaldığını belirtenlerin oranı %10,4'tür. Bu ölçekte de girdi/çıkıtı oranında olumsuzluk vardır. Büyük ölçeklilerde 2012 ilk yarıda girdi/çıkıtı oranının arttığını belirtenlerin oranı %62 ile küçük ve orta ölçeklilerin oldukça üzerindedir. Aynı kaldığını belirtenlerin oranı %28 iken, azaldığını belirtenlerin oranı %10'dur. Görüldüğü gibi 2012 ilk yarıda girdi/çıkıtı oranının azaldığını belirtenlerin oranı tüm ölçeklerde birbirine oldukça yakındır.

2012 ikinci yarıda ise girdi/çıkıtı oranının arttığını belirten işletmeler oranı %50,3 iken, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %32,1 ve azaldığını belirtenlerin oranı da %17,6'dır. 2012 ikinci yarıda da girdi/çıkıtı oranının arttığını belirten işletmelerin oranı oldukça yüksektir. Bu oran 2012 ilk yarıda %51,6 iken, 2012 ikinci yarıda %50,3'e gerilemiştir. Çok küçük bir düşüş söz konusudur. Azaldığını belirtenlerde ise 2012 ilk yarıda %11,7 olan oran, 2012 ikinci yarıda %17,6'ya çıkmıştır. Azaldığını belirtenlerin oranında ise çıkış biraz daha yüksektir. 2012 ikinci yarıda girdi/çıkıtı oranlarındaki olumsuzluk devam ederken, ikinci yarıda çok küçük nispi bir iyileşme söz konusudur.

2012 ikinci yarıda ölçekler itibarıyla girdi/çıkıtı oranındaki gelişmelere bakıldığında, küçük ölçeklilerde girdi/çıkıtı oranının arttığını belirten işletmelerin oranı %47,8, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %30,4 ve azaldığını belirtenlerin oranı %21,9'dur. Küçüklerde girdi/çıkıtı oranının azaldığını belirten işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %13,4 iken, 2012 ikinci yarıda %21,9'a yükselmiştir. Bu durum, küçük ölçekli işletmeler için katma değer verimliliği açısından az da olsa olumludur. Orta ölçeklilerde ise 2012 ikinci yarıda girdi/çıkıtı oranının arttığını belirtenlerin oranı %48,4 iken, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %37,4 ve azaldığını belirtenlerin oranı da %14,3'tür. Azaldığını belirtenlerin oranındaki artış, küçük ölçeklilere göre daha azdır. Büyük ölçekli işletmelerde girdi/çıkıtı oranının arttığını belirtenlerin oranı 2012 ikinci yarıda %60'tır. Aynı kaldığını belirtenlerin oranı %27 iken, azaldığını belirtenlerin oranı %13'tür. Görüldüğü gibi 2012 ikinci yarıda girdi/çıkıtı oranlarında 2012 ilk yarıya göre iyileşme az da olsa en fazla küçük ölçekli işletmelerde görülmektedir.

Ekonomik büyüme ve gelişme için verimliliğin artırılması büyük önem taşımaktadır. Verimlilikteki artış, gelişmiş ekonomilere ulaşmada en önemli faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle sanayi sektörü verimliliğindeki artış, imalat sanayinin GSYİH içindeki payının artırılması açısından da oldukça önemlidir.

2.8. Özkaynak Kullanımı

Türk işletmelerinin yapısal bir sorunu olan özkaynak yetersizliği nedeniyle işletmeler borçlanmaya büyük ölçüde bağımlı bulunmaktadır. Ülkemizde hala sermaye piyasalarından çok sınırlı düzeyde yararlanılmaktadır. Türkiye'deki işletmeler AB ülkeleri ve ABD'ye göre borç/özkaynak oranı açısından çok farklı konumda bulunmaktadır. İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu kapsamındaki özel kuruluşlarda toplam borç/özkaynak oranı 2009'da %103,8 iken, 2010'da %119,2'ye, 2011'de ise %140,7'ye yükselmiştir. Bu durum, oldukça olumsuz bir gelişmeyi işaret etmekte ve kaynak yapısındaki hızlı bozulmayı ortaya koymaktadır.

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi çalışması sonuçlarına göre, özkaynak/toplam kaynak oranı %70 ve daha yüksek olan işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %20,4 iken, 2,1 puanlık bir iyileşme ile 2012 ikinci yarıda %22,5'e yükselmiştir.

Büyük ölçekli işletmelerde 2012 ilk yarıya göre 2,5 puan azalarak %18,8'e gerileyen özkaynak/toplam kaynak oranı %70 ve daha yüksek olan işletmeler oranı, küçük ölçekli işletmelerde 3,8 puan artarak %24,9'a, orta ölçekli işletmelerde de 2,6 puan artarak %21,7'ye yükselmiştir. Küçük ve orta ölçeklilerin tersine büyük ölçekli işletmelerde %70 ve daha yüksek olan özkaynak/toplam kaynak oranına sahip işletmelerin payı azalmıştır. Bu bulgular borç bağımlılığının ölçek büyüdükçe artmakta olduğunu işaret etmektedir.

2012 ikinci yarıda toplam işletmelerde özkaynak/toplam kaynak oranı %70 ve daha yüksek olan işletmeler oranı en yüksek olan alt sektör, %34,4 ile Makine Sanayi olmuştur. İkinci sırada %33,3 ile Deri ve Ayakkabı Sanayi yer alırken üçüncü sırada %32,3 ile Metal Eşya Sanayi bulunmaktadır. En düşük orana sahip olan sektör ise %10 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi olmuştur.

Özkaynak/toplam kaynak oranı %30 ve daha düşük olan işletmeler oranı ise 2012 ilk yarıdaki %29,1 değerinden, ikinci yarıda %28,5'e gerilemiş olup, oranda çok küçük bir iyileşme söz konusu olmuştur. Söz konusu oran çok düşük seviyelerde de olsa büyük ölçekli işletmelerde daha da kötüleşirken, küçük ve orta ölçeklilerde az da olsa iyileşmiştir. Oran büyük ölçekli işletmelerde 1,2 puan artarak %25,9'a yükselmiş, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise 1,8 ve 0,3 puanlık düşüşlerle %30,8 ve %27 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda özkaynak/toplam kaynak oranı %30 ve daha düşük olan işletmeler oranında küçük ve orta ölçeklilerde küçük bir iyileşmeye karşılık, büyük ölçeklilerde kötüleşme söz konusu olmuştur.

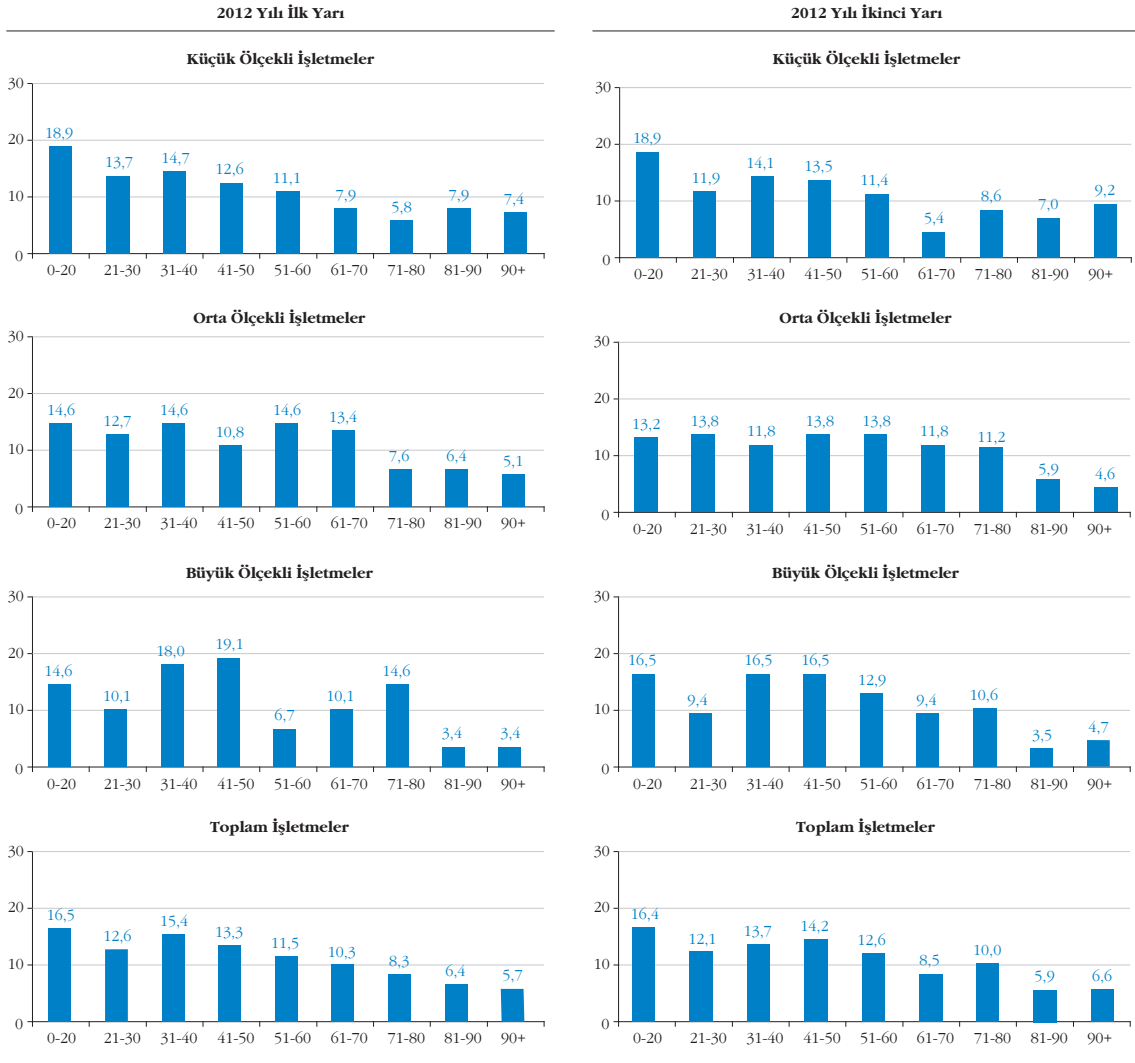
2012 ikinci yarıda %30 ve daha düşük özkaynak/yabancı kaynak oranına sahip alt sektörler

içinde %46,4 ile Ana Metal Sanayi ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada %42,9 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi yer alırken, üçüncü sırada %35 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi yer almıştır. Bu sektörler

2012 ikinci yarıda borç bağımlılığı en yüksek sektörler olarak ortaya çıkarken; bu oranın en düşük olduğu, dolayısıyla da borç bağımlılığının en düşük olduğu alt sektör %8,3 ile Deri ve Ayakkabı Sanayi olmuştur.

Özkaynak / Toplam Kaynak Oranına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

Özkaynak / Toplam Kaynak Oranına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

Sektörler	2012 Yılı İlk Yarı									2012 Yılı İkinci Yarı								
	0-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	90+	0-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	90+
Gıda, İçki, Tütün San.	31,8	9,1	18,2	4,5	4,5	0,0	13,6	9,1	9,1	28,6	14,3	19,0	0,0	4,8	9,5	9,5	4,8	9,5
Tekstil Sanayi	12,5	12,5	12,5	9,4	28,1	12,5	6,3	6,3	0,0	19,4	3,2	12,9	19,4	22,6	6,5	12,9	3,2	0,0
Giyim Sanayi	22,1	16,2	11,8	10,3	10,3	11,8	2,9	5,9	8,8	21,2	12,1	15,2	12,1	10,6	10,6	3,0	7,6	7,6
Deri ve Ayakkabı San.	8,3	8,3	25,0	16,7	8,3	0,0	16,7	0,0	16,7	8,3	0,0	25,0	16,7	16,7	0,0	16,7	0,0	16,7
Orman Ür. ve Mobilya San.	0,0	15,4	23,1	15,4	15,4	15,4	7,7	7,7	0,0	0,0	23,1	15,4	0,0	23,1	15,4	15,4	0,0	7,7
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	4,8	23,8	9,5	28,6	14,3	0,0	4,8	0,0	14,3	0,0	23,8	9,5	28,6	19,0	0,0	9,5	0,0	9,5
Kimya Sanayi	15,2	10,1	17,7	17,7	11,4	7,6	7,6	5,1	7,6	11,5	12,8	16,7	17,9	10,3	3,8	14,1	2,6	10,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	14,3	19,0	9,5	14,3	19,0	14,3	4,8	4,8	0,0	25,0	10,0	10,0	25,0	15,0	5,0	5,0	5,0	0,0
Ana Metal Sanayi	20,7	17,2	31,0	10,3	6,9	3,4	6,9	3,4	0,0	21,4	25,0	14,3	14,3	10,7	3,6	7,1	3,6	0,0
Metal Eşya Sanayi	19,4	3,2	12,9	9,7	16,1	6,5	16,1	9,7	6,5	19,4	3,2	6,5	16,1	16,1	6,5	9,7	16,1	6,5
Makine San.	20,6	14,7	11,8	5,9	5,9	14,7	11,8	8,8	5,9	18,8	9,4	15,6	9,4	9,4	3,1	9,4	18,8	6,3
Elektrikli Makine San.	14,3	12,2	6,1	14,3	6,1	20,4	12,2	10,2	4,1	15,2	13,0	6,5	13,0	6,5	23,9	13,0	4,3	4,3
Taşıt Araçları San.	12,0	4,0	28,0	20,0	8,0	16,0	4,0	8,0	0,0	13,0	8,7	17,4	4,3	17,4	17,4	8,7	4,3	8,7
İmalat Sanayi	16,5	12,6	15,4	13,3	11,5	10,3	8,3	6,4	5,7	16,4	12,1	13,7	14,2	12,6	8,5	10,0	5,9	6,6

2.9. Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetler

Karşılıksız çek ve protestolu senet sayısı ve toplam tutarı ile ilgili oranlar tek başına olmasa da ekonomik gelişmelerin eğilimini gösteren önemli ve somut bir gösterge niteliğindedir.

Mevcut durum analizine yardımcı olan karşılıksız çek ve protestolu senetlerle karşılaşan işletmelerin oranı 1998 yılından bu yana izlenmektedir. Bu oran, krizin de etkisiyle 2009 yılı ilk yarısında önemli bir artış göstermiş ve %71 düzeyine erişmiştir. 2009 yılı ikinci yarısında ise %77,9 gibi yüksek bir düzeye çıkmıştır. 2009 yılı ikinci yarısı, çalışmamızın başladığı 1998 yılından bu yana karşılıksız çek ve senetle karşılaştığını ifade eden işletme oranının en yüksek olduğu dönem olmuştur. 2010 yılı ilk yarısından itibaren ise, karşılıksız çek ve senetle karşılaştığını belirten işletme oranında hızlı bir düşüş yaşanmaya başlanmıştır. Bu oran 2010 yılı ilk yarısında %49,1'e gerilemiş, 2010 yılı ikinci yarısında %43, 2011 yılı

ilk yarısında %36, 2011 yılı ikinci yarısında %30,5 olarak gerçekleşmiş, 2012 yılı ilk yarısında %29 ile çalışmamızın başladığı yıl olan 1998 yılından bu yana görülen en düşük orana ulaşılmıştır. 2012 yılı ikinci yarısında ise karşılıksız çek ve protestolu senetlerle karşılaşan işletmelerin oranı büyük bir sıçrama göstererek %42,2 olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılı ikinci yarısında Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi %64 ile karşılıksız çek veya protestolu senetle karşılaştıklarını belirten işletmelerin payı en yüksek olan sektördür. Bu sektörü Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi %60,6 ile ikinci, Ana Metal Sanayi ile Metal Eşya Sanayi ise %57,9 ile üçüncü sırada takip etmiştir.

İzlenen bir diğer gösterge ise karşılıksız çek ve protestolu senetlerin toplam satışlara oranıdır. 2009 yılı ilk yarısında %7,1 ve ikinci yarısında %6,6 olan bu oran, 2010 yılında büyük bir düşüş göstermiş, ilk yarısında %2,6'ya, ikinci yarısında ise %1,7'ye gerilemiştir. 2011 yılında karşılıksız çek ve protestolu senetlerin toplam satışlara oranında artış görülmüş, 2011 yılı ilk yarısında %2,5'e yükselmiş, ikinci yarısında aynı seviyesini korumuştur. 2012 yılı ilk yarısında karşılıksız çek ve protestolu senetlerin

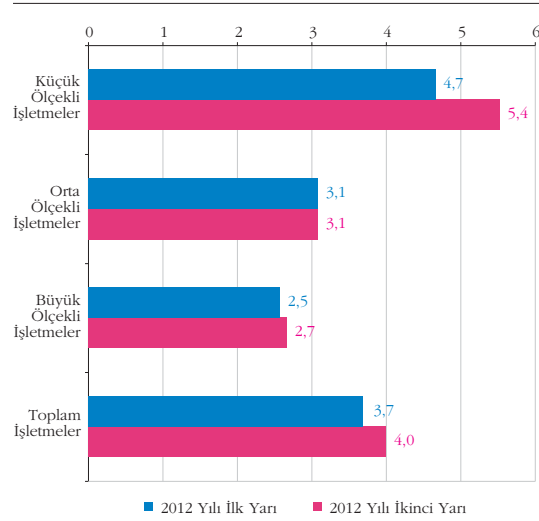
Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetlerle Karşılaşan İşletmeler Oranı (%)

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	30,0	14,3	50,0	33,3
Tekstil Sanayi	35,0	60,0	42,9	45,2
Giyim Sanayi	15,2	13,3	29,4	17,2
Deri ve Ayakabı San.	22,2	50,0	0,0	29,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	36,4	0,0	100,0	23,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	56,3	66,7	60,0	60,6
Kimya Sanayi	45,2	63,3	54,5	53,2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	60,0	71,4	50,0	64,0
Ana Metal Sanayi	56,3	58,3	60,0	57,9
Metal Eşya Sanayi	54,5	71,4	0,0	57,9
Makine San.	37,9	69,2	75,0	50,0
Elektrikli Makine San.	41,4	26,1	62,5	38,3
Taşıt Araçları San.	28,6	30,0	27,3	28,6
İmalat Sanayi	37,9	45,6	46,7	42,2

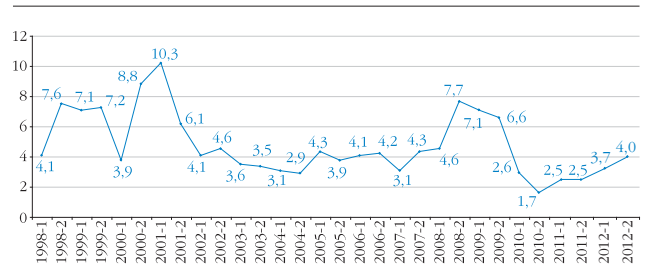
Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetlerin Satışlara Oranı (%)

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	5,0	1,0	1,4	2,6
Tekstil Sanayi	7,9	3,6	6,0	5,6
Giyim Sanayi	3,2	1,1	2,6	2,6
Deri ve Ayakabı San.	3,0	6,2	-	4,9
Orman Ür. ve Mobilya San.	6,4	-	5,0	6,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	3,0	4,9	0,6	3,4
Kimya Sanayi	3,5	3,5	1,7	3,1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	3,0	3,4	0,8	2,7
Ana Metal Sanayi	6,9	1,5	5,9	5,1
Metal Eşya Sanayi	9,5	2,8	-	6,5
Makine San.	9,9	1,7	5,9	6,2
Elektrikli Makine San.	3,5	4,8	1,3	3,3
Taşıt Araçları San.	1,4	0,4	2,1	1,2
İmalat Sanayi	5,4	3,1	2,7	4,0

Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetlerin Satışlara Oranı (%)

Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetlerin Satışlara Oranı (%)

toplam satışlara oranında artış görülmüş ve bu oran %3,7 olmuştur. 2012 yılı ikinci yarısında da bu artış trendi devam etmiş ve %4'e yükselmiştir.

Çalışmaya katılan işletmelerin karşılıksız müşteri çek ve protestolu senetlerinin satışlara oranlarının ortalaması, ölçeklere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Bu oranlar, 2012 yılı ikinci yarısı için küçük ölçekli işletmelerde %5,4 orta ölçekli işletmelerde %3,1 ve büyüklerde ise %2,7 düzeyindedir.

2.10. İşletme Karları

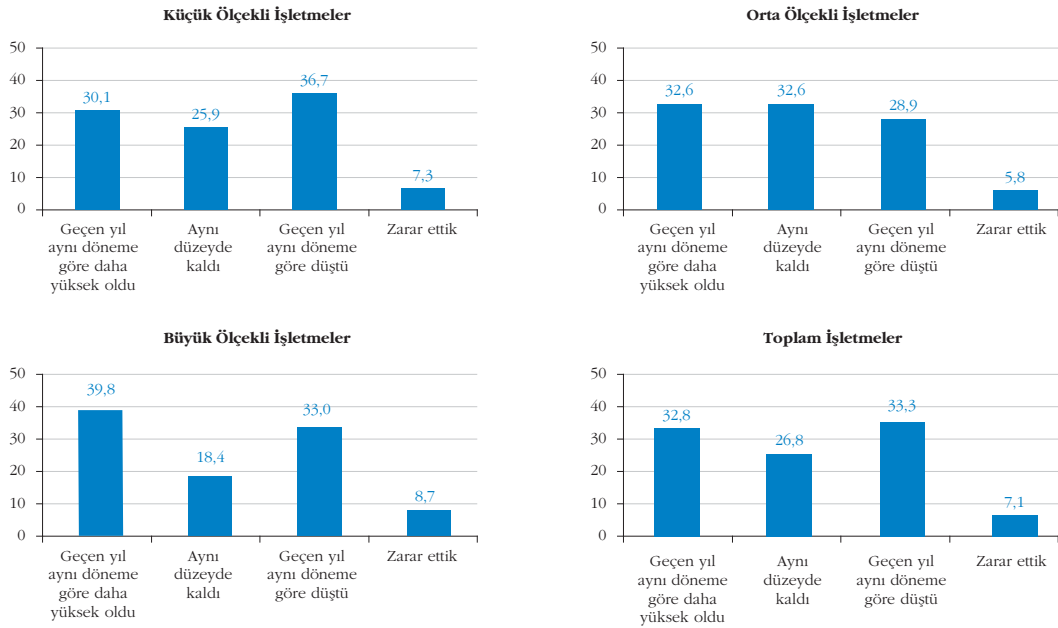
Türkiye ekonomisi 2008 ve 2009 krizi sonrası oldukça başarılı bir büyüme göstermiş, GSYİH'da 2010'da %9,2 ve 2011'de %8,5'lik artışlar elde etmiştir. Bu büyüme oranları ile Türkiye, 2010 ve 2011 yıllarında dünyada en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almıştır. 2010 ve 2011 yıllarında TCMB'nin takip ettiği düşük faiz politikası özellikle finansman giderlerinin aşağı çekilmesinde etkili olmuş, bu gelişme sonucu karlılıkta önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak 2011 ikinci yarısı ile birlikte, cari açıktaki çok hızlı artış nedeniyle TCMB'nin takip ettiği yeni politika, kredi faiz oranlarında nispi bir artışa neden olmuştur. Yine 2011 yılı ikinci yarısında kurlarda yaşanan yükseliş, kambiyo zararlarını artırarak finansman giderlerinin yükselmesine neden olmuş ve 2011 yılında üretim ve satışlardaki yüksek oranlı artışlara karşılık, karlılıkta nispi bir yavaşlama görülmüştür. 2012'de ise alınan bu tedbirlerin etkisiyle cari açığa görülen hızlı düşüş sonucunda özellikle yılın ikinci yarısında kredi faizlerindeki artış durmuş ve yavaş bir inişe geçilmiştir.

Kurlarda da 2011 ikinci yarıdaki olumsuz durum gözükmemiş ve bir durgunluk söz konusu olmuştur. Ekonomide yaşanan bu gelişmelerin karlılık üzerinde yarattığı etkiler, 2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarında da görülmektedir.

2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, toplam işletmelerin %32,8'i geçen yıl aynı döneme göre karlılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %31,8'in bir miktar üzerindedir. Karlılıklarının arttığını belirten işletmeler oranında çok küçük bir iyileşme söz konusudur. 2012 ikinci yarıda işletmelerin %26,8'i karlılık oranlarının geçen yılın aynı dönemine göre aynı kaldığını belirtmiştir. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %32,5'in altındadır. 2012 ikinci yarıda geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının düştüğünü belirten işletmeler oranı %33,3'tür. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %29,3'e göre daha yüksektir. Burada bir olumsuzluk vardır. Zarar ettiğini belirtenlerin oranı ise 2012 ikinci yarıda %7,1'dir. Bu oran 2012 ilk yarıdaki %6,4'e göre biraz daha yüksektir. Burada da küçük de olsa bir olumsuzluk söz konusudur.

2012 yılı ikinci yarısında karlılıklarının düştüğünü belirten işletmeler oranı ile zarar ettiğini belirten işletmelerin toplamı %40,4'tür. 2012 ilk yarıda bu oran %35,7 ile daha düşüktür. Karlılıkları düşen veya zarar eden işletmeler oranı, 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre bir miktar artmıştır. Buna karşılık geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının daha yüksek olduğunu belirtenlerin oranında ise küçük bir artış söz konusudur. Bu durum, 2012 yılının ilk ve ikinci yarısında yumuşak inişin devam ettiğini işaret etmektedir.

Karlılıktaki Gelişmeler (%)

Kar oranlarındaki gelişmelere ölçekler itibarıyla bakıldığında, küçük ölçekli işletmelerde geçen yılın aynı döneme göre karlılık oranının arttığını belirten işletmeler oranı 2012 ilk yarıda %26,1 iken, 2012 ikinci yarıda %30,1'e yükselmiştir. Aynı kaldığını belirtenlerin oranı 2012 ilk yarıda %34,4 iken, 2012 ikinci yarıda %25,9'a gerilemiştir. Orta ölçeklilerde geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının arttığını belirten işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %37,1 iken, 2012 ikinci yarıda %32,6'ya düşmüştür. Aynı kaldığını belirtenlerin oranı 2012 ilk yarıda %36,5 iken, 2012 ikinci yarıda %32,6'ya gerilemiştir. Büyük ölçeklilerde ise geçen yılın aynı dönemine göre karlılıklarının arttığını belirtenlerin oranı 2012 ilk yarıda %36,7 iken, 2012 ikinci yarıda %39,8'e yükselmiştir. Aynı kaldığını belirtenlerin oranı da 2012 ilk yarıda %22 iken, 2012 ikinci yarıda %18,4'e gerilemiştir. 2012 ikinci yarıda küçük ve büyük ölçekli işletmelerde geçen yılın aynı dönemine göre karlılık oranının arttığını belirtenlerin oranı artarken, orta ölçeklilerde azalma söz konusudur.

Küçük ölçeklilerde karlılık oranlarının düştüğünü belirten işletmelerin oranı 2012 ilk yarıda %31,2 iken, 2012 ikinci yarıda %36,7'ye yükselmiştir. Orta ölçeklilerde geçen yılın aynı dönemine göre karlılık oranının düştüğünü belirtenlerin oranı 2012 ilk yarıda

%24 iken, 2012 ikinci yarıda %28,9'a çıkmıştır. Büyük ölçeklilerde geçen yılın aynı dönemine göre karlılık oranının azaldığını belirtenlerin oranı 2012 ilk yarıda %33 iken, 2012 ikinci yarıda %33 ile değişmemiştir.

Zarar ettiğini belirtenlerin oranı ise küçük ölçeklilerde 2012 ilk yarıda %8,3 iken, 2012 ikinci yarıda %7,3'e gerilemiştir. Aynı dönemde zarar ettiğini belirten işletmelerin oranı orta ölçeklilerde %2,4'ten %5,8'e, büyük ölçeklilerde %8,3'ten %8,7'ye yükselmiştir. Görüldüğü gibi zarar ettiğini belirten işletmeler açısından küçüklerin aksine orta ve büyük ölçeklilerde artış söz konusudur.

2012 ilk yarıdan 2012 ikinci yarıya karlılıklarının düştüğünü veya zarar ettiğini belirten işletmelerin toplamı küçük ölçeklilerde %39,5'ten %44'e, orta ölçeklilerde %26,4'ten %34,7'ye, büyük ölçeklilerde %41,3'ten %41,7'ye yükselmiştir. Görüldüğü üzere tüm ölçeklerde karlılıklarının düştüğünü ve zarar ettiğini belirten işletmeler açısından olumsuzluk söz konusudur. Bu durum, imalat sanayi üretim ve katma değer artışlarında da karşımıza çıkmakta ve 2011 yılında İSO 500'de görülen karlılıktaki nispi yavaşlamanın, 2012 yılı ilk ve ikinci yarısında da az da olsa devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Karlılıktaki Gelişmeler (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Geçen yıl aynı döneme göre daha yüksek oldu.	30,1	32,6	39,8	32,8
Aynı düzeyde kaldı.	25,9	32,6	18,4	26,8
Geçen yıl aynı döneme göre düştü.	36,7	28,9	33,0	33,3
Zarar ettik.	7,3	5,8	8,7	7,1

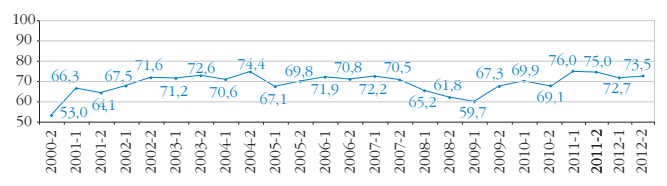
2.11. Satış Hedefleri

Satış hedefi gerçekleşme oranı, işletmelerin gerçekleşen satışlarının hedefledikleri satışlara oranı olup değer 100'e yakın olması işletmelerin ekonomideki gelişmelere yakın olarak tutarlı hedef belirleyebildiklerini göstermektedir. Bu bağlamda işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörlerdeki gelişmeler ışığında ekonomik ve siyasi konjonktürü de dikkate alarak belirledikleri satış hedefi gerçekleşme oranı ekonomik istikrar ve sürdürülebilirlik adına önemli bir gösterge niteliğindedir.

Anketimiz kapsamında uzun bir dönemi kapsayan satış hedefi gerçekleşme oranı beklenildiği üzere hem yurtiçi hem de yurtdışı ekonomik gelişmelerle örtüşen bir trend takip etmekte olup özellikle ekonomik kriz dönemlerinde aşağı yönlü kuvvetli düşüşler sergilemiştir. Buna karşın ileriye dönük risk ve belirsizliklerin azaldığı ve belli ölçüde istikrarın yakalandığı dönemlerde ise satış hedefleri daha rahat ve sağlıklı öngörülebilme ve hedefin yakalanma oranı artış eğilimi göstermektedir.

Türk siyasi ve ekonomik tarihinin dönüm noktalarından bir olan 2000'deki finansal likidite krizi ve 2001 yılındaki sosyo-ekonomik kriz neticesinde satış hedefi gerçekleşme oranı %53 ile tüm çalışma döneminin en düşük değeri olmuştur. İkinci en kötü satış hedefi gerçekleşmesi ise küresel ekonomik krizinin bir neticesi olarak 2009 ilk yarısında %59,7 ile karşımıza çıkmıştır. Bu noktada ön plana çıkan bulgu ise küresel krizin gerçekleşmesinden önce muhtemel etkilerin satış hedeflerine yansımış olmasıdır. 2007 ilk yarısında %72,2 olan oran, 2009 ilk yarısına kadar sürekli olarak düşüş eğilimi sergilemiştir.

Satış Hedefi Gerçekleşme Oranı (%)

Kriz sonrası dönemde ise hem yurtiçi hem de yurtdışı piyasaların canlanması ile toparlanma sürecine giren ülke ekonomisi sayesinde satış hedef gerçekleştirmeleri artış eğilimi içine girmiş ve 2010 yılı bitimiyle %70 mertebelerine ulaşmıştır. Ekonomik büyümenin de oldukça yüksek olduğu 2011 yılında ise satış hedefi gerçekleştirme oranı her iki yarıyı için de alışmanın en yüksek değerleri olan %76 ve %75 seviyelerine ulaşmıştır.

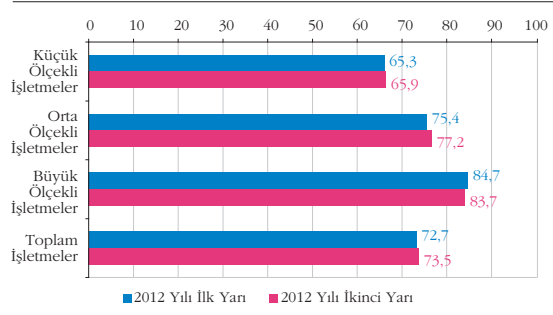
2012 yılında ise özellikle iç talebin soğutulması ile gerçekleştirilen yumuşak iniş olgusunun işletmelerde de yakından takip edilerek hedeflerin bu bağlamda belirlendiği ilgili döneme ait satış hedefi gerçekleştirme oranları, 2012 ilk yarıda %72,7 ve ikinci yarıda %73,5 ile oldukça tatminkar düzeylerde olmuştur. Diğer birçok alt çalışma başlığımızda da olduğu gibi satış hedefi gerçekleştirme oranının yüksekliği ile ölçek büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki bulunmakta olup ilgili oran 2012 ikinci yarısında bir önceki döneme göre küçük ve orta ölçekli işletmelerde artarken büyük ölçekli işletmelerde nispi bir düşüş göstermiştir.

Satış Hedefi Gerçekleşme Oranı (%)

Sektörler	2012 Yılı İlk Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	48,0	72,7	83,5	70,2
Tekstil Sanayi	62,0	70,6	89,0	69,4
Giyim Sanayi	60,5	72,9	77,4	68,1
Deri ve Ayakabı San.	59,0	83,8	75,0	72,8
Orman Ür. ve Mobilya San.	63,4	65,0	91,0	66,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	76,6	84,2	89,8	81,8
Kimya Sanayi	63,7	78,3	86,1	73,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	80,0	78,5	89,4	81,8
Ana Metal Sanayi	63,8	69,4	91,2	73,7
Metal Eşya Sanayi	76,5	79,4	70,0	77,3
Makine San.	70,6	80,9	95,0	75,0
Elektrikli Makine San.	66,1	72,5	90,3	73,0
Taşıt Araçları San.	60,9	71,7	77,1	68,2
İmalat Sanayi	65,3	75,4	84,7	72,7

Sektörler	2012 Yılı İkinci Yarı			
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	48,2	69,3	83,8	70,5
Tekstil Sanayi	60,8	71,1	81,0	68,3
Giyim Sanayi	62,8	72,9	78,3	69,4
Deri ve Ayakabı San.	56,4	81,0	77,0	70,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	63,3	69,8	90,0	68,0
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	69,2	80,8	88,0	76,8
Kimya Sanayi	62,3	80,8	86,1	73,8
Taş ve Toprağa Dayalı San.	81,0	81,5	68,8	77,9
Ana Metal Sanayi	74,4	71,8	91,7	79,0
Metal Eşya Sanayi	68,2	84,8	70,0	75,2
Makine San.	73,7	82,5	82,0	76,7
Elektrikli Makine San.	69,6	80,6	94,2	78,4
Taşıt Araçları San.	62,1	66,9	81,1	68,7
İmalat Sanayi	65,9	77,2	83,7	73,5

Satış Hedefi Gerçekleşme Oranı (%)

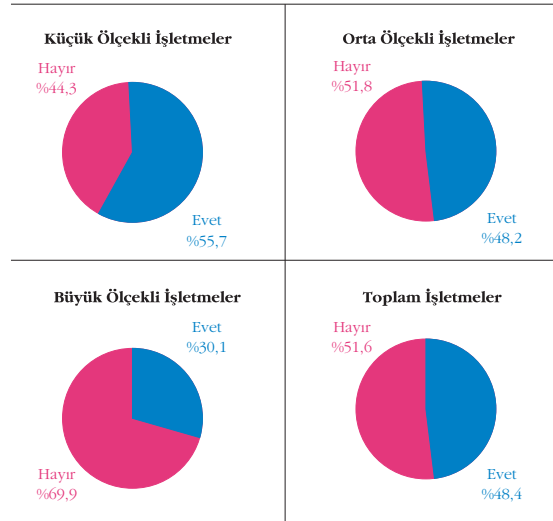
2.12. Finansman

2.12.1. Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmeler

2008 ve 2009 yıllarındaki kriz ortamından sonra, 2010 yılı başlarından itibaren nispeten daha istikrarlı bir görünüme kavuşmaya başlayan küresel ekonomi, yıl içinde oldukça kuvvetli bir toparlanma süreci geçirmiştir. 2011 yılının ikinci yarısına kadar ekonomide korunan ılımlı iklim, kıta Avrupa'sında baş gösteren sorunlarla birlikte tekrar terse dönmüştür. 2012 yılında da özellikle bazı AB üyesi ülkelerde devam etmekte olan olumsuz ekonomik ortam, başta Türkiye olmak üzere diğer gelişen ülke ekonomilerinde de bazı problemleri tekrar gündeme getirmiştir.

2010 yılında kredilerin hızlı büyüme eğilimine girmesi, Türk lirasının aşırı değer kazanması ve cari dengenin bozulma eğilimine girmesi üzerine TCMB ve diğer yetkili ekonomi otoriteleri, 2010 yılının sonlarından itibaren makro finansal risklerin

Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmeler Oranı (%)

azaltılması konusuna odaklanmışlardır. TCMB, kredilerin yavaşlatılması konusunda zorunlu karşılık oranları, likidite politikası, aktif risk ağırlıkları, genel provizyonlar ve kredi/değer oranı gibi politika araçları kullanılmıştır. Bu politikalar ile cari dengedeki bozulmayı kontrol altına almak ve ekonomiyi daha sağlıklı bir büyüme kompozisyonuna kavuşturmak için kredi büyümesinin yavaşlatılması ve Türk lirasının iktisadi temellerle daha uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Türk lirasındaki aşırı değerlenmenin giderilmesi için ise politika faiz oranları düşürülmüş ve faiz koridoru aşağı yönlü genişletilerek kısa vadeli piyasa faizlerinin oynak seyretmesine izin verilmiştir. Uygulanan politikalar sonucu öncelikle döviz kurundaki aşırı değerlenme baskısı giderilmiş, ardından da kredi büyümesi makul oranlara indirilmiştir. Her ne kadar 2011 yılının ikinci yarısında Euro Bölgesi borç sorununun derinleşmesi sonucu küresel risk iştahında gözlenen ani bozulma Türk lirasındaki değer kaybının arzu edilmeyen boyutlara ulaşmasına neden olsa da, 2011 yılının son çeyreğinden itibaren uygulanan parasal sıkılaştırma ile döviz kurundaki aşırı değer kaybı giderilmiştir.

Kredi büyümesinin yavaşlatılması ve Türk lirasındaki aşırı değerlenmenin giderilmesi büyüme kompozisyonunun net ihracat lehine değişmesini sağlamıştır. 2011 yılının ikinci yarısından itibaren yurt içi nihai talep yatay bir seyir izlerken, net ihracatın katkısındaki belirgin artış ile GSYİH büyümeye devam edebilmiştir.

2012 yılının başlarından itibaren küresel risk iştahı kademeli olarak iyileşme eğilimine girerken, ekonomideki dengelenme süreci belirginleşmiştir. TCMB, fiyat istikrarı amacı doğrultusunda yılın ilk yarısında sıkı likidite politikasını sürdürmüş, yılın ikinci yarısında ise enflasyonun kontrol altına alınmasıyla para politikası aşamalı olarak daha destekleyici bir konuma getirilmiştir. Bu kapsamda, yıl ortasından itibaren piyasaya verilen likidite artırılarak kısa vadeli faizlerin koridorun alt sınırına yakın seyretmesi sağlanmıştır.

Eylül ayından sonra ise gerek Avrupa Merkez Bankasının aldığı kararların küresel riskleri sınırlaması, gerekse Rezerv Opsiyonu Mekanizmasının daha etkili bir şekilde devreye girmesi faiz koridorunun üst sınırının kademeli olarak indirilmesine olanak tanımıştır. Aralık ayında ise TCMB, hızlanan sermaye akımlarının finansal istikrar üzerinde oluşturabileceği riskleri dengelemek amacıyla politika faizini sınırlı oranda indirirken, zorunlu karşılıklara ilişkin ölçülü sıkılaştırıcı adımlar atmıştır.

Makro finansal riskleri sınırlamaya odaklanan TCMB, fiyat istikrarı amacından da ödün vermemiştir. 2011

yılında Türk lirasında gözlenen değer kaybı ve emtia fiyatlarındaki artışlar enflasyonun çift haneli değerlere yükselmesine neden olsa da, maliyet yönlü etkilerin kademeli olarak ortadan kalkmaya başlamasıyla, enflasyon 2012 yılı boyunca istikrarlı düşüş eğilimi sergileyerek hedefe yakın seviyelere gelmiştir.

Son iki yıldır TCMB tarafından kararlılıkla uygulanan para ve kredi politikaları, ekonominin dengelenmesine önemli katkıda bulunarak finansal ve makroekonomik riskleri azaltmıştır. 2011 yılı yeni politika çerçevesinin şekillendiği bir dönem olurken, 2012 yılı uygulanan politikaların meyvesinin alındığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde hem dengelenme süreci belirginleşmiş hem de enflasyonda istikrarlı bir düşüş gözlenmiştir. Gerek 2012 yılının ortasından itibaren alınan destekleyici para politikası kararlarının, gerekse de yurt dışı finansman koşullarındaki iyileşmenin katkısıyla önümüzdeki dönemde iç talebin istikrarlı bir artış eğilimi sergilemesi beklenmektedir.

TCMB ve diğer yetkili otoritelerce uygulanan bu politikalar ve alınan tedbirler, kaynak ihtiyacını büyük ölçüde kredilerden sağlayan işletmelerin finansman sorununu olumlu yönde etkilemiştir. Kredi faiz oranlarında görülen düşüşe paralel olarak işletmelerin finansman koşullarında nispi de olsa iyileşmeler olmuştur.

2012 yılı ikinci yarı çalışmamıza katılan işletmelerin %48,4'ü finansmanla ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtirken, işletmelerin %51,6'sı finansmanla ilgili bir sıkıntılarının olmadığını belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile finansman sıkıntısı yaşadığını belirten işletmelerle sıkıntı yaşamadığını belirten işletmelerin oranları birbirine oldukça yakındır. Bu bulgu TCMB tarafından 2012 yılı ikinci yarısı ile birlikte alınmaya başlayan destekleyici para politikası sayesinde finansman koşullarındaki iyileşmeyi göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Geçmiş dönem bulgularından hareketle işletmelerin ölçek büyüklüğü ile finansman sorunları arasında ters yönlü bir korelasyonun olduğunu söylemek olasıdır. İşletmelerin hacim ve kurumsallığı, kaynak yapılarının daha sağlam olması sonucunu doğurmakta; dolayısıyla da ölçek büyüklüğünün artışı doğal olarak kaynak yaratma olanaklarının da artmasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda finansman konusunda sıkıntı yaşadığını belirten işletme oranları ölçekler bazında incelendiğinde; 2012 yılı ikinci yarısında anketimize cevap veren küçük ölçekli işletmelerin %55,7, orta ölçeklilerin %48,2 ve büyük ölçeklilerin de %30,1'inin finansman sıkıntısı yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Deri ve Ayakkabı Sanayi (%62,5), Tekstil Sanayi (%59,5), Metal Eşya Sanayi (%59,5) ve Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi (%59,4) alt sektörlerinde finansman sorunu yaşadığını bildirenlerin oranı, yaşamadığını bildiren oranlarından daha yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir.

Finansman sorunu yaşadığını bildirenlerin oranının en düşük olduğu alt sektörler ise %40,7 ile Gıda, İçki ve Tütün Sanayi, %41,7 ile Elektrikli Makine Sanayi ve %42,1 ile de Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi olmuştur.

Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmeler Oranı (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	50,0	50,0	28,6	71,4	40,0	60,0	40,7	59,3
Tekstil Sanayi	60,0	40,0	80,0	20,0	14,3	85,7	59,5	40,5
Giyim Sanayi	41,3	58,7	50,0	50,0	37,5	62,5	43,5	56,5
Deri ve Ayakkabı San.	62,5	37,5	83,3	16,7	0,0	100,0	62,5	37,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	50,0	50,0	37,5	62,5	0,0	100,0	42,1	57,9
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	86,7	13,3	41,7	58,3	20,0	80,0	59,4	40,6
Kimya Sanayi	64,1	35,9	44,8	55,2	28,6	71,4	49,4	50,6
Taş ve Toprağa Dayalı San.	20,0	80,0	64,3	35,7	33,3	66,7	48,0	52,0
Ana Metal Sanayi	50,0	50,0	50,0	50,0	40,0	60,0	47,4	52,6
Metal Eşya Sanayi	57,1	42,9	57,1	42,9	100,0	0,0	59,5	40,5
Makine San.	62,1	37,9	23,1	76,9	0,0	100,0	45,7	54,3
Elektrikli Makine San.	62,1	37,9	26,1	73,9	12,5	87,5	41,7	58,3
Taşıt Araçları San.	35,7	64,3	60,0	40,0	36,4	63,6	42,9	57,1
İmalat Sanayi	55,7	44,3	48,2	51,8	30,1	69,9	48,4	51,6

2.12.2. Finansman Sorunları

İşletmelerin karşılaştıkları finansman sorunlarının nedenlerinin ve kaynak yaratmakta karşılaşılan engellerin tespit edilmesi, hem ekonomik görünümüne hem de sorunlara yönelik atılacak iyileştirici adımlara ışık tutması bakımında oldukça önemlidir.

Çalışmamız sonuçlarında finansman problemi yaşayan işletmelerin sorunların neler olduğu incelendiğinde, kredi maliyeti yüksekliğinin geçmiş dönem çalışmalarında da olduğu gibi ilk sırayı almış olduğu görülmektedir. Kredi maliyetlerinin yüksek olmasını önemli bir finansman sorunu olarak gören işletmelerin oranı bir önceki döneme göre 5,1 puan azalarak %75,1'den %70'e gerilemiştir. Başka bir ifadeyle ankete katılan her on işletmeden yedisine göre kredi maliyetlerindeki yükseklik, en önemli finansman sorunu olarak ön plana çıkmaktadır.

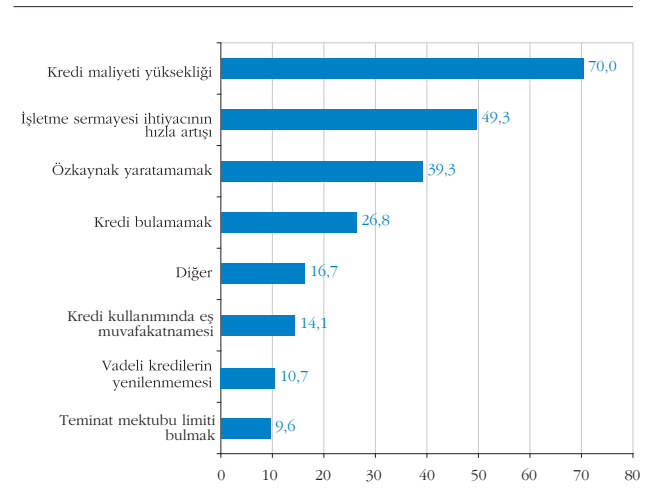
İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı çalışmaya katılan işletmelerin %49,3'ü tarafından önemli bir finansman sorunu olarak görülürken, özkaynak yaratamamak %39,3 ile üçüncü, kredi bulamamak ise %26,3 ile dördüncü sırada yer alan sorun olarak ön plana çıkmaktadır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu ile gündeme gelen kredi kullanımında eş muvafakatnamesi istenmesini önemli bir finansman sorunu olduğunu düşünenlerin oranı

%14,1 ile diğer sorunlara göre daha düşük bir oranda gerçekleşirken, vadeli kredilerin yenilenmemesi ve kamuya verilen teminat mektuplarının geç çözülmesi nedeniyle teminat mektubu limiti bulamamak gibi sorunlarda listede son sıralarda yer almıştır.

Kredi maliyetlerindeki yükseklik tüm ölçekler bazında da en önemli finansman sorunu olarak ön plana çıkarken, bu sorunun ağırlığı büyük ölçekli işletmelerde %83,9, orta ölçeklilerde %68,8 ve

Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmelerin Sorunlara Göre Dağılımı (%)

küçüklerde de %67,8'dir. İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı ve özkaynak yaratamamak gibi sorunlar tüm ölçeklerde ikinci ve üçüncü sırada yer almıştır.

2012 yılı ikinci yarısından itibaren TCMB ve diğer yetkili otoritelerce alınan destekleyici para politikası kararlarının ve yurt dışı finansman koşullarındaki

iyileşmenin katkısıyla, kaynak ihtiyacını büyük ölçüde kredilerden sağlayan işletmelerin finansman sorununu olumlu yönde etkilemiştir. Kredi faiz oranlarında görülen düşüğe paralel olarak özellikle büyük ölçekli işletmeler başta olmak üzere, tüm işletmelerin finansman kaynakları ve bu kaynaklara erişim koşullarında nispi de olsa iyileşmeler olmuştur.

Finansman Sıkıntısı Yaşayan İşletmelerin Sorunlara Göre Dağılımı (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Kredi maliyeti yüksekliği	67,8	68,8	83,9	70,0
İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı	44,5	48,4	74,2	49,3
Özkaynak yaratamamak	39,7	37,6	41,9	39,3
Kredi bulamamak	32,9	20,4	12,9	26,3
Diğer	19,9	14,0	9,7	16,7
Kredi kullanımında eş muvafakatnamesi	12,3	20,4	3,2	14,1
Vadeli kredilerin yenilenmemesi	12,3	7,5	12,9	10,7
Teminat mektubu limiti bulamamak	8,9	11,8	6,5	9,6

2.12.3 Finans Kaynakları

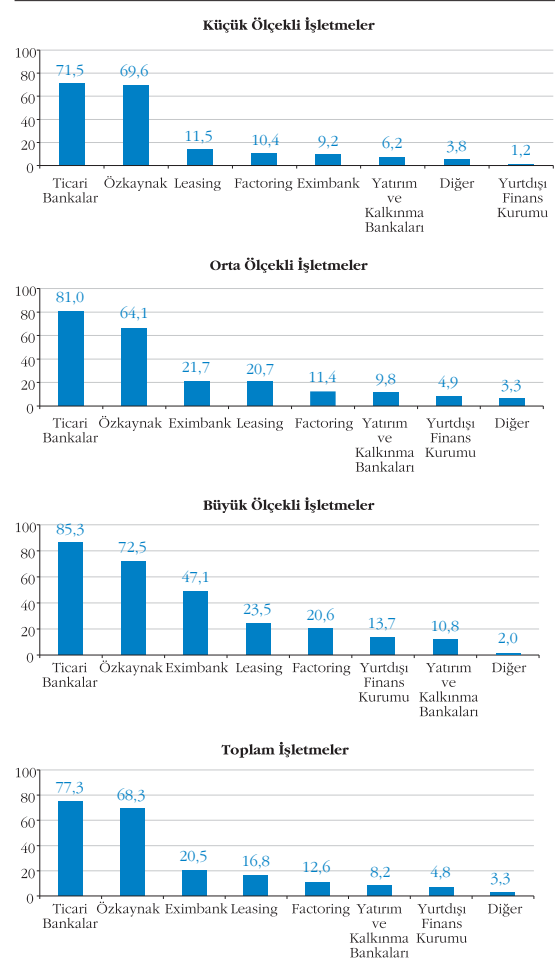
Çalışmaya katılan işletmelerin en yaygın olarak kullandıkları finans kaynağı ticari kredilerdir. Ticari kredi kullandığını belirten işletmelerin payı 2009 yılı ilk yarısında %70,3 olmuş, ikinci yarıda %70,2 ile yaklaşık aynı düzeyde kalmış, 2010 yılı ilk yarısında %71,1'e, 2010 yılı ikinci yarıda %72,8 düzeyine çıkmıştır. Aynı oran, 2011 yılı ilk ve ikinci yarılarında sırasıyla %75,8 ve %75,7 olarak gerçekleşmiş, 2012 yılı ilk yarısında ise %78,1 ile çalışmamızın başladığı 1998 yılından bu yana görülen en yüksek orana ulaşmıştır. 2012 yılı ikinci yarısında ise bir miktar düşerek %77,3'e gerilemiştir.

Son kriz döneminde iç pazar ve dış pazardaki daralma işletmelerin satışlarını olumsuz yönde etkilemiş ve bu gelişme nakit akış dengelerini bozmuştur. Nakit akış dengesinde ortaya çıkan açıklar nedeniyle ticari kredi kullanım eğilimi artmıştır.

Ticari kredileri, %20,5 ile Eximbank kredileri, %16,8 ile leasing, %12,6 ile faktoring takip etmektedir. Kiralama (leasing), sabit sermaye yatırımlarında özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için oldukça kısa vadeli ve pahalı olmasına rağmen, halen önemli bir seçenek durumundadır.

Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bölümü yatırım kredisi kullanabilmek için gerekli teminat vb. koşulları yerine getirememektedir. Bu nedenle yatırımların gerçekleştirilmesi aşamasında birçok firma için ikinci el pazarı oluşmuş yatırım

Kullanılan Finans Kaynaklarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

Kullanılan Finans Kaynaklarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

Finansman Kaynakları	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Ticari Bankalar	71,5	81,0	85,3	77,3
Özkaynak	69,6	64,1	72,5	68,3
Eximbank	9,2	21,7	47,1	20,5
Leasing	11,5	20,7	23,5	16,8
Factoring	10,4	11,4	20,6	12,6
Yatırım ve Kalkınma Bankaları	6,2	9,8	10,8	8,2
Yurtdışı finans kuruluşları	1,2	4,9	13,7	4,8
Diğer	3,8	3,3	2,0	3,3

mallarında leasing'i tek finansman kaynağı olarak ortaya çıkarmaktadır. Maliyeti uygun olması durumunda leasing, verimliliğin ve karlılığın artmasında önemli rol oynayabilmektedir.

Kısa vadeli finans kaynağı aracı niteliğinde olan ve alacağın devri işlemine dayanan faktoring'den yararlanan kuruluşların oranı %12,6'dır. Yurtdışı finans kurumlarından yararlanan firmaların oranı ise %4,8'dir.

Türk işletmelerinin dünya pazarlarındaki yerlerini koruyabilmeleri ve geliştirebilmeleri için rekabet güçlerini artırmaları gerekmektedir. Bu nedenle işletmelerin orta ve uzun vadeli yatırım kredilerinden ve ihracatta Eximbank kaynaklarından daha fazla yararlanmaları sağlanmalıdır. Son teşvik mevzuatında yatırımlarla ilgili olarak getirilen uzun vadeli kredilerin faiz oranlarında bölgelere göre indirimler, arazi tahsisi, yatırım indirimi vb. uygulamalar işletmeler açısından olumlu gelişme niteliğindedir. Ancak, rakip ülkelerin kendi ihracatçılarına sağladıkları uzun vadeli alıcı kredileri düşündüğünde, özellikle yatırım malı ve teknoloji üreten Türk işletmelerinin iç pazarda ve ihracatta rekabet gücü açısından önemli engellerle karşı karşıya oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu durum uzun dönemde teknoloji üretimi açısından önemli bir tehdittir. Bu nedenle sektör ve pazar odaklı uzun vadeli alıcı kredileri için kaynak ayrılması gereklidir.

Ölçeklere göre, işletmelerin kullandıkları finans kaynaklarında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Elde edilen sonuçlardan küçük ölçekli işletmelerin

daha az bir bölümünün dış kaynak kullandığı ortaya çıkmaktadır. Küçüklerde en çok kullanılan dış kaynaklar ticari kredi, leasing, Eximbank kredileri ve faktoring'dir. Küçük ölçekli işletmelerin %69,6'sı ticari banka kredisine, %11,5'i leasing'e başvurduklarını belirtmiştir. Faktoring'den yararlananların oranı %10,4, Eximbank kredilerinden yararlananların oranı ise %9,2 düzeydedir. Özellikle küçük ölçekli işletmelerin orta ve büyük ölçekli firmalara göre Eximbank kredilerinden yeterince faydalanamadığı ortaya çıkmaktadır.

Dikkat çeken bir nokta, küçük ölçekli işletmelerin giderek daha büyük bir bölümünün ticari kredi kullanmaya başlamasıdır. Son yıllarda finans kesiminin küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik kredi olanaklarını artırması bu eğilimi hızlandırmıştır. Bu ölçekte diğer finansman kaynaklarını kullanım oranı ise %3,8'dir.

Orta ölçekli işletmelerin %81'i ticari banka kredilerini kullanırken, %21,7'si Eximbank kredilerinden yararlanmakta, %20,7'si ise leasing'e başvurduklarını ifade etmektedirler. İşletme ölçeği büyüdükçe, özellikle Eximbank ve orta vadeli yatırım kredilerinden yararlanan kuruluşların oranı yükselmektedir.

Büyük ölçekli işletmelerin %85,3'ü ticari banka kredisine, %47,1'i Eximbank, %23,5'i leasing, %20,6'sı faktoring, %13,7'si yurtdışı finans kurumları, %10,8'i ise yatırım ve kalkınma bankası kaynaklarını kullanmaktadır.

Elde edilen bulgular, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyüklere göre orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarına ulaşma konusundaki sıkıntılarının devam ettiğini göstermektedir. KOBİ'lere uygun maliyetli finansman kaynaklarına kolaylıkla erişme olanağının sağlanması kaçınılmazdır. KOBİ'lerin istihdam yaratmada oynadığı rol düşünüldüğünde ise konunun önemi daha açık ortaya çıkmaktadır.

2.12.4. Döviz ya da Döviz Endekli Krediler

Yurtiçi faiz oranlarının gelişmiş ülke ekonomilerinde uygulanan faiz oranlarından daha yüksek olması döviz girişlerini büyük ölçüde artırmıştır. 2001 krizinden sonra, özellikle bankacılık sektörü için alınan tedbir ve uygulanan para ve maliye politikaları sonucu ülke ekonomisinin kredibilitesi oldukça artmıştır. Bu olumlu gelişmeler gerek finansal kuruluşların gerekse de reel sektör firmalarının düşük faizle yabancı para cinsinden borçlanma olanaklarını arttırmıştır.

2008 kriz dönemi haricinde 2000'li yıllarının başından bu yana gelişmiş ülke ekonomilerince uygulanmakta olan düşük faiz-yüksek likidite politikası, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarının gelişmesine ve doğrudan direkt yatırımlar vasıtası ile de reel sektörlerinin desteklemesine yol açmıştır. Dünya ekonomisinde bu para politikası sonucu ülkemiz ekonomisi de yabancı sermaye hareketlerinden olumlu yönde faydalanmıştır.

Bu gelişmeler sanayi işletmelerimizin de finansman ihtiyaçlarında döviz cinsi kredilere yönelmesine olanak sağlamıştır. Çalışmamızın döviz ya da döviz endekli kredi kullanım durumlarına yönelik olarak yapılan analizlerinde, çalışmaya katılan işletmelerin %46,4'ünün bu tip yabancı para cinsinden finansman kaynaklarını kullanmış oldukları anlaşılmaktadır.

Ankete cevap veren işletmelerin kredi portföylerinde döviz ya da döviz endekli kredisi olanların payı 2012 yılı ilk yarısında %51,1 iken, 2012 yılı ikinci yarıda bu pay 4,7 puan azalarak %46,4'e gerilemiştir. Bir başka ifade ile ankete katılan her 100 işletmeden yaklaşık 46'sı, kredilerinde değişen oranlarda kur riski taşımaktadır.

Döviz ya da Döviz Endekli Krediler Payına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

	Döviz ya da döviz endekli kredi payı						
	0-10	10,1-30	30,1-50	50,1-70	70,1-80	80,1-90	90,1-100
Küçük Ölçekli İşletmeler	18,7	18,7	5,3	12,0	6,7	10,7	28,0
Orta Ölçekli İşletmeler	11,3	14,4	16,5	10,3	6,2	10,3	30,9
Büyük Ölçekli İşletmeler	8,0	8,0	9,3	9,3	13,3	6,7	45,3
Toplam İşletmeler	12,6	13,8	10,9	10,5	8,5	9,3	34,4

Geçmiş dönem anket sonuçlarında da olduğu gibi döviz ya da döviz endekli kredi kullanım eğilimi, işletme ölçeğinin büyümesine paralel olarak artış göstermeye devam etmiştir. Başka bir ifadeyle ölçek büyüdükçe döviz ya da döviz endekli kredi kullananlar oranı da büyümektedir.

Bir önceki döneme, 2012 yılı ilk yarısına kıyasla ölçeklerin eğilimlerinde en dikkat çeken nokta ise orta ölçekli işletmelerde döviz ya da döviz endekli kredi kullananlar oranının %50,6'dan %52,4'e yükselmiş olmasıdır. Küçük ve büyük ölçekli işletmelerde ise bu oranlar bir önceki döneme göre azalış göstermiştir. 2012 yılı ilk yarısında küçük ölçekli işletmelerde %40,2 olan oran %31,6'ya gerilerken, büyüklerde de %76,1'den %72,1'e gerilemiştir.

2012 yılı ikinci yarısında ankete katılan her on küçük ölçekli işletmenin yaklaşık olarak dördü yabancı kaynak kullanımına yönelirken, orta ölçeklilerde her on işletmeden beşi ve büyük ölçeklerde ise her on işletmeden yedisi toplam kredilerinde döviz ya da döviz endekli kredi kullanmış olduğunu ifade etmiştir.

Döviz ya da döviz endekli kredilerin toplam krediler içindeki yüzdesel dağılımı irdelendiğinde ise toplam kredi portföyleri içinde %30 ve daha altı oranda yabancı kaynak kullanan işletme oranının

Döviz ya da Döviz Endekli Kredi Kullanan İşletmeler Oranı (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	22,2	77,8	33,3	66,7	50,0	50,0	36,0	64,0
Tekstil Sanayi	42,1	57,9	40,0	60,0	100,0	0,0	51,2	48,8
Giyim Sanayi	26,7	73,3	34,5	65,5	76,5	23,5	38,5	61,5
Deri ve Ayakabı San.	33,3	66,7	50,0	50,0	100,0	0,0	47,1	52,9
Orman Ür. ve Mobilya San.	0,0	100,0	14,3	85,7	100,0	0,0	11,1	88,9
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	26,7	73,3	58,3	41,7	60,0	40,0	43,8	56,3
Kimya Sanayi	23,1	76,9	66,7	33,3	66,7	33,3	47,8	52,2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	20,0	80,0	71,4	28,6	66,7	33,3	60,0	40,0
Ana Metal Sanayi	37,5	62,5	40,0	60,0	90,0	10,0	52,8	47,2
Metal Eşya Sanayi	30,0	70,0	78,6	21,4	100,0	0,0	52,8	47,2
Makine San.	40,7	59,3	30,8	69,2	75,0	25,0	40,9	59,1
Elektrikli Makine San.	42,9	57,1	78,3	21,7	75,0	25,0	61,0	39,0
Taşıt Araçları San.	50,0	50,0	30,0	70,0	54,5	45,5	45,7	54,3
İmalat Sanayi	31,6	68,4	52,4	47,6	72,1	27,9	46,4	53,6

bir önceki döneme göre %27,6'dan %26,4'e gerilediği, buna karşın kredilerinin %90'dan daha fazlasının döviz kredisi olduğunu belirten işletmelerin oranının ise %34,4 ile neredeyse değişmemiş olduğu görülmektedir. Sonuç olarak ankete katılan her 100 işletmeden yaklaşık 34'ünün oldukça yüksek bir oranda kur riski taşıdığı ve 26 işletmenin ise düşük kur riski taşıdığı görülmektedir.

Bu iki oran bandı arasında kalan dilimlerde ise bir önceki döneme göre farklı bir değişim dikkat çekmektedir. %30,1-%50'lik dilimin oranı bir önceki döneme göre %10,9 ile değişmezken, %70,1-%80'lik dilimin oranı bir önceki döneme göre 2,4 puan azalarak %8,5'e gerilemiştir. %50,1-%70'lik dilimde ise oranlar 2012 yılı ilk yarıya göre %8,3'ten %10,5'e yükselirken, %80,1-90'lık dilimin oranı da %7,9'dan %9,3'e yükselmiştir. Bu bulgu işletmelerin döviz kaynaklı kredilerinin toplam krediler içindeki paylarını yeniden arttırmaya başladığını işaret etmektedir. Bu durum kredi portföylerinde %30 ve altı oranında yabancı kaynak bulunduran işletme oranının azalmasını açıklayıcı bir faktördür.

Toplam kredilerinde döviz ya da dövize endeksli kredi oranı %70'den daha fazla olan işletme oranı bir önceki dönemde %53,1 iken, oran bu dönem %52,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu bulgu da ankete katılan her iki işletmeden birinin oldukça yüksek oranda kur riski ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Ankete katılan her dört işletmeden üçü ihracat yapıp, bu işletmelerin toplam cirolarının üçte biri ihracat kaynaklı iken, her iki işletmeden birinin oldukça yüksek oranda kur riski taşıması üzerinde hassasiyetle durulması gereken önemli bir konudur.

Ölçek bazında ise küçük ölçekli işletmelerde döviz ya da dövize endeksli kredi paylarında yoğunlaşmanın genelde olduğu gibi %30 altı ile %90 üzerinde olduğu gözükmemektedir. Toplam krediler içinde döviz ya da dövize endeksli kredilerinin payı %30 altı olan küçük işletmelerin oranı %37,4 ve %90 üstü olanların %28 düzeyindedir. Bu iki dilimdeki yoğunlaşma küçük ölçekli işletmelerin %65,4'ünü ifade etmektedir. Orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise yoğunlaşmanın %90 üstü grubunda olduğu gözlemlenmektedir.

2.13. Yatırımlar

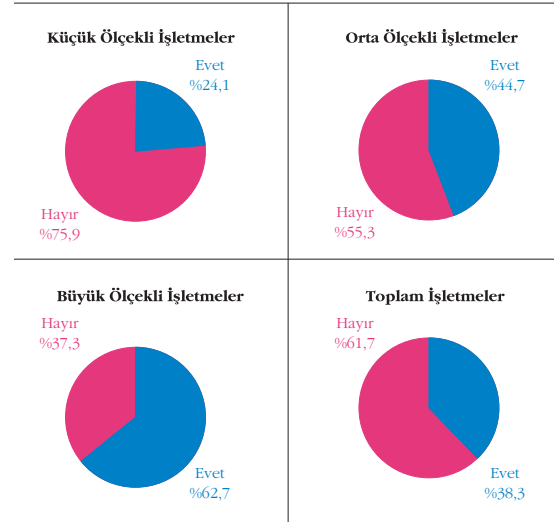
2.13.1. Sabit Sermaye Yatırımları

2013 yılı ekonomik programında makro ekonomik politikalar başlığı altında büyüme ve istihdamla ilgili görüşler arasında "büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve yeni istihdam olanakları yaratmak için ihracatı artıracak ve ithalata bağımlılığı azaltacak yerli ve uluslararası yatırımlar desteklenmeye devam edilecektir" şeklinde bir hedef belirtilmektedir. Bu hedefin belirtildiği ekonomik programda, 2012 yılı

için gerçekleşme tahmini olarak sabit sermaye yatırımlarının %0,5 oranında küçülmesi öngörülmektedir. Bu küçülmenin gerçekleşebilmesi için kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının %5,4 oranında artması, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının ise %1,7 küçülmesi öngörülmektedir. 2012 yılında sabit sermaye yatırımlarında görülen bu olumsuzluğun, 2013 yılı üretimini de bir ölçüde olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır. 2007-2012 yılları arasında özel sektör sabit sermaye yatırımları ortalama %2,7 oranında artış göstermiştir. Bu oranda sabit sermaye yatırımı büyük oranda cari açık verilerek finanse edilmiştir. Bunun temel nedeni, son dönemde Türkiye'nin iç tasarruf oranındaki küçülmüştür. Türkiye'nin sürdürülebilir büyümesindeki en önemli sorun iç tasarrufların yetersizliğidir.

Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, ankete katılan işletmelerin %38,3'ü 2012 ikinci yarıda sabit sermaye yatırımı yaptıklarını belirtirken, yatırım yapmadığını belirten işletmelerin oranı %61,7'dir. 2012 ilk yarıda ise sabit sermaye yatırımı yapanların oranı %41,8 iken, yatırım yapmadığını belirtenlerin oranı %58,2 olmuştur. Dolayısıyla 2012 ikinci yarıda ilk yarıya göre yatırım yapmadığını belirten işletmelerin oranı 3,5 puan artış göstermiştir. Bu durum, TÜİK'in harcamalar yoluyla GSYİH

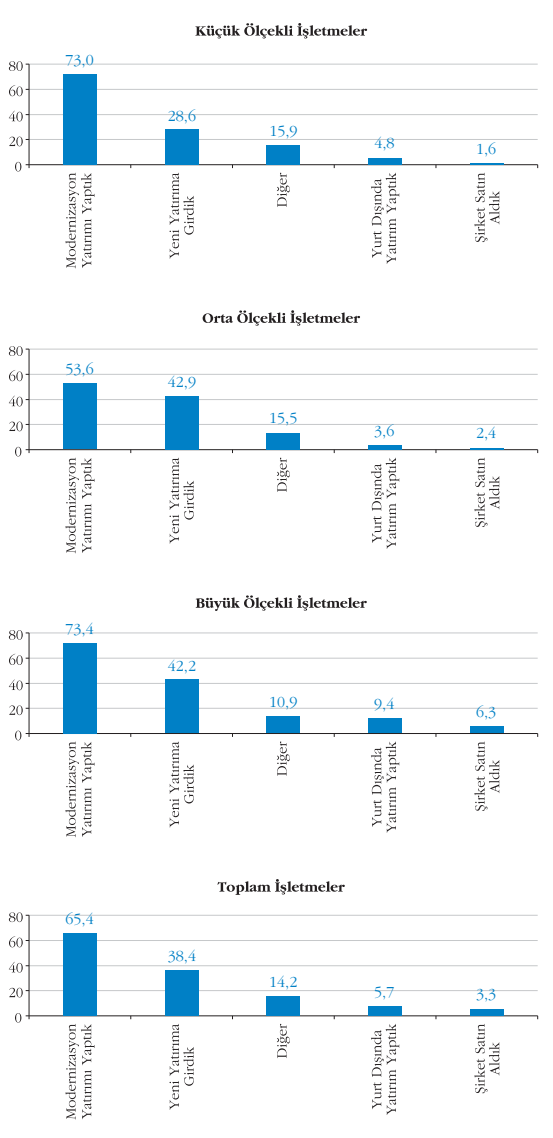
Sabit Sermaye Yatırımı Yapan İşletmeler Oranı (%)

Sabit Sermaye Yatırım Türlerine Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Modernizasyon yatırımı yaptık	73,0	53,6	73,4	65,4
Yeni yatırım girdik	28,6	42,9	42,2	38,4
Diğer	15,9	15,5	10,9	14,2
Yurt dışında yatırım yaptık	4,8	3,6	9,4	5,7
Şirket satın aldık	1,6	2,4	6,3	3,3

Sabit Sermaye Yatırım Türlerine Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

sonuçlarında açıklamış olduğu özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları verileri ile tutarlıdır. TÜİK'e göre özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları 2012 yılı ilk çeyreğinde %1,3 oranında artış gösterirken, ikinci çeyrekte %7,7, üçüncü çeyrekte %11,1 oranında düşüş göstermiştir.

2012 ikinci yarıda sabit sermaye yatırımı yaptığını belirten işletmelerin %65,4'ü modernizasyon yatırımı yaparken, yeni yatırım yaptığını belirtenlerin oranı %38,4, diğer türde yatırım yaptığını belirtenlerin oranı %14,2, yurt dışında yatırım yapanların oranı %5,7, şirket satın alanların oranı %3,3 olmuştur.

Yatırımlara ölçekler itibarıyla bakıldığında, küçük ölçekli işletmelerde yatırım yaptığını belirten işletmelerin oranı %24,1 iken, yatırım yapmadığını belirtenlerin oranı %75,9 ile oldukça yüksektir. 2012 ilk yarıda ise bu oranların %30,1 ve %69,9 olduğu hatırlanırsa, küçük ölçeklilerde yatırım yapmadığını belirten işletmeler oranında 6 puanlık artış yaşandığı görülmektedir. Orta ölçeklilerde 2012 ikinci yarıda yatırım yapan işletmelerin oranı %44,7 iken, yatırım yapmadığını belirtenlerin oranı %55,3'tür. 2012 ilk yarıda orta ölçekli işletmelerin %38,6'sı yatırım yaptığını belirtirken, %61,4'ü yatırım yapmadığını belirtmiştir. Orta ölçeklilerde yatırım yapmadığını belirten işletmeler oranı 6,1 puan küçülmüştür. Büyük ölçekli işletmelerde 2012 ikinci yarıda işletmelerin %62,7'si yatırım yaptığını belirtirken, %37,3'ü yatırım yapmamıştır. 2012 ilk yarıda ise bu oranlar %72,3 ve %27,7 şeklindedir. 2012 ikinci yarıda büyük ölçekli işletmelerde yatırım yapmadığını belirtenlerin oranı 9,6 puan artış göstermiştir. Görüldüğü üzere 2012 ikinci yarıda küçük ve büyük ölçekli işletmelerde yatırım yapmadığını belirten işletmeler oranı artarken, ortalarda iyileşme söz konusudur.

2012 ikinci yarıda küçük ölçeklilerde modernizasyon yatırımı yapanların oranı %73, yeni yatırıma girenlerin oranı %28,6 ve diğer tür yatırım yapanların oranı

Sabit Sermaye Yatırımı Yapan İşletmeler Oranı (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	30,0	70,0	28,6	71,4	80,0	20,0	48,1	51,9
Tekstil Sanayi	10,0	90,0	35,7	64,3	85,7	14,3	31,7	68,3
Giyim Sanayi	6,8	93,2	30,0	70,0	18,8	81,3	16,7	83,3
Deri ve Ayakabı San.	0,0	100,0	20,0	80,0	50,0	50,0	12,5	87,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	10,0	90,0	28,6	71,4	100,0	0,0	22,2	77,8
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	26,7	73,3	50,0	50,0	80,0	20,0	43,8	56,3
Kimya Sanayi	41,0	59,0	60,0	40,0	81,0	19,0	56,7	43,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	40,0	60,0	71,4	28,6	83,3	16,7	68,0	32,0
Ana Metal Sanayi	43,8	56,3	40,0	60,0	60,0	40,0	47,2	52,8
Metal Eşya Sanayi	33,3	66,7	57,1	42,9	100,0	0,0	45,9	54,1
Makine San.	31,0	69,0	41,7	58,3	75,0	25,0	37,8	62,2
Elektrikli Makine San.	20,7	79,3	47,8	52,2	57,1	42,9	35,6	64,4
Taşıt Araçları San.	21,4	78,6	30,0	70,0	36,4	63,6	28,6	71,4
İmalat Sanayi	24,1	75,9	44,7	55,3	62,7	37,3	38,3	61,7

%15,9, yurt dışında yatırım yapanların oranı %4,8, şirket satın alanların oranı %1,6'dır. Orta ölçekli işletmelerde modernizasyon yatırımı yapanların oranı %53,6, yeni yatırım yapanların oranı %42,9, diğer tür yatırım yapanların oranı %15,5, yurt dışında yatırım yapanların oranı %3,6, şirket satın alanların oranı %2,4'tür. Büyük ölçeklilerde modernizasyon yatırımı yapanların oranı %73,4, yeni yatırım yapanların oranı %42,2 ile diğer ölçeklere göre oldukça yüksek iken, diğer tür yatırım yapanların oranı %10,9, yurt dışında yatırım yapanların oranı %9,4, şirket satın alanların oranı %6,3'tür.

Toplam işletmelerde 2012 ikinci yarıda alt sektörler itibarıyla yatırım yapmadığını belirten işletmeler oranının en yüksek olduğu sektör %87,5 ile Deri ve Ayakkabı Sanayi iken, %83,3 ile Giyim Sanayi ikinci sırada, %77,8 ile Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi üçüncü sırada yer almaktadır.

2.13.2. Yatırım Yapmayı Planlayanlar

2013 yılında GSYİH'nın %4 oranında büyümesi hedeflenmiştir. Bu dönemde ekonomik büyümeye katkının tamamen yurt içi talepten gelmesi, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı beklenmemektedir. 2013 yılında özel kesim tüketim harcamalarının %3,1, kamu tüketim harcamalarının %3,6 oranında artması hedeflenirken, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarının %7,1, kamu sektörü sabit sermaye yatırım harcamalarının %5,4 oranında artması beklenmektedir.

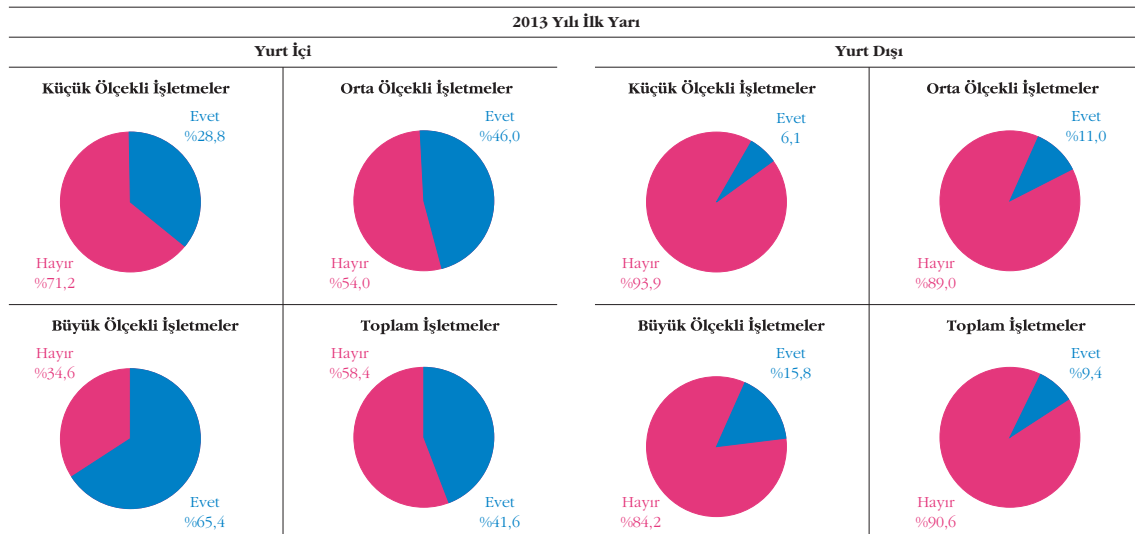
2013 yılında cari fiyatlarla özel sektör tasarruf-yatırım farkının GSYİH'ya oranının -%4,5, kamu kesimi tasarruf-yatırım farkının ise GSYİH'ya oranının -%2,3, dolayısıyla toplam tasarruf-yatırım farkının GSYİH'ya oranının -%6,8 olması öngörülmüştür. Bu

durumda %6,8'lik oranın dış tasarruf yani cari açıkla karşılanması hedeflenmiştir. 2013 yılı ekonomik programında, 2013 yılı için toplam yatırımların cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı %21,8 olarak öngörülmüştür. Bu orandan cari açık oranı düşüldüğünde, 2013 yılı için öngörülen %15'lik iç tasarruf oranına ulaşılmaktadır. Yatırımlardaki düşüş eğilimi, 2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarında da görülmektedir.

2012 yılı ikinci yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, çalışmaya katılan işletmelerin %41,6'sı 2013 yılı ilk yarısında yurt içinde yatırım yapmayı planlarken, %9,4'ü yurt dışında yatırım yapmayı düşünmektedir. Bu oranlar, bir önceki çalışmada 2012 yılı ikinci yarısı için yurt içinde %41,4, yurt dışında %9,3 olan yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranına göre fazla değişmemiştir. İki dönem arasında yatırım yapmayı planlayan işletmeler açısından önemli bir değişme söz konusu değildir.

Yurt içinde yatırım yapmayı planlayan işletmelere ölçekler itibarıyla bakıldığında, küçük ölçekli işletmelerde 2013 yılı ilk yarısında yatırım yapmayı planlayan işletmelerin oranının %28,8 olduğu görülmektedir. Bu oranın bir önceki çalışmada %34,1 olduğu hatırlanırsa, küçük ölçeklilerde yatırım planlayanlar oranında 5,3 puanlık azalış söz konusudur. Orta ölçeklilerde 2013 ilk yarıda yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranı %46 iken, bu oran 2012 yılı ikinci yarıdaki %37,6'lık oranın 8,4 puan üzerindedir. Büyük ölçekli işletmelerin %65,4'ü 2013 yılı ilk yarıda yatırım yapmayı planladıklarını belirtirken, bu oran bir önceki dönemde %63,6 olan orana göre 1,8 puan daha yüksektir. Görüldüğü gibi 2013 yılı ilk yarısı için yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranı küçüklerde azalırken, orta ve büyük ölçeklilerde artmıştır.

Yatırım Yapmayı Planlayan İşletmeler Oranı (%)

2013 yılı ilk yarı için yurt içinde yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranının en yüksek olduğu sektör %60,7 ile Kimya Sanayidir. İkinci sırada %57,9 ile Metal Eşya Sanayi, üçüncü sırada %50 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi bulunmaktadır. En düşük orana sahip sektör ise %12,5 ile Deri ve Ayakkabı Sanayidir.

Yurt dışında yatırım yapmayı planlayan işletmelerin ölçekler itibarıyla durumu ise şöyledir. 2013 yılı ilk yarı için küçük ölçekli işletmelerin %6,1'i yurt dışında yatırım yapmayı planlarken, bu oran orta ölçeklilerde %11, büyük ölçeklilerde %15,8'dir. Bir önceki çalışmada 2012 yılı ikinci yarı için yurt dışında yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranı küçüklerde %8,2, büyüklerde %16,3 ile daha yüksek

iken, ortalarda %6,3 ile daha düşüktür. Dolayısıyla 2013 yılı ilk yarısı için yurt dışında yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranı küçük ve büyük ölçeklilerde azalırken, orta ölçeklilerde artmıştır.

2013 yılı ilk yarı için yurt dışında yatırım yapmayı planlayan işletmeler oranının en yüksek olduğu alt sektör %23,5 ile Taş ve Toprağa Dayalı Sanayidir. Bu sektörü %23,1 ile Metal Eşya, %17,7 ile Kimya Sanayi takip etmektedir. 2013 yılı ilk yarı için yurt dışında yatırım yapmayı planlayan işletmeler arasında Deri ve Ayakkabı, Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım ile Elektrikli Makineler sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler yer almazken, bunun dışındaki diğer sektörler değişen oranlarda da olsa 2013 yılı ilk yarı için yurt dışında yatırım yapmayı planlamaktadır.

Yatırım Yapmayı Planlayan İşletmeler Oranı (%)

2013 Yılı İlk Yarı								
Yurt İçi								
Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	11,1	88,9	0,0	100,0	100,0	0,0	42,3	57,7
Tekstil Sanayi	15,8	84,2	20,0	80,0	71,4	28,6	26,8	73,2
Giyim Sanayi	13,0	87,0	44,8	55,2	5,9	94,1	21,7	78,3
Deri ve Ayakkabı San.	0,0	100,0	16,7	83,3	50,0	50,0	12,5	87,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	20,0	80,0	42,9	57,1	100,0	0,0	33,3	66,7
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	40,0	60,0	25,0	75,0	80,0	20,0	40,6	59,4
Kimya Sanayi	43,6	56,4	65,5	34,5	85,7	14,3	60,7	39,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	20,0	80,0	53,8	46,2	66,7	33,3	50,0	50,0
Ana Metal Sanayi	18,8	81,3	41,7	58,3	60,0	40,0	36,8	63,2
Metal Eşya Sanayi	40,9	59,1	85,7	14,3	50,0	50,0	57,9	42,1
Makine San.	44,4	55,6	38,5	61,5	75,0	25,0	45,5	54,5
Elektrikli Makine San.	25,9	74,1	65,2	34,8	75,0	25,0	48,3	51,7
Taşıt Araçları San.	50,0	50,0	11,1	88,9	72,7	27,3	47,1	52,9
İmalat Sanayi	28,8	71,2	46,0	54,0	65,4	34,6	41,6	58,4

2013 Yılı İlk Yarı								
Yurt Dışı								
Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Gıda, İçki, Tütün San.	11,1	88,9	0,0	100,0	0,0	100,0	5,6	94,4
Tekstil Sanayi	11,8	88,2	15,4	84,6	25,0	75,0	14,7	85,3
Giyim Sanayi	2,3	97,7	14,3	85,7	6,3	93,8	6,3	93,8
Deri ve Ayakkabı San.	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Orman Ür. ve Mobilya San.	0,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	7,1	92,9
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Kimya Sanayi	13,3	86,7	16,7	83,3	28,6	71,4	17,7	82,3
Taş ve Toprağa Dayalı San.	0,0	100,0	30,0	70,0	33,3	66,7	23,5	76,5
Ana Metal Sanayi	0,0	100,0	0,0	100,0	14,3	85,7	3,3	96,7
Metal Eşya Sanayi	12,5	87,5	37,5	62,5	50,0	50,0	23,1	76,9
Makine San.	11,1	88,9	0,0	100,0	0,0	100,0	6,5	93,5
Elektrikli Makine San.	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Taşıt Araçları San.	12,5	87,5	11,1	88,9	22,2	77,8	15,4	84,6
İmalat Sanayi	6,1	93,9	11,0	89,0	15,8	84,2	9,4	90,6

2.14. İşletme Stokları

TÜİK tarafından yayımlanan harcamalar yoluyla GSYİH sonuçlarına göre, stok değişiminin cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı 2010 yılında %0,6 iken, 2011 yılında %2'ye yükselmiştir. Yani 2011 yılında stok değişiminde cari fiyatlarla küçük bir artış gerçekleşmiştir. 2012 yılı ilk 9 aylık sonuçlara göre ise stok değişiminin cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı artış eğilimini sürdürerek %2,2'ye yükselmiştir. Bu durumda iç tasarrufların stok değişiminden oluşan kısmı, 2011 yılında %2 iken, 2012 yılı ilk 9 ayında 0,2 puan artarak %2,2 olmuştur. 2012 yılı ilk 9 ayında iç tasarrufların %2,2'sinin stok değişiminden oluşması, iç talepteki yetersizliğe işaret etmektedir.

2012 yılı ikinci yarısı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre toplam işletmelerde stoklarının değer olarak arttığını belirten işletmeler oranı %38,8

iken, aynı kaldığını belirten işletmelerin oranı %33,1, azaldığını belirten işletmelerin oranı ise %28,1'dir. 2012 yılı ikinci yarısında stoklarında değer olarak artış olduğunu belirten işletmelerin ortalama stok değer artış oranı %19,4'tür. Azalış bildirenlerde ise bu oran %18,2 olarak gerçekleşmiştir.

2012 yılı ikinci yarısında stoklarının miktar olarak arttığını belirten işletmelerin oranı %40 iken, aynı kaldığını belirtenlerin oranı %32,5, azaldığını belirtenlerin oranı ise %27,5'tir. 2012 ikinci yarıda stoklarında miktar olarak artış olduğunu belirten işletmelerin ortalama stok miktar artış oranı %19,8'dir. Azalış bildirenlerde ise bu oran %19,8 ile aynı gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre, 2012 ilk yarıda stok değişiminde bir artış söz konusu iken, 2012 ikinci yarıda önemli bir değişim olmayacağı öngörülmektedir.

İşletmelerin Stoklarındaki Gelişmeler (Miktar Olarak) (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	42,9	42,9	14,3	80,0	20,0	0,0	22,2	44,4	33,3	42,9	38,1	19,0
Tekstil Sanayi	50,0	33,3	16,7	61,5	15,4	23,1	28,6	28,6	42,9	50,0	26,3	23,7
Giyim Sanayi	28,2	35,9	35,9	46,4	21,4	32,1	33,3	26,7	40,0	35,4	29,3	35,4
Deri ve Ayakabı San.	28,6	42,9	28,6	16,7	50,0	33,3	100,0	0,0	0,0	33,3	40,0	26,7
Orman Ür. ve Mobilya San.	20,0	60,0	20,0	37,5	37,5	25,0	100,0	0,0	0,0	31,6	47,4	21,1
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	21,4	50,0	28,6	25,0	58,3	16,7	60,0	0,0	40,0	29,0	45,2	25,8
Kimya Sanayi	39,5	23,7	36,8	55,6	33,3	11,1	55,6	5,6	38,9	48,2	22,9	28,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	25,0	50,0	25,0	35,7	35,7	28,6	0,0	20,0	80,0	26,1	34,8	39,1
Ana Metal Sanayi	46,7	46,7	6,7	40,0	40,0	20,0	50,0	20,0	30,0	45,7	37,1	17,1
Metal Eşya Sanayi	47,4	36,8	15,8	16,7	41,7	41,7	100,0	0,0	0,0	39,4	36,4	24,2
Makine San.	50,0	21,4	28,6	50,0	33,3	16,7	66,7	33,3	0,0	51,2	25,6	23,3
Elektrikli Makine San.	38,5	26,9	34,6	43,8	31,3	25,0	28,6	42,9	28,6	38,8	30,6	30,6
Taşıt Araçları San.	28,6	35,7	35,7	33,3	55,6	11,1	20,0	50,0	30,0	27,3	45,5	27,3
İmalat Sanayi	37,7	34,3	28,0	43,0	34,3	22,7	40,4	24,5	35,1	40,0	32,5	27,5

İşletmelerin Stoklarındaki Artış/Azalış Oranları (Miktar Olarak) (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	34,0	78,0	15,5	-	0,0	29,7	18,2	41,8
Tekstil Sanayi	15,3	11,0	13,9	25,0	7,5	16,7	13,9	17,6
Giyim Sanayi	18,9	40,8	15,2	20,8	11,4	22,5	15,9	30,8
Deri ve Ayakabı San.	52,0	7,5	1,6	15,0	66,5	-	47,7	11,3
Orman Ür. ve Mobilya San.	5,0	0,0	33,3	6,0	64,0	-	29,0	3,0
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	36,7	5,0	4,3	12,5	11,2	21,5	17,4	11,0
Kimya Sanayi	22,0	10,0	21,2	5,0	15,6	32,1	20,1	15,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	27,0	60,0	39,8	4,8	-	23,4	37,7	19,2
Ana Metal Sanayi	19,7	15,0	16,3	25,0	10,2	12,1	15,8	16,9
Metal Eşya Sanayi	20,4	16,7	10,3	11,1	3,0	-	16,2	13,2
Makine San.	33,4	23,9	25,4	21,5	5,0	-	28,7	23,4
Elektrikli Makine San.	15,6	24,8	11,1	10,0	6,1	23,5	13,0	20,7
Taşıt Araçları San.	15,3	11,8	28,3	0,0	8,5	10,0	18,1	9,9
İmalat Sanayi	22,6	21,7	19,0	14,2	14,6	22,7	19,8	19,8

İşletmelerin Stoklarındaki Gelişmeler (Değer Olarak) (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler			Orta Ölçekli İşletmeler			Büyük Ölçekli İşletmeler			Toplam İşletmeler		
	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı	Arttı	Aynı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	42,9	42,9	14,3	50,0	0,0	50,0	20,0	50,0	30,0	33,3	38,1	28,6
Tekstil Sanayi	47,1	35,3	17,6	66,7	25,0	8,3	42,9	28,6	28,6	52,8	30,6	16,7
Giyim Sanayi	32,5	37,5	30,0	44,4	18,5	37,0	31,3	31,3	37,5	36,1	30,1	33,7
Deri ve Ayakabı San.	16,7	50,0	33,3	16,7	50,0	33,3	100,0	0,0	0,0	28,6	42,9	28,6
Orman Ür. ve Mobilya San.	20,0	60,0	20,0	25,0	37,5	37,5	100,0	0,0	0,0	26,3	47,4	26,3
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	21,4	42,9	35,7	25,0	58,3	16,7	40,0	20,0	40,0	25,8	45,2	29,0
Kimya Sanayi	34,3	28,6	37,1	53,6	32,1	14,3	50,0	10,0	40,0	44,6	25,3	30,1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	33,3	33,3	33,3	41,7	25,0	33,3	16,7	16,7	66,7	33,3	23,8	42,9
Ana Metal Sanayi	50,0	37,5	12,5	33,3	55,6	11,1	50,0	20,0	30,0	45,7	37,1	17,1
Metal Eşya Sanayi	26,3	36,8	36,8	35,7	42,9	21,4	100,0	0,0	0,0	34,3	37,1	28,6
Makine San.	38,5	26,9	34,6	53,8	38,5	7,7	75,0	25,0	0,0	46,5	30,2	23,3
Elektrikli Makine San.	33,3	29,2	37,5	52,4	28,6	19,0	25,0	37,5	37,5	39,6	30,2	30,2
Taşıt Araçları San.	35,7	28,6	35,7	33,3	55,6	11,1	27,3	45,5	27,3	32,4	41,2	26,5
İmalat Sanayi	34,2	35,1	30,7	44,0	34,3	21,7	40,2	26,5	33,3	38,8	33,1	28,1

İşletmelerin Stoklarındaki Artış/Azalış Oranları (Değer Olarak) (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler		Orta Ölçekli İşletmeler		Büyük Ölçekli İşletmeler		Toplam İşletmeler	
	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı	Arttı	Azaldı
Gıda, İçki, Tütün San.	36,7	45,0	7,5	11,5	0,0	34,6	17,9	28,6
Tekstil Sanayi	15,4	11,0	13,3	15,0	5,0	26,0	12,8	16,7
Giyim Sanayi	14,5	38,8	21,1	20,0	14,3	23,0	17,1	28,7
Deri ve Ayakabı San.	24,0	10,0	1,4	15,0	46,0	-	29,3	12,5
Orman Ür. ve Mobilya San.	5,0	0,0	40,0	8,3	67,0	-	31,4	5,0
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	31,7	8,0	4,0	13,5	19,5	10,5	18,2	9,8
Kimya Sanayi	17,4	5,1	26,8	6,1	9,7	26,2	19,1	12,0
Taş ve Toprağa Dayalı San.	20,0	60,0	45,4	4,3	9,5	28,8	36,6	21,3
Ana Metal Sanayi	19,0	7,5	21,7	40,0	12,0	15,6	17,3	17,0
Metal Eşya Sanayi	27,0	8,2	14,4	15,0	3,5	-	17,9	10,2
Makine San.	34,2	21,6	15,6	25,0	37,0	-	28,1	21,9
Elektrikli Makine San.	13,0	29,6	11,2	7,5	14,3	21,7	12,2	22,6
Taşıt Araçları San.	23,2	11,2	33,3	0,0	11,9	10,0	22,9	9,6
İmalat Sanayi	20,6	18,6	20,4	13,2	15,4	23,0	19,4	18,2

2.15. İyileşme ve Gelişme Sağlanan Alanlar

Günümüz rekabetçi ekonomik konjonktürü, işletmelerin değişen koşullara en kısa zamanda ayak uydurmasını, olabildiğince etkin ve verimli olabilmelerini ve güçlü finansal yapıya sahip olmalarını gerektirmektedir. Günümüzde firmalar düşük maliyet, ürün kalitesi, esneklik, verimlilik, üretim hızı ve çevre sorunları gibi bir takım yeni kavramlarla da baş etmek zorundadırlar. Ürün kalitesini yükseltmeyen ve maliyetlerini düşüremeyen işletmeler zor duruma düşmekte veya varlığını devam ettirememektedirler.

2008'de başlayan küresel kriz ile birlikte işletmeler özellikle iç ve dış talepte büyük sıkıntılar yaşamışlar, ayakta kalabilmek ve rekabetçi yapılarını koruyabilmek adına birçok alanda gelişme sağlamaya çalışmışlardır. Bu gelişmeleri takip edebilmek adına Ekonomik Durum Tespit Anket çalışmamızda sanayi sektöründe gözlenen iyileşme ve gelişmeler irdelenmiştir.

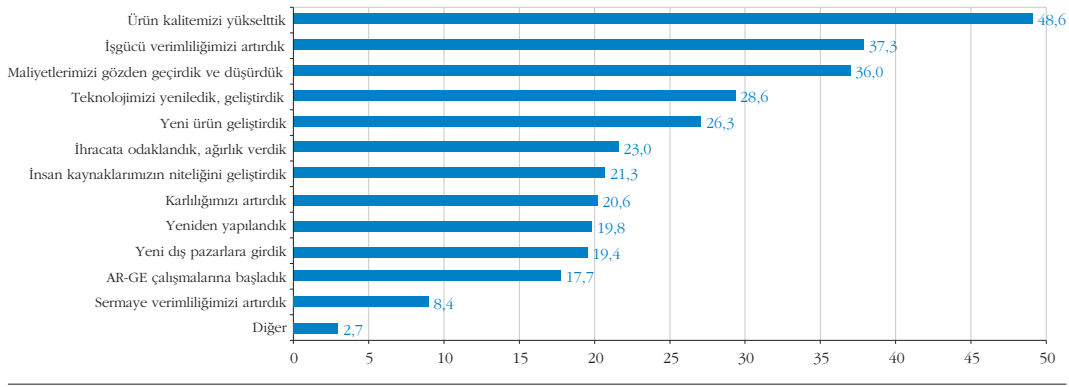
İyileşme ve Gelişme Sağlanan Alanlar (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Ürün kalitemizi yükselttik	48,6	52,0	42,6	48,6
İşgücü verimliliğimizi artırdık	34,3	41,3	37,6	37,3
Maliyetlerimizi gözden geçirdik ve düşürdük	37,1	31,8	40,6	36,0
Teknolojimizi yeniledik, geliştirdik	25,3	30,7	32,7	28,6
Yeni ürün geliştirdik	26,1	25,7	27,7	26,3
İhracata odaklandık, ağırlık verdik	24,1	20,7	24,8	23,0
İnsan kaynaklarımızın niteliğini geliştirdik	16,3	26,8	23,8	21,3
Karlılığımızı artırdık	18,4	21,8	23,8	20,6
Yeniden yapılandık	18,4	21,8	19,8	19,8
Yeni dış pazarlara girdik	19,2	16,2	25,7	19,4
AR-GE çalışmalarına başladık	13,5	19,0	25,7	17,7
Sermaye verimliliğimizi artırdık	6,9	10,1	8,9	8,4
Diğer	2,9	1,7	4,0	2,7

Son dönemlerde olduğu gibi ürün kalitesine yoğunlaşarak bu noktada gelişim sağladığını belirten işletmelerin oranı %48,6 ile en çok gelişme sağlanan alan olmuştur. Ürün kalitesine yoğunlaşarak bu noktada gelişim sağladığını belirten işletmelerin oranı 2012 yılı ilk yarısına göre 1,4 puan düşüş

İyileşme ve Gelişme Sağlanan Alanlar (%)

göstermesine rağmen iyileşme ve gelişme sağlanan alanlar arasında yine ilk sırada yer almıştır. İşletmeler için kriz dönemlerinde mali disiplin önem kazanırken, krizden sonraki ılımlı ortamlarda satış ve büyümeyi destekleyecek ürün konsantrasyonu ön plana çıkmaktadır.

Verimlilik ve kalite gibi kavramların tüm firmaların gündeminde olması kaçınılmazdır. Çünkü düşük fiyat ve yüksek kalite işletmelerin rekabet gücünü belirleyen en önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Ürün kalitesinin, maliyetleri düşürerek yükseltilmesi, aynı ürünü aynı ekipman ve insanla aynı fiyata üretebilmek için firmaların komple yeni bir örgütlenmeye girmesi gerekmektedir.

İşletmeler ürün kalitesini yükseltmenin ve maliyetlerini düşürmenin yanı sıra, işgücü verimliliğini artırma, yeni ürün geliştirme ve teknoloji yenileme çabalarına da ağırlık vermektedirler. 2012 yılı ikinci yarısında, toplam işletmelerin %37,3'ü işgücü verimliliklerini artırdıklarını, %28,6'sı teknolojilerini yenilediklerini ve geliştirdiklerini, %26,3'ü ise yeni ürün geliştirdiklerini belirtmişlerdir.

Maliyetlerini gözden geçirip düşürebilen işletmelerin oranı %36 düzeyindedir ve en önemli üçüncü gelişim alanıdır. Bugün imalatta bütün dünyanın kabusu haline gelmiş olan Çin firmaları ile maliyet rekabeti içinde olabilmek için maliyetlerin azaltılması bir var oluş sorunu haline gelmiştir.

Tüketici tercihlerinin sürekli değiştiği bir ortam, gelişen teknoloji ve yoğun rekabet koşulları altında yeni ürün üretememek işletme açısından son derece riskli bir tutumdur. İşletmelerin yaşamlarını sürdürüp, hedefledikleri kar oranlarını gerçekleştirebilmeleri ancak pazara yeni ürünler sürerek veya ürünlerinde değişiklik yaparak mümkün olabilmektedir. Ancak bunun masraflı ve riskli bir iş olduğu

unutulmamalıdır, çünkü bir ürünün başarısızlığı işletmeyi hem büyük bir mali yükün altına sokmakta, hem de ticari saygınlığını zedelemektedir.

İhracata odaklanıp, ihracata ağırlık veren işletmelerin oranı %23 olurken, yeni dış pazarlara girdiğini belirten işletmelerin oranı ise %19,4'tür.

Geçen döneme (%18,8) kıyasla karlılığında olumlu gelişmeler yaşayan işletmelerin oranı artmış ve %20,6'ya yükselmiştir.

Çalışmaya katılan işletmelerin %21,3'ü insan kaynağını geliştirdiğini, %19,8'i kurumsal yapılanmalarını değiştirdiklerini ifade etmiştir.

Ar-Ge çalışmalarına başladıklarını ifade eden firmaların oranı %17,7 olurken, sermaye verimliliğini arttırabilen işletmelerin oranı %8,4 düzeyindedir.

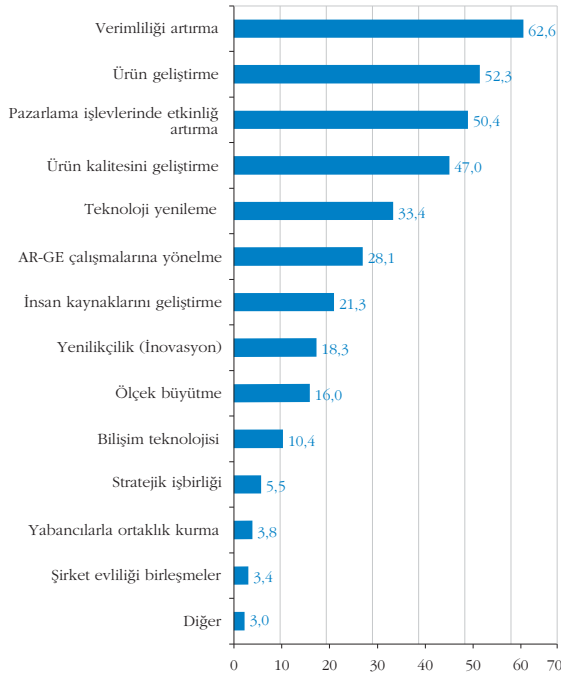
Özet olarak, ürün kalitesinin yükseltilmesi işletmelerin en çok gelişme sağladıkları alan olmuştur. İşgücü verimliliğinin artırılması ve maliyetlerin azaltılması ise en çok gelişme sağlanan ikinci ve üçüncü alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.16. Ağırlık Verilmesi Düşünülen Alanlar

Çalışmanın bu bölümü işletmelerin 2013 yılında ağırlık vermeyi planladıkları alanların belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu konuyla ilgili elde edilen sonuçlar işletmelerin pazar paylarını ve rekabet güçlerini arttırmaya yönelik planladıkları adımların belirlenmesini sağlamaktadır.

Son yedi çalışmanın sonuçlarına paralel olarak verimliliğin artırılması çalışmamızda en çok ağırlık verilmesi planlanan alan olarak ilk sıraya çıkmaktadır. İşletmeler önceliklerini maliyet kontrolüne vererek etkin üretim seviyelerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Ağırlık Verilmesi Düşünülen Alanlar (%)

Çalışmamızdaki ilgili soruya yanıt veren işletmelerin %62,6'sı 2013 yılına yönelik olarak verimlilik artırıcı adımlar atacaklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda düşen kar marjları ve soğuyan talep ortamıyla birlikte artan rekabet, işletmelerin ayakta kalmalarında verimlilik artışının temel belirleyici olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Ürün farklılığı müşteri tabanının genişletilmesinde azımsanmaz bir öneme sahiptir. Değişen tüketim eğilimleri, ürünün içeriği, özelliği ve sunumunun en az fiyatı kadar önemli hale gelmesine neden olmuş ve firmaları ürünleri üzerinde değişimci ve geliştirici çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Ürün geliştirme, son iki buçuk yılda olduğu gibi bu dönemde de ikinci en önemli ağırlık verilecek alan konumunda bulunmaktadır. Oran olarak ise ağırlık verilmesi düşünülen alanlarla ilgili soruya yanıt veren işletmelerin %52,3'ü ürünlerini geliştirici adımlar atacaklarını belirtmişlerdir.

%50,4 ile en fazla ağırlık verilmesi planlanan üçüncü alan ise pazarlama işlevlerinde etkinliğin arttırılmasıdır. Bunu %47 ile ürün kalitesini geliştirme takip etmiştir. Çıkan sonuçlardan da görüldüğü üzere verimlilik, ürün geliştirme, pazarlama ve ürün kalitesine yönelik atılacak adımlar neredeyse her iki işletmeden en az birince 2013 yılına yönelik planlanmaktadır.

İlgili alanlarda hedeflenen konuma gelebilmek adına işletmelerin teknolojik yeterliliklerinin bulunması temel bileşenlerden biridir. Bu zorunluluk, anket sonuçlarında ilgili soruya cevap veren ortalama her üç işletmeden birinin teknoloji yenilemeye gideceğinden de anlaşılmaktadır.

İşletmelerin %33,4'ü teknoloji yenilmeye, %28,1'i AR-GE çalışmalarına ve %21,3'i insan kaynaklarını geliştirme çabalarına ağırlık vereceğini belirtmektedir. Diğer taraftan yenilikçi adımlar ve işletme ölçeğini büyütmeye gibi alanlar sırayla %18,3 ve %16 değerlerini almışlardır.

İşletmelerce nispi olarak daha az ağırlık verileceği belirtilen alanlar geçmiş dönemlerdeki sonuçlara yakın olarak bilişim teknolojisi, stratejik işbirliği, yabancı ortaklıklar ile şirket evlilikleri olmuştur. Özellikle işletmelerin sermaye yapılarını değiştirmesi muhtemel alanlara oldukça mesafeli durmaları dikkat çeken bir noktadır.

Bir önceki dönem ile karşılaştırıldığında işletmelerin ağırlık vermeyi düşündükleri alanların önem sırasına ve oranlarında çok çarpıcı bir değişimin olmadığı görülmektedir. 2013 yılı için işletmelerin oldukça büyük bir kısmı verimlilik artırıcı ve ürün geliştirici adımlar atacaklarını bildirmişlerdir. Pazarlama faaliyetleri ile ürün kalitesi gibi destekleyici faktörler de üzerine düşülecek dikkate değer alanlar olmaya devam etmektedir. Son olarak, sonuçlara ölçekler özelinde bakıldığında ağırlık verilmesi düşünülen alanlara yönelik verilen önem sıralamasının büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

Ağırlık Verilmesi Düşünülen Alanlar (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Verimliliği artırma	60,8	66,7	59,8	62,6
Ürün geliştirme	51,4	51,4	55,9	52,3
Pazarlama işlevlerinde etkinliği artırma	51,4	53,0	43,1	50,4
Ürün kalitesini geliştirme	44,5	47,5	52,0	47,0
Teknoloji yenileme	25,7	37,2	45,1	33,4
AR-GE çalışmalarına yönelme	22,4	28,4	41,2	28,1
İnsan kaynaklarını geliştirme	16,7	25,1	25,5	21,3
Yenilikçilik (İnovasyon)	13,9	21,3	23,5	18,3
Ölçek büyüme	13,1	20,8	14,7	16,0
Bilişim teknolojisi	6,1	11,5	18,6	10,4
Stratejik işbirliği	4,1	6,0	7,8	5,5
Yabancılarla ortaklık kurma	4,1	2,7	4,9	3,8
Şirket evliliği birleşmeler	2,4	3,8	4,9	3,4
Diğer	2,9	3,3	2,9	3,0

2.17. Bazı Ekonomik Göstergeler Konusundaki Tahminler

2.17.1. GSYİH Büyüme Oranı

2008 yılında ABD de ortaya çıkan mali kriz ve bu kriz aşılmadan 2011 yılında başlayan ve etkileri halen süren AB kaynaklı ikinci krize karşın, Türkiye 2007 ile 2011 yılları arasında sabit fiyatlarla GSYİH'sını (1998 temel fiyatlarına göre, alıcı fiyatlarıyla) %13,5 artırma başarısını göstermiştir. 2012 yılında ise son çeyrekte sıfır büyüme olsa dahi ilk üç çeyrekte yakalanan büyüme oranlarıyla yıllık GSYİH büyüme oranı %1,9 olacaktır. Bu oranlar ekonomide 2009 yılında yaşanan %4,8 daralmaya karşın son beş yılda ortalama %3'ler düzeyinde büyüme oranının yakalandığını göstermektedir. İlk kriz, alınan önlemler sonucu önemli ölçüde aşılmış, ülke ekonomilerinde olumlu gelişmeler yaşanmış ve Türkiye 2010 yılında GSYİH'sını %9,2 oranında artırma başarısını göstermiştir. 2010 yılı genel olarak dünyada krizin etkilerinin azaldığı izlenimini veren bir dönem olmuştur. Ancak çevrilemeyecek düzeydeki yüksek kamu borçlarının yol açtığı sorunlar İrlanda, Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya dahil birçok AB ülkesi için gündeme gelmiştir. 2011 yılı da AB kaynaklı yeni bir krizin yaşandığı ve Avrupa para birimi olan Euro'nun tartışılmaya başlandığı bir dönem olmuştur.

Türkiye 2011 yılında da yüksek büyüme hızını yakalayan az sayıdaki ülkelerden birisi olmuştur. 2011 ilk çeyrekte GSYİH'sını %12,1 artıran Türkiye, ikinci çeyrekte %9,1, üçüncü çeyrekte %8,4 ve son çeyrekte %5 ile 2011 yılında GSYİH'sını %8,5 oranında artırmıştır. İmalat sanayi aynı yıl ilk çeyrekte %15,1 gibi yüksek bir büyüme hızına erişmiştir. İkinci çeyrekte %9,3 ve üçüncü çeyrekte %9,5 ve son çeyrekte %5,3 büyüme hızlarıyla GSYİH artışında önemli rol oynamıştır. Toplamda 2011 yılı imalat sanayi büyüme oranı ise %9,6 olmuştur. Ancak büyüme ile birlikte ithalatta yaşanan hızlı artış, dış ticaret açığının artmasında önemli rol oynamıştır. Dış ticaret açığının artışı cari açık üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Sonuç olarak tasarruf oranları düşük olan ve borçlanma ile büyüyen ekonomide cari açık riskleri önemli düzeylere çıkmıştır. Dönem içinde ortaya çıkan bu yüksek cari açığın da etkisiyle büyüme hızının yavaşlatılmasına yönelik bir dizi önlem alınmıştır.

2012 yılı ilk dokuz ayında %2,6 olan büyüme oranı ise GSYİH artış oranındaki yavaşlamayı göstermektedir. GSYİH ilk çeyrekte %3,4, ikinci çeyrekte %3 ve üçüncü çeyrekte ise %1,6 büyümüştür. Aynı dönemde imalat sanayi ilk dokuz ayda %2,8 büyürken, dönemlere göre büyümesi ise ilk çeyrekte %3,2 ikinci çeyrekte %3,8 ve üçüncü

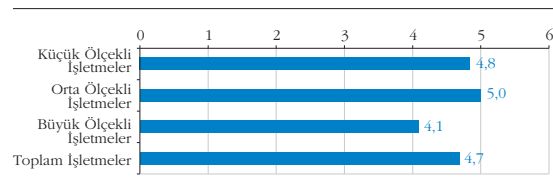
2013 Yılı GSYİH Büyüme Oranı Tahmini (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	5,5	8,5	4,1	5,1
Tekstil Sanayi	4,3	4,3	4,0	4,3
Giyim Sanayi	4,6	6,2	4,5	5,1
Deri ve Ayakabı San.	4,5	5,9	3,0	4,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	4,1	2,9	4,0	3,6
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	5,1	5,1	4,1	4,9
Kimya Sanayi	5,5	4,5	4,1	4,8
Taş ve Toprağa Dayalı San.	5,7	5,5	2,9	4,9
Ana Metal Sanayi	4,0	6,4	3,8	4,5
Metal Eşya Sanayi	5,0	4,4	6,0	4,8
Makine San.	5,1	4,7	4,0	4,8
Elektrikli Makine San.	5,4	4,7	4,6	5,0
Taşıt Araçları San.	3,7	5,0	3,8	4,1
İmalat Sanayi	4,8	5,0	4,1	4,7

çeyrekte %1,3 olmuştur. İlk dokuz ayda en yüksek büyüme hızını sağlayan iktisadi faaliyet kolları %6,7 ile gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri olmuştur. Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım iktisadi faaliyet kolu %6,2 büyüme hızı ile ikinci sırada yer almıştır. Aynı dönemde sabit fiyatlarla GSYİH içindeki payı %12,8 olan toptan ve perakende ticarete ise büyüme ancak %0,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu bulgu iç talepte bir düşüşün varlığını da göstermektedir.

2012 ikinci yarıda imalat sanayi kapasite kullanım oranları, yavaşlama eğilimi göstermiştir. 2012 yılı ikinci yarı imalat sanayi ağırlıklı ortalama kapasite kullanım oranları, bir önceki yıl aynı dönemlerdeki değerlerin altındadır. 2011 yılı ikinci yarı kapasite kullanım oranları %75,4 ile %77 arasında değişirken, 2012 ikinci yarıda en düşük Aralık ayında %73,6 ve en yüksek Ekim ayında %74,9 olmuştur. Kısaca 2012 ikinci yarıda yakalanan en yüksek kapasite kullanım oranı dahi 2011 ikinci yarının en düşük değerinin altında kalmıştır. Üretim endeksinde ise Temmuz, Eylül ve Kasım aylarında geçmiş yıl aynı dönemlere göre daha yüksek değerlere ulaşılmıştır. Tüm veriler bir arada değerlendirildiğinde, 2012 yılı ikinci yarıda da büyümenin sürdüğünü söylemek olasıdır. Ancak ikinci yarıda, imalat sanayinde ve GSYİH'da ilk yarıya göre daha düşük bir büyüme oranıyla karşılaşılması olasıdır. Son çeyrekte üçüncü çeyreğe göre yaşanan iyileşme göz önüne alındığında, 2012 GSYİH büyüme oranının %3'ler düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2013 Yılı GSYİH Büyüme Oranı Tahmini (%)

Çalışmaya katılan işletmeler, 2012 yılında %3'ler düzeyinde gerçekleşmesi beklenen GSYİH büyüme oranına göre, 2013 yılı GSYİH büyüme oranı konusunda çok daha iyimserdir. İşletmelerin 2013 yılı GSYİH büyüme oranı tahmini %4,7 düzeyindedir. Bu oran %4 olan program hedefinin üstündedir. GSYİH büyüme oranı konusunda en yüksek tahmini %5 ile orta ölçekli işletmeler yapmıştır. Küçük ölçekli işletmeler 2013 yılında büyüme oranını %4,8 olarak öngörmüş, en kötümser tahmin ise %4,1 ile büyük ölçekli işletmeler tarafından yapılmıştır. Dikkat çeken bir nokta ölçeklere göre tahminlerin oldukça farklı olmasıdır.

Tüm sektörler 2013 yılında ekonomide büyüme beklemektedir. En iyimser tahmin %5,1 ile Gıda, İçki, Tütün Sanayi ile Giyim Sanayi ve %5 ile Elektrikli Makine Sanayi tarafından yapılmıştır. En düşük tahmin ise %3,6 ile Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayine aittir.

2.17.2. Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)

Yıllık Üretici Fiyat Endeksi 2008 yılında %8,11 olarak gerçekleşmiş ve takip eden 2009 yılında %5,93 düzeyine gerilemiştir. 2010 yılının ilk dört ayında ise hızlı bir yükselişle iki haneli değerlere tırmanmış ve Nisan ayında bir önceki yıl aynı aya göre yıllık %10,42 olmuştur. Mayıs ile birlikte gerileyerek 2010 yılsonunda ÜFE değeri önceki yıla göre yüksek bir değer olan %8,87 düzeyine erişmiştir.

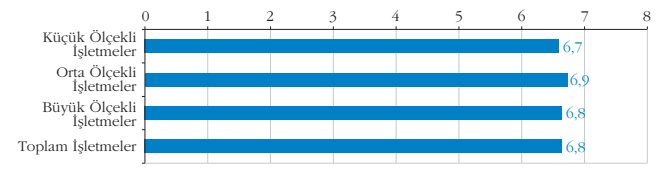
Yüksek büyüme hızının, AB ülkelerinde yaşanan krizin, yüksek cari açığın yarattığı risk nedeniyle ve özellikle ikinci yarıda döviz kurlarında ortaya çıkan dalgalanmaların da etkisiyle ÜFE 2011 Kasım ayında %13,67 düzeyine çıkmış ve yılı sonunda 2004 yılından bu yana en yüksek değer olan %13,33 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılı Ocak ayında önceki yıl aynı aya göre %11,13 ile başlayan ÜFE değeri, 2012 yılını çok düşük bir değer olan %2,45 ile tamamlamıştır. Bu değer, 2003 bazlı üretici fiyat endekslerinde önceki yıl aynı aya göre değişim oranlarında yakalanan en düşük değer olmuştur. Bu gelişmede izlenen politikalar yanında, dönemde petrol fiyatlarında yaşanan gerileme ve daha düşük aylık ÜFE artış oranlarının yıllık hesaplamaya girmesi de etkili olmuştur.

Çalışmaya katılan işletmeler 2013 yılında ÜFE'nin tek haneli düzeylerde kalacağını ancak 2012 yılına göre önemli ölçüde artacağını tahmin etmektedir. 2013 ÜFE tahmini ortalaması yıllık %6,8 düzeyindedir. ÜFE tahmini tüm ölçeklerde önemli bir farklılık göstermemektedir. 2013 yılsonu ÜFE tahmini küçük ölçekli işletmelerde %6,7, ortalarda %6,9 ve büyüklerde ise %6,8 düzeyindedir.

2013 Yılı Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) Tahmini (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	6.4	8.5	6.6	6.8
Tekstil Sanayi	6.8	6.1	7.3	6.6
Giyim Sanayi	7.7	6.8	8.3	7.6
Deri ve Ayakkabı San.	5.0	6.3	6.8	5.9
Orman Ür. ve Mobilya San.	7.1	5.4	7.0	6.5
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	5.7	6.8	6.5	6.3
Kimya Sanayi	6.1	6.9	5.7	6.2
Taş ve Toprağa Dayalı San.	8.8	7.7	6.9	7.6
Ana Metal Sanayi	5.9	8.1	6.6	6.6
Metal Eşya Sanayi	5.6	5.7	9.5	5.9
Makine San.	6.4	6.9	7.8	6.8
Elektrikli Makine San.	7.6	8.4	6.6	7.8
Taşıt Araçları San.	7.3	5.7	6.4	6.5
İmalat Sanayi	6.7	6.9	6.8	6.8

2013 Yılı Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) Tahmini (%)

ÜFE

	Aralıklar (%)					
	0,0-2,0	2,1-4,0	4,1-6,0	6,1-8,0	8,1-10,0	10,1+
Küçük Ölçekli İşletmeler	3,7	15,2	26,8	29,9	17,7	6,7
Orta Ölçekli İşletmeler	2,9	14,5	23,9	32,6	18,1	8,0
Büyük Ölçekli İşletmeler	0,0	11,0	34,1	37,4	13,2	4,4
Toplam İşletmeler	2,5	14,0	27,5	32,6	16,8	6,6

İşletmelerin %23,4'ü ÜFE için %8,1'den daha yüksek bir tahmin yapmaktadır. ÜFE'nin %4 ve daha düşük olacağı tahminini yapan işletmelerin toplam içindeki payı ise %16,5 düzeyindedir. Büyük ölçeklilerin %17,6'sı, orta ölçeklilerin %26,1'i ve küçük ölçeklilerin %24,4'ü 2012 yılında %8 düzeyinden daha yüksek ÜFE artış oranı beklemektedir. ÜFE tahmini ortalaması en düşük olan sektör %5,9 ile Metal Eşya ile Deri ve Ayakkabı Sanayidir. En yüksek olan sektör ise %7,8 ile Elektrikli Makine Sanayi olmuştur.

2.17.3. Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)

Yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi artış oranı 2008 yılında %10,06 olarak gerçekleşmiş, 2009 yılında önemli ölçüde gerileyerek %6,53'e düşmüştür. 2010 yılında ise dönem içinde iniş ve çıkışlar gösterse de önceki yıldan az da olsa daha düşük düzey olan %6,40'a gerilemiştir. 2011 yılı ise TÜFE'nin yeniden iki haneli değerlere yükseldiği bir dönemdir. 2011 yılı sonunda TÜFE değeri, hedefin hatta revize hedef ve sınırların üzerinde gerçekleşerek %10,45 düzeyine

erişmiştir. Dönem içinde iç talepteki canlılık, TL'nin değer kaybı, içki ve tütün sanayi ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki artışlar bu olumsuz gelişmede önemli rol oynamıştır. Kısaca fiyat artışlarının program hedefinin iki katına çıktığı, revize hedefin de sınırlarını aştığı düşünüldüğünde, 2011 yılı enflasyonla mücadelede başarısız bir dönem olmuştur. 2012 yılında ise TÜFE Ocak ayında bir önceki yıl aynı ayına göre %10,61 değeri ile başladığı dönemi yılsonunda %6,16 gibi önceki yıla göre oldukça düşük bir değerle kapatmıştır. Kısaca 2012 yılında 2004 yılından bu yana en düşük değere erişilmiştir.

Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yıllık TÜFE artış oranı tahmini %7,3 düzeyindedir. Çalışmaya katılan işletmelerin TÜFE tahminleri ÜFE tahminlerinin az da olsa üzerindedir. Büyük ve küçük ölçekli işletmelerin 2013 yıllık TÜFE tahmini %7,3 olurken, ortalarda bu oran %7,4 düzeyindedir. En yüksek TÜFE tahmini %7,9 ile Elektrikli Makine ve en düşük TÜFE tahmini ise %6,6 ile Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi tarafından yapılmıştır.

Toplam işletmelerin %29,7'si 2013 yılında enflasyon oranının %8'den yüksek olacağını düşünmektedir. Tüm ölçeklerde %6'dan yüksek TÜFE oranı bekleyenlerin payı %60'dan fazladır. Diğer önemli bir bulgu ise toplam işletmeler içinde enflasyonun %6'dan daha düşük olacağını öngörenlerin payının %36,8 olmasıdır. Bu bulgular, işletmelerin 2013 yılı enflasyon oranı tahminlerinin program hedefi olan %5,3'ün üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

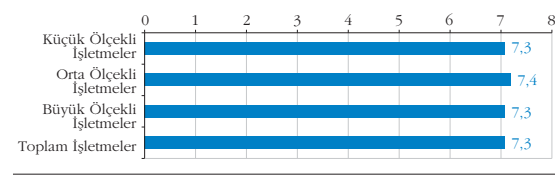
2013 Yılı Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) Tahmini (%)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	7,1	9,8	6,5	7,1
Tekstil Sanayi	8,2	7,3	7,8	7,8
Giyim Sanayi	7,7	7,5	8,2	7,8
Deri ve Ayakabı San.	5,8	8,3	8,7	7,4
Orman Ür. ve Mobilya San.	7,2	7,6	5,3	7,2
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	6,0	7,2	6,5	6,6
Kimya Sanayi	6,5	7,4	6,9	6,9
Taş ve Toprağa Dayalı San.	8,8	6,9	7,1	7,2
Ana Metal Sanayi	7,1	8,1	6,9	7,3
Metal Eşya Sanayi	6,7	6,4	10,0	6,8
Makine San.	7,3	7,4	8,4	7,5
Elektrikli Makine San.	8,2	7,8	7,5	7,9
Taşıt Araçları San.	7,5	6,4	6,8	6,9
İmalat Sanayi	7,3	7,4	7,3	7,3

TÜFE

	Aralıklar (%)					
	0,0-2,0	2,1-4,0	4,1-6,0	6,1-8,0	8,1-10,0	10,1+
Küçük Ölçekli İşletmeler	2,5	5,5	31,9	30,1	20,9	9,2
Orta Ölçekli İşletmeler	1,4	2,9	33,8	31,7	22,3	7,9
Büyük Ölçekli İşletmeler	0,0	1,1	28,3	42,4	23,9	4,3
Toplam İşletmeler	1,5	3,6	31,7	33,5	22,1	7,6

2013 Yılı Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) Tahmini (%)

2.17.4. ABD Doları Kuru

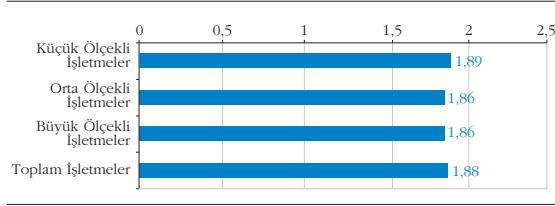
Cari işlemler dengesinde, daralan dış ve iç taleple birlikte kriz döneminde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak ekonomide yaşanan canlanma ve yüksek büyüme oranları ile birlikte 2010 yılında cari işlemler açığı yeniden yüksek düzeylere erişmiştir. 2011 yılında ise dış ticaret açığının da önemli ölçüde artışıyla cari işlemler açığı 77 milyar ABD Doları düzeyine erişmiştir. 2010 yılında cari işlemler açığının yaklaşık 46,6 milyar ABD Doları düzeyinde olduğu düşünüldüğünde, bir yılda yaklaşık %65 oranında bir artıştan söz etmek olasıdır. 2012 yılı ile birlikte alınan önlemler ve büyümede yaşanan yavaşlamaya bağlı olarak cari açıkta önemli ölçüde iyileşme yaşanmıştır. Kasım sonunda yıllık cari işlemler dengesi 51,9 milyar ABD Dolarına gerilemiş ve on bir aylık Ocak-Kasım cari işlemler dengesi ise 45,2 milyar ABD Doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede dış ticaret açığındaki düşüş önemli rol oynamıştır. Ancak cari işlemler açığının Türk ekonomisi için en önemli risklerden birisi olduğu açıktır.

2013 Yılı Sonunda ABD Doları Kur Tahmini (TL)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	1,85	1,80	1,88	1,86
Tekstil Sanayi	1,97	1,87	1,89	1,92
Giyim Sanayi	1,90	1,86	1,86	1,88
Deri ve Ayakabı San.	1,89	1,87	1,84	1,87
Orman Ür. ve Mobilya San.	1,92	1,80	1,83	1,88
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	1,86	1,95	1,81	1,88
Kimya Sanayi	1,88	1,92	1,85	1,88
Taş ve Toprağa Dayalı San.	1,91	1,88	1,87	1,88
Ana Metal Sanayi	1,90	1,86	1,89	1,89
Metal Eşya Sanayi	1,91	1,81	1,89	1,87
Makine San.	1,87	1,86	1,83	1,87
Elektrikli Makine San.	1,87	1,82	1,83	1,84
Taşıt Araçları San.	1,89	1,83	1,87	1,87
İmalat Sanayi	1,89	1,86	1,86	1,88

TCMB'nin enflasyon ve cari açık baskısının da etkisiyle aldığı önlemler, AB deki olumsuz gelişmeler gibi faktörlere bağlı olarak 2011 yılında döviz kurlarında tırmanma eğilimi yaşanmıştır. Yılbaşında yaklaşık 1,55 TL olan ABD Doları, Haziran ortasında 1,59 TL düzeylerine çıktıktan sonra yılsonunda 1,89 TL

2013 Yılı Sonunda ABD Doları Kur Tahmini (TL)

düzeyine erişmiştir. 2012 yılında ilk yarıda 1,73 TL ile 1,89TL arasında değişen ABD Doları yılın ikinci yarısında 1,79'luk seviyesini korumuş ve yılsonunu 1,78 TL ile kapatmıştır.

Çalışmaya katılan işletmeler, 2013 yılı sonunda TL'nin ABD Doları karşısındaki değerinin 2012 yılı başındaki düzeylerinde olacağını tahmin etmektedir. İşletmeler 2013 yılsonu ABD Doları kuru 1,88 TL olarak tahmin etmiştir.

İşletmelerin ABD Doları tahminlerinin ortalaması tüm ölçeklerde birbirine oldukça yakındır. ABD Doları kur tahmini küçük ölçeklilerde 1,89 TL, ortalarda ve büyüklerde ise 1,86 TL olmuştur. Dikkat çeken bir diğer nokta, sektörler göre en düşük ABD Doları kuru tahmininin 1,84 TL ve en yüksek tahminin ise 1,92 TL olmasıdır.

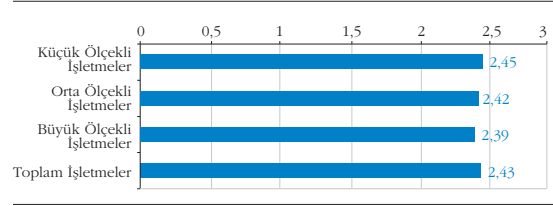
2.17.5. Euro Kuru

Kriz döneminde AB'de birçok ülkeyi tehdit eden borç yüküne bağlı belirsizlikler, bu ülkelerin kredi notlarının düşürülmesine ve 2011 yılında Euro'nun ABD Doları karşısında hızla değer yitirmesine neden olmuştur. 2011 yılbaşında 1,33 ABD Doları olan Euro yıl içinde dalgalanmalar sonrası yılsonunda 1,29 ABD Doları düzeylerine gerilemiştir. Bu eğilim 2012 ilk yarısında da devam etmiştir. Haziran 2012 sonu itibarıyla Euro 1,25 ABD Dolarına gerilemiştir. Dalgalanmalara karşın Euro benzer olarak TL karşısında da genel olarak değer kaybetmiş ve 2012 yılbaşında 2,43 TL düzeyinden Haziran sonu itibarıyla 2,27 TL düzeyine gerilemiştir. Yılın ikinci yarısında ise TL karşısında az da olsa değerlenmiş yılsonunu 2,36 TL olarak tamamlamıştır.

Çalışmaya katılan işletmelerin 2013 yılsonu Euro kur tahmini 2,43 TL'dir. Bu bulgu, işletmelerin 2012 yılsonuna göre TL karşısında Euro kurunda %3 artış beklediğini göstermektedir. İşletmelerin 2012 yılsonu döviz kuru tahminleri göz önüne alındığında, Euro/ABD Doları paritesinin 1,29 düzeyinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

2013 yılsonu Euro kuru tahmini küçük ölçekli işletmelerde 2,45 TL, ortalarda 2,42 TL ve büyüklerde 2,39 TL düzeyindedir. Sektörlere göre en düşük ortalama Euro kuru tahminini 2,38 TL, en yüksek tahmin ise 2,48 TL'dir.

2013 Yılı Sonunda EURO Kur Tahmini (TL)

2013 Yılı Sonunda EURO Kur Tahmini (TL)

Sektörler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Gıda, İçki, Tütün San.	2,39	2,33	2,40	2,38
Tekstil Sanayi	2,53	2,45	2,42	2,48
Giyim Sanayi	2,46	2,40	2,47	2,44
Deri ve Ayakabı San.	2,51	2,44	2,32	2,45
Orman Ür. ve Mobilya San.	2,49	2,29	2,32	2,41
Kağıt, Kağıt Ür. ve Basım San.	2,37	2,49	2,30	2,39
Kimya Sanayi	2,44	2,46	2,39	2,43
Taş ve Toprağa Dayalı San.	2,37	2,50	2,37	2,45
Ana Metal Sanayi	2,40	2,40	2,43	2,41
Metal Eşya Sanayi	2,52	2,42	2,38	2,47
Makine San.	2,46	2,39	2,34	2,42
Elektrikli Makine San.	2,42	2,34	2,37	2,38
Taşıt Araçları San.	2,52	2,44	2,36	2,44
İmalat Sanayi	2,45	2,42	2,39	2,43

3.1. İşletmelerin Rekabet Gücü Açısından Temel Sorunları

Türk sanayisinin en önemli sorunlarından birisi olan rekabet gücünün artırılması konusunda en öncelikli husus verimlilik artışıdır. Sektördeki verimlilik artışı, teknolojinin yenilenmesi ve girdi maliyetlerinin en azından rekabet halinde olduğumuz ülkelerle eş düzeyde olması ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka ifade ile rekabet gücündeki artış verimlilik artışı ile doğrudan bağlantılı olup, teknolojik yeniliklere uyum ve girdi maliyetlerinin makul seviyelerde olması ise bu husustaki diğer ana faktörlerdir.

Anketimiz kapsamında belirlenmiş olan rekabet gücünü etkileyen 19 faktör arasında, ankete katılan işletmelerin rekabet açısından en önemli sorunlarının %15 ile “kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı” ve %11,8 ile de “hammadde maliyetlerinin yüksekliği” olduğu ortaya çıkmıştır. Ankete katılan işletmelerin yarısından fazlası, bu iki seçeneği en önemli rekabet gücü faktörü olarak işaretlemiştir.

İşletmelerin üretiminde önemli bir maliyet kalemi olan “enerji maliyetlerinin yüksekliği” sorununun almış olduğu pay %9,8 ile üçüncü sırada yer alırken, bu faktörü işaretleyen işletmelerin oranı ise %45,5’tir. “Karlılık oranlarının düşmesi” sorunu ise ankete katılanların %46,4’ü tarafından işaretlenmiş olup, bu faktörün ağırlığı %8,6 seviyelerindedir. “Vergi oranlarının yüksekliği” faktörü ise %8,5’lik önem derecesi ile beşinci sırada yer alırken, bu faktörü işaretleyenlerin oranı da %46,3 gibi yüksek bir seviyededir.

Söz konusu ilk beş sorunun 19 sorun arasında almış olduğu toplam ağırlıklı pay ise %53,7 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. 2012 yılı ikinci yarısı için yapılan anket çalışmasında ön plana çıkan ilk beş sorun, 2012 yılı ilk yarısında yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, sıralamaları ve önem dereceleri değişmekle birlikte, aynıdır.

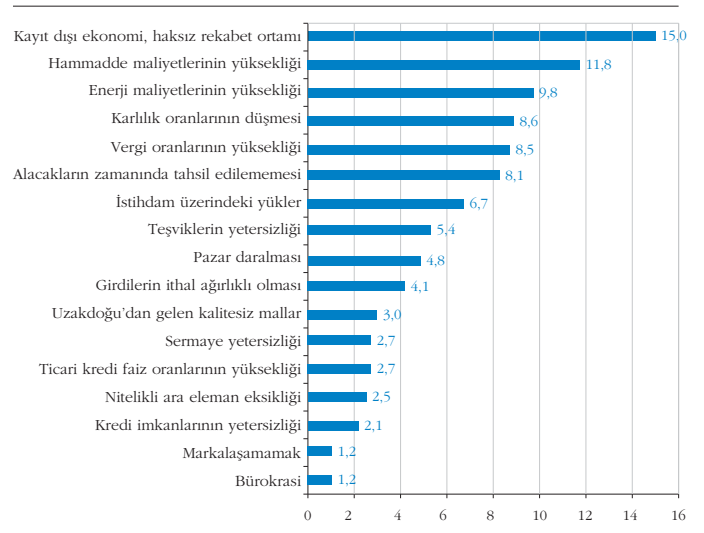
İmalat sanayinin genelinde “alacakların zamanında tahsil edilememesi”, “istihdam üzerindeki yükler” ve “teşviklerin yetersizliği” gibi faktörler de rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen faktörler sıralamasında ön plana çıkmıştır. Buna karşın “fikri ve sınai hakların korunamaması”, “AR-GE ve teknoloji transferi yetersizliği”, “bürokrasi” ve “markalaşamamak” gibi faktörlerin, rekabet gücüne etkileri bakımından diğer sorunlara göre çok daha az öneme sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Rekabet gücünü etkileyen faktörler ölçekler bazında incelendiğinde, küçük ve orta ölçekli işletmelerde

Rekabet Gücü Açısından Temel Sorunlara Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
Kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı	15,5	17,2	9,8	15,0
Hammadde maliyetlerinin yüksekliği	10,8	10,7	16,2	11,8
Enerji maliyetlerinin yüksekliği	7,8	10,3	13,6	9,8
Karlılık oranlarının düşmesi	9,4	7,6	8,9	8,6
Vergi oranlarının yüksekliği	9,3	8,6	6,8	8,5
Alacakların zamanında tahsil edilememesi	9,8	8,3	4,0	8,1
İstihdam üzerindeki yükler	6,4	7,4	6,3	6,7
Teşviklerin yetersizliği	5,8	5,0	5,3	5,4
Pazar daralması	3,4	5,0	7,9	4,8
Girdilerin ithal ağırlıklı olması	3,1	3,6	7,4	4,1
Uzakdoğu'dan gelen kalitesiz mallar	3,6	1,8	3,8	3,0
Sermaye yetersizliği	3,3	2,8	1,0	2,7
Ticari kredi faiz oranlarının yüksekliği	2,5	3,3	1,8	2,7
Nitelikli ara eleman eksikliği	2,8	2,4	2,0	2,5
Kredi imkanlarının yetersizliği	2,4	2,3	0,9	2,1
Markalaşamamak	1,2	1,6	0,9	1,2
Bürokrasi	1,1	1,3	1,2	1,2
Fikri ve sınai hakların korunamaması	0,8	0,6	0,9	0,7
Diğer	0,8	0,2	0,5	0,5
AR-GE ve teknoloji transferi yetersizliği	0,4	0,1	0,7	0,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Rekabet Gücü Açısından Temel Sorunlara Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

“kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı” sorunu %15,5 ve %17,2’lik paylarla rekabet gücü bakımından en önemli faktörler olarak görülmektedir. Büyük ölçekli işletmelerde bu faktör %9,8’lik ağırlık ile üçüncü sırada olup, bu grupta ilk iki sırayı %16,2 ile “hammadde maliyetlerinin yüksekliği” ve %13,6 ile “enerji maliyetlerinin yüksekliği” faktörleri almıştır.

Rekabet gücünü etkileyen faktörlere ağırlık verilmeden, sadece anketi dolduran işletmelerce

işaretlenmesi bakımından yapılan değerlendirmede ise; ankete katılan firmaların %50,8'inin "hammadde maliyetlerinin yüksekliği" faktörünü en önemli sorun olarak gördüğü sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu işletmelerin %50,3'ü "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı" ve %46,4'ü de "karlılık oranlarının düşmesi" faktörünü en önemli rekabet gücü sorunu olarak ön plana çıkarmıştır.

3.2. Türkiye'nin Temel Ekonomik Sorunları

2012 Yılı İkinci Yarı Ekonomik Durum Tespit Anketi sonuçlarına göre günümüz Türkiye'sinin en öncelikli sorunlarının başında %18,9 gibi oldukça büyük bir ağırlık puanıyla, 2012 yılı ilk yarıda yapılan anket sonuçlarında olduğu gibi yine "işsizlik" sorunu gelmektedir. İşletmelerin %67,1'i bu sorunu ilk beş sorun arasında göstermiştir. İşsizlik sorununun durum tespit anketi sonuçlarında da bu derece yüksek oranda önem kazanması ülke gerçekleri ile de paralellik göstermektedir. Zira, 2009 kriz yılından sonra ekonomide birçok göstergede elde edilen göreceli başarıya rağmen, istihdam ve işsizlik konusunda hala istenilen seviyelere gelinememiştir.

2012 yılının sonunda yürütülen bu çalışmada Türkiye'nin öncelikli sorunlarının sıralaması, 2012 yılı ilk yarısında yapılan anket sonuçları ile örtüşmektedir. Ankete katılan işletmelerin Türkiye'nin en öncelikli sorunları arasında görmüş olduğu "eğitim" %12,4, "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı" %12,2 ve "dolaylı vergilerin yarattığı vergi adaletsizliği" %9,7'lik ağırlık puanlarıyla iki, üç ve dördüncü sıralarda yer almıştır. Bu sorunları %8,7'lik ağırlık puanı ile özellikle uzun vadeli kaynaklarla değil, sıcak para ile finanse edilmesi bakımından ülke ekonomisinin geleceğinde her geçen gün daha da önem kazanan "cari açık" sorunu izlemiştir. Söz

Türkiye'nin Temel Ekonomik Sorunlarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Büyük Ölçekli İşletmeler	Toplam İşletmeler
İşsizlik	18,1	18,6	20,9	18,9
Eğitim	13,2	11,7	12,1	12,4
Kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı	12,5	12,6	10,8	12,2
Dolaylı vergilerin yarattığı vergi adaletsizliği	10,9	9,3	7,7	9,7
Cari açık	7,3	9,0	11,5	8,7
Gelir dağılımındaki dengesizlik	8,3	8,2	5,8	7,7
İthalata dayalı büyüme	7,0	7,7	8,1	7,5
Yetersiz enerji kaynakları	5,5	5,8	7,7	6,0
Yüksek borç yükü	4,1	5,1	2,3	4,1
Büyüme hızının yetersizliği	4,3	3,1	5,2	4,0
Bürokrasi	3,7	2,7	3,1	3,2
Yatırım/GSYİH oranının düşük olması	1,5	2,1	2,1	1,8
Bütçe açığı	1,8	2,2	1,2	1,8
İç tasarruf/GSYİH oranının düşük olması	1,5	1,4	1,7	1,5
Diğer	0,3	0,3	0,0	0,3
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

konusu bu ilk beş sorunun 14 sorun arasında almış olduğu toplam ağırlıklı pay ise %61,9 gibi oldukça yüksek bir seviyededir.

Anket sonuçlarına göre "iç tasarruf / GSYİH oranının düşük olması", "bütçe açığı", "yatırım / GSYİH oranının düşük olması" ve "bürokrasi" gibi sorunlar diğer sorunlara göre daha alt sıralarda yer almıştır. Buna karşın "gelir dağılımındaki dengesizlik" ve "ithalata dayalı büyüme" gibi sorunlar ise önem sıralamasında daha üstlerdedir.

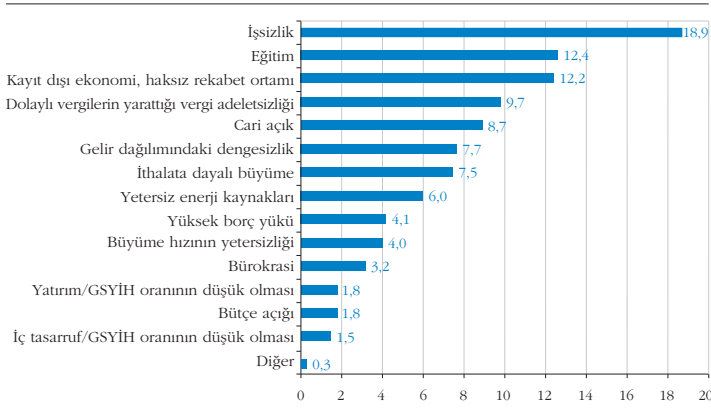
Ölçek gruplarına göre incelendiğinde de tüm ölçek gruplarında "işsizlik" sorununun ağırlıklı olarak ilk sırada olduğu görülmektedir. Büyük ölçekli işletmelerde işsizlik sorunu %20,9 ile ön plana çıkarken, oran küçük ölçekli işletmelerde %18,1 ve orta ölçeklilerde ise %18,6 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

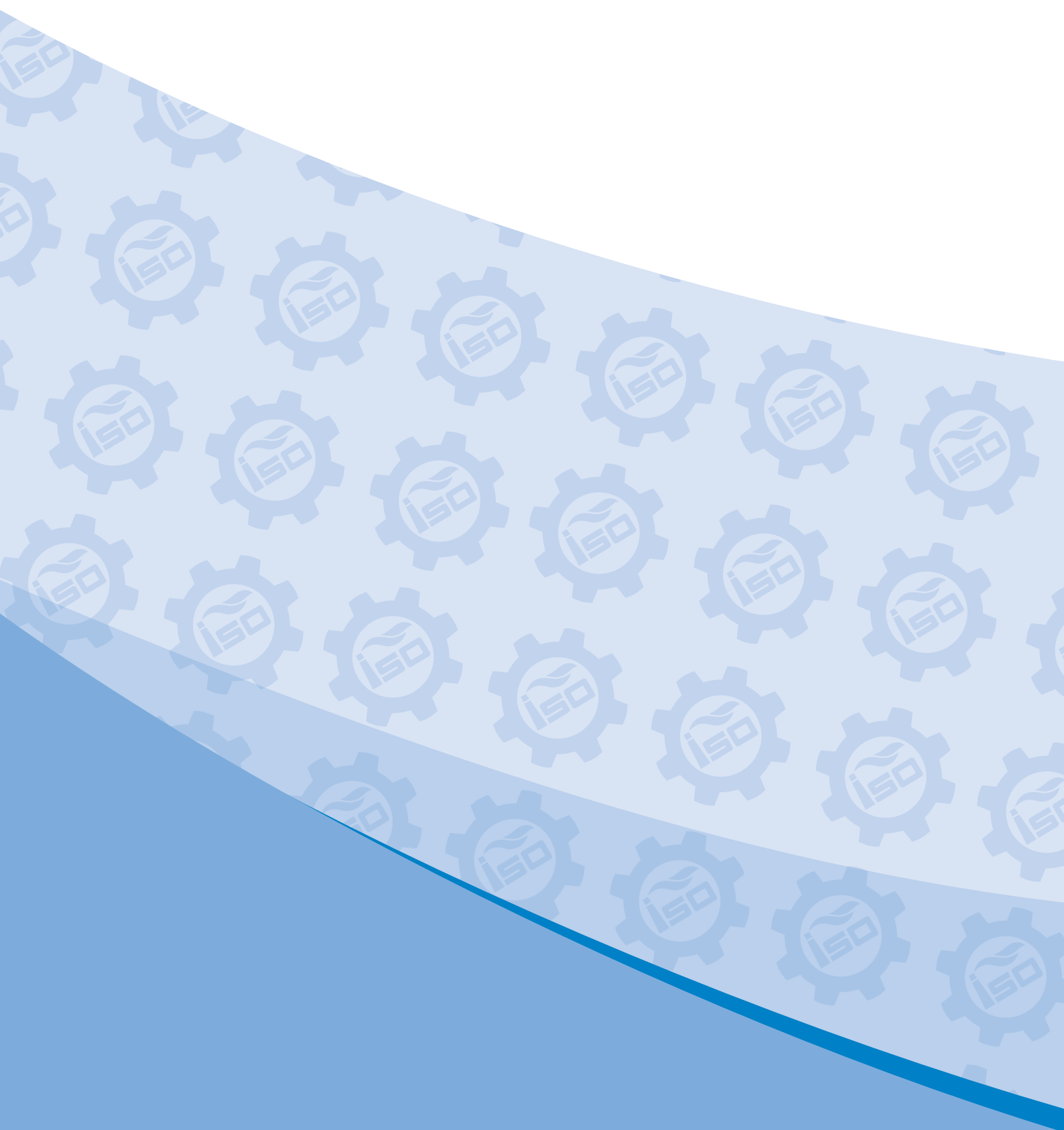
Büyük ölçekli işletmeler için "eğitim" sorunu %12,1'lik oranla öncelikli sorunlar sıralamasında ikinci sırada yer alırken, bu sorun küçük ölçeklilerde %13,2 ile ikinci ve orta ölçeklilerde de %11,7 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Orta ölçekli işletmeler için "kayıt dışı ekonomi, haksız rekabet ortamı" %12,6'lık ağırlık puanıyla ikinci sırada yer alırken, bu sorun küçük ölçeklilerde %12,5 ile üçüncü sırada yer almış; ancak, büyük ölçekli işletmelerde ilk üç sorun arasında yer almamıştır.

Daha önceki dönemlerde yapılan anket çalışmalarında ilk üç sorun arasında yer alan "cari açık sorunu", 2012 yılı ilk ve ikinci yarı çalışmalarında sadece büyük ölçekli işletmelerce ön plana çıkartılmıştır. Büyük ölçekli işletmelerde %11,5 ile üçüncü sırada yer alan bu faktör, küçük ve orta ölçekli işletmelerde daha geri planda kalmıştır.

Türkiye'nin Temel Ekonomik Sorunlarına Göre İşletmelerin Dağılımı (%)

ISBN 978-605-137-234-1

ISBN 978-605-137-235-8 (Elektronik)